

T.C.
BAŞBAKANLIK
SOSYAL YARDIMLAŞMA ve DAYANIŞMA
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

ŞNT Programı İçin Yapılan Başvuruların Zaman Serileri İle Modellenmesi

Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi

Hazırlayan
Ahmet Fatih ORTAKAYA

Tez Danışmanı
Celal SEMİZ

Ankara
Mayıs 2009

Baskı Tarihi: 31 Ağustos 2010

İçindekiler

Kısaltmalar	6
Önsöz	7
Giriş	9

Birinci Bölüm

ŞARTLI NAKİT TRANSFERİ PROGRAMI NEDİR?	11
1.1. ŞARTLI NAKİT TRANSFERİ PROGRAMI	11
1.2. ŞARTLILIK İLKESİ	13
1.3. HEDEF KİTLESİ	14
1.4. HEDEFLEME MEKANİZMASI	16
1.5. İZLEME MEKANİZMASI	22

İkinci Bölüm

DÜNYADA VE TÜRKİYEDE ŞNT UYGULAMALARI	25
2.1. DÜNYADA ŞNT UYGULAMALARI	25
2.2. TÜRKİYE'DE ŞNT UYGULAMALARI	33
2.2.1 Türkiye'deki ŞNT Programı	35
2.2.2. ŞNT Programının Hedef Kitlesi, Amaçları ve Bileşenleri	35
2.2.3. ŞNT Programının Hedefleme Mekanizması	37
2.2.4. ŞNT Programının Yurt Genelinde Yaygınlaştırılması	38
2.2.5. ŞNT Programında Başvuru ve Hak Sahibi Olma Süreci	39
2.2.6. ŞNT Programında Veri Doğrulama İşlemi	40
2.2.7. ŞNT Programında Ödemeler	41
2.2.8. ŞNT Programında Yardım Miktarları	42
2.2.9. ŞNT Programının Takip ve İzleme Mekanizması	45

Üçüncü Bölüm

TÜRKİYE'DEKİ ŞNT PROGRAMI'NIN MEVCUT DURUMU 49

3.1. BAŞVURU VE HAK SAHİPLERİNİN MEVCUT DURUMU 49

3.2. ÖDEMELERİN MEVCUT DURUMU 58

Dördüncü Bölüm

BAŞVURAN VE HAKEDEN HANELER İLE DÖNEMLİK

ŞNT ÖDEMELERİNİN EKONOMETRİK ANALİZİ 63

4.1. HAFTALIK BAŞVURU SAYISININ MODELLENMESİ 65

4.1.1. SARIMA Modeli Kullanılarak Haftalık Başvuru

Sayısının Modellenmesi 66

4.1.2. ARCH-GARCH Modelleri Kullanılarak Haftalık Başvuru

Sayısının Modellenmesi 72

4.2. HAFTALIK HAK SAHİBİ HANE

SAYISININ MODELLENMESİ 80

4.2.1. SARIMA Modeli Kullanılarak Hak Sahibi

Hane Sayısının Modellenmesi 81

4.2.2. ARCH-GARCH Modeli Kullanılarak Hak Sahibi Hane

Sayısının Modellenmesi 87

4.3. DÖNEMLİK TOPLAM ŞNT ÖDEMELERİNİN

MODELLENMESİ 93

Sonuç ve Değerlendirmeler 100

Kaynakça.....107

Ekler

EK 1 Tablo 1: Honduras, Meksika, Brezilya ve Kolombiya'daki ŞNT Uygulamalarına İlişkin Özet Bilgiler.....	111
EK 2 Tablo 2: 2003-2007 Mart Dönemi SRAP Yerel Girişimler Bileşeni Kapsamında Desteklenen Alt Projeler ile 2007 Mart-2008 Dönemi SYDGM Proje Destek Programları Kapsamında Desteklenen Projeler	115
EK 3 Tablo 10: Mevsimsel ARIMA Modeli ile Elde Edilmiş ŞNT Programı Başvuru Sayısı İçin 51 Haftalık Öngörü	116
EK 4 Tablo 12: GARCH (2,1) Modeli ile Elde Edilmiş ŞNT Programı Başvuru Sayısı İçin 51 Haftalık Öngörü.....	118
EK 5 Tablo 14: Mevsimsel ARIMA Modeli ile Elde Edilmiş ŞNT Programı Hak Sahibi Sayısı İçin 51 Haftalık Öngörü	120
EK 6 Tablo 16: ARCH (2) Modeli ile Elde Edilmiş ŞNT Programı Hak Sahibi Hane Sayısı İçin 51 Haftalık Öngörü	122
EK 7 Tablo 18: Mevsimsel ARIMA Modeli ile Elde Edilmiş ŞNT Programı Ödemeleri İçin 6 Dönemlik Öngörü	124
EK 8 Şema 1: Şartlı Nakit Transferi Genel İş Akış Şeması.....	125
Özet	127
Abstract	128

Kısaltmalar

ADF: Augmented Dickey-Fuller Testi

ADNKS: Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi

AIC: Akaike Information Criteria (Akaike Bilgi Kriteri)

ARCH: AutoRegressive Conditional Heteroscedastic (Otoregresif Koşullu Değişen Varyans)

DW: Durbin-Watson Testi

GARCH: Generalized AutoRegressive Conditional Heteroscedastic (Genelleştirilmiş Otoregresif Koşullu Değişen Varyans)

ODTÜ: Orta Doğu Teknik Üniversitesi

PTT: Posta Telgraf Genel Müdürlüğü

SARIMA: Seasonal AutoRegressive Integrated Moving Average (Mevsimsel Otoregresif Bütünleşik Hareketli Ortalama)

SBC: Schwars Information Criteria (Schwars Bilgi Kriteri)

SHÇEK: Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu

SRAP: Sosyal Riski Azaltma Projesi

SYDGM: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü

SYDTF: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu

SYDV: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları

ŞNT: Şartlı Nakit Transferi

TOD: Temsili Ortalamalar Değerlendirmesi

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

ÖNSÖZ

Dört bölümden oluşan bu tez çalışmasının birinci bölümünde, Şartlı Nakit Transferi (ŞNT) programı hakkında temel bilgiler verilmiş, ikinci bölümünde Dünyada uygulanan bazı ŞNT programları ile Türkiye'deki program hakkında bilgiler verilmiş, üçüncü bölümünde Türkiye'deki ŞNT programının mevcut durumu incelenmiş ve son bölümünde de; Türkiye'deki ŞNT programı için yapılan başvuruların sayısı (talepler), programdan faydalanan hanelerin sayısı ve program dahilinde kullanılan kaynak miktarının zaman göre değişimi, ekonometrik bir çalışma ile incelenmiş ve sonraki dönemlere ilişkin öngörüler oluşturulmuştur.

Bu çalışmanın ekonometrik analizine dayanak teşkil eden verilerin, ŞNT veritabanından çekilmesi hususunda yadsınamaz emeği olan SYDGM Programcısı Volkan YURTOĞLU' na, verilerin analizi sırasında yardım ve desteğini esirgemeyen Orta Doğu Teknik Üniversitesi İstatistik Bölümü Öğretim Görevlisi Dr. Ceylan YOZGATLIGİL' e, tez çalışmasının değerlendirilmesi sırasında yönlendirici katkıları bulunan Sosyal Yardım Uzmanı Dr. Selim COŞKUN'a, tez danışmanım Sosyal Yardım Uzmanı Celal SEMİZ'e ve tezin Türkçe düzeltmelerini yapan Esra KARAKUŞ'a teşekkür eder; çalışmanın okuyuculara faydalı olmasını dilerim.

Ahmet Fatih ORTAKAYA

Ankara, Mart 2009

GİRİŞ

Şartlı Nakit Transferi (ŞNT), beşeri sermayeye yatırım yapmak amacıyla yoksulluk riski altındaki ailelerin eğitim çağındaki çocuklarını düzenli okula göndermelerini ve temel sağlık hizmetlerinden düzenli olarak faydalanmalarını hedefleyen nakit bir sosyal yardım programıdır. ŞNT programı ile kısa vadede nakit desteği yoluyla yoksulluğun hızlı bir şekilde azaltılması, uzun vadede ise yoksul ailelerin temel sağlık, eğitim ve gıda gereksinimlerinin karşılanması yoluyla insani sermayelerine yatırım yapılması amaçlanmıştır. Bu amaçlar doğrultusunda ŞNT programları 1990'lı yıllardan başlamak suretiyle dünya üzerinde 20'den fazla ülkede Dünya Bankası aracılığı ya da öncülüğü ile uygulanmaya başlanmıştır. Söz konusu program Türkiye'de ise 2001 krizi sonrası yaşanan olumsuz etkileri azaltmak amacıyla, Dünya Bankası kredisiyle Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu bünyesinde oluşturulan Sosyal Riski Azaltma Projesi kapsamında başlatılmıştır.

Türkiye'de uygulanan Şartlı Nakit Transferi programı kısa zamanda ihtiyaç sahibi vatandaşlar tarafından benimsenmiş, bu yardımlar için gelen talepler ve verilen destekler yıllar itibariyle fark edilir düzeyde artmıştır. Söz konusu yardım taleplerindeki artışın ve kullanılan kaynak miktarının değişiminin bilimsel olarak incelenmesi ihtiyacı ile ŞNT' nin dünya üzerinde 20 den fazla ülkede uygulanmasına karşın böyle bir çalışmanın yapılmamış olması, bu çalışmayı gerekli kılmıştır.

Dört bölümden oluşan bu tez çalışmasının birinci bölümünde, Şartlı Nakit Transferi (ŞNT) programı hakkında temel bilgiler verilmiştir. Bu kapsamda; programın şartlılık ilkesi, hedef kitlesi, program dahilindeki ülkelerin yapısal dinamiklerine göre değişen ve çeşitlenen hedefleme mekanizmaları ve programın izlenmesine ilişkin konulara değinilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde dünyada uygulanan bazı ŞNT programları ile Türkiye'deki program hakkında bilgiler verilmiştir. Dünya üzerindeki bazı ŞNT programlarını incelemek adına; Honduras'da başlayan ve dünya üzerindeki ilk ŞNT uygulaması olarak kabul edilen Programa de Asignación Familiar (PRAF) (Aile Tahsis) Programı, yoksulluğun en yoğun olarak yaşan-

dığı ülkelerden biri olan Bangladeş' deki Food For Education, (FFE) (Eğitim İçin Gıda) Programı, küresel ve bölgesel olarak en geniş çaptaki ilk uygulama olan Meksika'daki PROGRESA (Eğitim, Sağlık ve Gıda) Programı ve son olarak da ulaştığı fayda sahibi sayısı ile harcanan kaynak miktarı açısından bir sosyal yardım reformu olarak görülen Brezilya' daki Bolsa Familia Programına değinilmiştir. Bu bölümde ayrıca Türkiye'deki ŞNT programının başlangıcı, uygulama aşamaları, iş süreçleri ve ödeme miktarlarına ilişkin detaylı bilgiler de verilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde Türkiye'deki ŞNT programının mevcut durumu incelenmiştir. İncelemede ŞNT veri tabanından alınan bilgiler ışığında; 2003-2008 dönemi ulaşılan toplam hak sahibi hane, eğitim ve sağlık fayda sahibi çocuk sayıları ile hak sahiplerine yapılan ödemeler irdelenmiş ve coğrafi bölgelere göre kıyaslanmıştır. Ayrıca ŞNT programı için söz konusu dönemde yapılan toplam başvuru (yardım talebi) sayısı ve bu başvuruların hak sahibi olma durumları da betimsel istatistikler kullanılarak incelenmiştir.

Çalışmanın son bölümünde; Türkiye'deki ŞNT programı için yapılan başvuruların sayısı (talepler), programdan faydalanan hanelerin sayısı ve program dahilinde kullanılan kaynak miktarının zaman göre değişimi, ekonometrik çalışmalar ile incelenmiştir. Ülke genelindeki ŞNT yardımı başvuru sayısı ile ŞNT programı hak sahibi hane sayısının zamana göre değişimi Mevsimsel Otoregresif Bütünleşik Hareketli Ortalama ile Otoregresif Koşullu Değişen Varyans ve Genelleştirilmiş Otoregresif Koşullu Değişen Varyans modelleri kullanılarak modellenmiş ve önümüzdeki 51 haftalık döneme ilişkin öngörüler oluşturulmuştur. ŞNT programı için harcanması muhtemel kaynak miktarının modellenmesinde ise 35 dönemlik ödeme verisi kullanılarak Mevsimsel Otoregresif Bütünleşik Hareketli Ortalama modeli oluşturulmuş ve önümüzdeki 6 dönemlik (1 yıllık) ödemeye ilişkin öngörü yapılmıştır.

Çalışmanın sonuç ve değerlendirmeler bölümünde; üçüncü bölümdeki betimsel istatistikler ile dördüncü bölümdeki ekonometrik analizler çerçevesinde elde edilen modeller ve bu modellere ilişkin oluşturulan tahmin ve öngörü miktarlarına göre, genel değerlendirmeler yapılmış ve ŞNT programının yeninden yapılandırılması hususunda bazı önerilerde bulunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

ŞARTLI NAKİT TRANSFERİ PROGRAMI NEDİR?

1.1. ŞARTLI NAKİT TRANSFERİ PROGRAMI

Şartlı Nakit Transferi (ŞNT) Programı maddi yetersizlikler içinde bulunan ailelerin nakdi destekler ile eğitim çağında bulunan çocuklarının eğitime devamlarının sağlanmasını, düzenli sağlık kontrolleri ile 0-6 yaş arası çocuk ölüm oranlarının azaltılmasını ve anne adaylarının sağlık kontrollerini düzenli yaptırarak doğumların hastanede yapmalarını hedefleyen nakdi bir sosyal yardım programıdır. Bu program ile özellikle nüfusun en yoksul kesimindeki kadınlar ve çocuklar hedef alınarak, temel gereksinimleri olan eğitim, sağlık ve gıda gibi ihtiyaçlarının karşılanması suretiyle insani sermayeye yapılan yatırımın desteklenmesi ve yoksulluğun kuşaklar arası transferinin önlenerek sosyal içermenin teşvik edilmesi sağlanmaktadır.

Geleneksel olarak uygulanan sosyal yardım uygulamalarından farklı olarak ŞNT, sadece kısa dönemli ihtiyaçların karşılanmasında değil, eğitim ve sağlık gibi hizmetlere erişimin teşvikiyle uzun dönemli gereksinimlerin temininde de aktif olarak kullanılan bir sosyal yardım programıdır. ŞNT' nin diğer sos-

yal yardım programlarına kıyasla nakdi bir sosyal yardım programı olması ve fayda sahiplerine ulaşma konusundaki etkisi, dünya üzerinde yoksullukla mücadele alanında yaygın olarak kullanılmasına neden olmuştur.

ŞNT çeşitli sosyal politika teorileri üretmeye katkı sağlayan bir sosyal yardım programı olarak kabul görmekte, doğrudan yoksulu hedef alması ve uygulanış şekli ile servis sağlayıcılar, fayda sahipleri ve hükümetler arasındaki sosyal sorumluluk ilişkisini de değiştirdiği ifade edilmektedir (Bénédicte de la Brière ve Laura B. Rawlings, 2006). Bu değişim doğrultusunda ŞNT programları ile yaşanılması muhtemel toplumsal patlamaların önlenmesi, yoksul kesimin eğitim, sağlık ve gıda gibi insani gereksinimlerinin karşılanması suretiyle gelir dağılımının olabildiğince heterojenlikten uzaklaşması hedeflenmektedir.

Günümüzde gelir dağılımı ile yoksulluk arasında sıkı bir ilişki bulunmakta ve gelir dağılımının adilane bir şekilde olmadığı ülkelerde yoksulluğun büyümeye göre esnekliğinin daha düşük olduğu görülmektedir. Yoksullukla mücadele alanında ekonomik büyümenin gerekli olduğu ancak tek başına yeterli olmadığı bilinmektedir. Özellikle gelir eşitsizliğinin yüksek olduğu ülkelerde, ŞNT programları ile uzun vadede yapılan yatırımlarla günümüz çocuklarının topluma entegre ve üretken birer birey olmaları amaçlanmaktadır. Ayrıca, eğitim, sağlık ve gıda gibi alanlarda harcanması muhtemel olan kaynağın başka amaçlar doğrultusunda kullanılması, kısa ve uzun vadede hanenin ihtiyaçlarının karşılanmasına destek verilmesi ile hane refahının yükseltilmesine katkı sağlanmaktadır.

ŞNT'nin, kısa ve uzun vadede iki temel hedefi bulunmaktadır. Kısa vadede nakit transferleri yoluyla yoksulluğun azaltılması üzerinde hızlı bir etkinin yaratılması, uzun vadede ise insani sermayeye yatırım amacıyla, temel eğitim, sağlık ve beslenme hizmetlerine erişimin artırılması suretiyle yoksulluğun azaltılmasıdır. Söz konusu hedeflere ulaşmak için ülkeler, bölgesel ve yerel ihtiyaçlara göre farklı yöntemler uygulamakla birlikte uygulanan birçok yöntem aynı temele dayanmaktadır.

Dünya üzerinde 20'den fazla ülkede ŞNT programının uygulandığı, bu ülkelerden orta düzey gelire sahip olanlarda öncelikli olarak programın en yoksul kesimi hedef aldığı daha sonra ise kapsamının genişletildiği görülmektedir. Genişleyen uygulama ile eğitim alanında okul ödemeleri ve ulaşım masraflarının karşılanması, okul çağındaki çocukların iş yerine okula gönderilmeleri sonucu elde edilemeyen kazancın finanse edilmesi ve ŞNT ödemelerinin doğrudan annelere yapılması ile kadının toplum içerisindeki yerinin güçlendirilmesi sağlanmaktadır (Bénédict de la Brière ve Laura B. Rawlings, 2006).

1.2. ŞARTLILIK İLKESİ

ŞNT uygulamalarındaki şartlılık ilkesi küresel ve bölgesel krizler, maddi sınırlılıklar ve yaygınlaşan liberal bir anlayış doğrultusunda ön plana çıkmıştır. Söz konusu küresel krizler ve şoklar yoksulluk riski altında yaşayan kesimleri öncelikli olarak etkilemiş ve ülkelerin bu konuda önlemler almasını tetiklemiştir. Alınan önlemler sonucunda ülkeler sosyal koruma ağlarını güçlendirme yolunda önemli adımlar atmış ve yeni sosyal yardım programları oluşturmuşlardır. Oluşan bu programların, zaman, kısmi kapsam ve hedef kitlesi açısından sınırlılıkları bulunmaktadır. Bu sınırlılıkların doğurduğu öncelikler ve şartlılık ilkesi çerçevesinde ŞNT uygulaması geliştirilmiş, eğitim, gıda ve sağlık gibi beşeri sermayeye yatırım yapar nitelikleri ön plana çıkarılmıştır.

Yukarıda sözü edilen kısıtlamalar doğrultusunda fayda sahiplerinin ŞNT programlarından yararlanmak için yerine getirmekle yükümlü olduğu belirli şartlar oluşturulmuş ve her bir alt ŞNT yardım türü için farklı olarak tasarlanmıştır. Söz konusu şartlar; çocukların okula devamlarının sağlanması, düzenli sağlık muayenelerinin ve aşılarının yaptırılması, sağlık kliniklerinde verilen sağlık eğitimi programlarına düzenli devam edilmesi ve anne adaylarının hastanede düzenli olarak sağlık kontrollerini tamamlayarak doğumlarını hastanede yapmaları olarak sayılabilir. Bu şartların sağlanmasında programı gerçekleştiren kurum ya da kuruluş sorumlu olmakla birlikte, temel sağlık ve eğitim hizmetlerini sağlayan devletin diğer organları da sorumlu kurum ya da kuruluşla koordineli olarak çalışmakla yükümlüdür.

Koşullu bir yardım uygulaması olan ŞNT aynı zamanda katılımcı bir sosyal yardım programıdır. Yukarıda bahsedilen koşulların sağlanabilmesi ancak, bu desteği alan ailelerin devamlılığını kontrol edecek olan eğitim ve sağlık kurumlarının aktif katılımı ile gerçekleşmektedir. Bu kurum ve kuruluşlar dışında ayrıca programda birçok paydaş da aktif olarak görev yapmaktadır. Bu paydaşlar arasında bazı ülkelerde, mahalli idareler, gönüllü kişi ve kuruluşlar ile sivil toplum örgütleri de yer almaktadır. Fayda sahibi ailelerin bahsedilen koşulları yerine getirmeleri ve söz konusu paydaşların kontrol ve denetimleri ile program dahilindeki ailelerin eğitim ve sağlık konularında olumlu davranış geliştirmeleri sağlanmakta, yoksulluk ve yoksulluk algısının sonraki nesillere transferi önlenmektedir.

1.3. HEDEF KİTLESİ

ŞNT programının hedef kitlesini ekonomik güçlükler nedeniyle çocuklarını okula gönderemeyen ya da düzenli sağlık kontrollerini yaptıramayan nüfusun en yoksul kesimindeki aileler oluşturmaktadır. Diğer yardım programlarından farklı olarak ŞNT uygulamasının doğrudan kadını hedef alması ve kadına yapılan yatırımın aslında dolaylı olarak çocuklara yöneldiği düşünüldüğünde, bu uygulamanın anne ve çocukların bütüncül olarak desteklenmesine hizmet eden bir sosyal yardım programı olduğu görülmektedir.

Farklı kültür ve uygarlıklar arasında tarih boyunca yapılan çeşitli ekonomik, sosyolojik ve antropolojik çalışmalar kadınların, erkeklere göre çocuklarına daha fazla yatırım yaptığını göstermektedir (Hadded *et al.* 1997). Kadının gerek aile gerekse toplum içindeki rolü ve bu rolün önemi düşünülerek ŞNT uygulamasında kadın odak noktası olarak alınmakta ve kadının sosyo-ekonomik statüsünün güçlendirilmesi adına bazı programlarda, ödemeler anneler adına açılan hesaplara yapılmaktadır. Kadınların toplum içindeki yerinin güçlendirilmesine verilen destek ile özellikle gelişmekte olan ülkelerde kadının sosyal ve ekonomik hayata katılımı da teşvik edilmektedir. ŞNT programının uygulanmasında büyük bir tecrübeye sahip olan Meksika'da, uzun vadede program sayesinde kadınların tarımsal ve tarım dışı sektörlerde üre-

time katılma faaliyetlerinde bir artış eğilimi olduğu ortaya çıkmıştır (Gertler, Martinez ve Rubio, 2006).

Kadınlara verilen desteklerin yanı sıra kızların okullaşma oranlarını artırma adına, bazı ülkelerde uygulanan ŞNT programlarındaki ödemeler, cinsiyete göre farklılık göstermekte, eğitimine devam eden kız çocuklarına benzer şekilde eğitimine devam eden erkek çocuklarından daha fazla para ödenmektedir (Khandker, Pitt and Fuwa, 2003).

Eğitim, sağlık ve gıda ihtiyaçlarının karşılanması gibi hususlarda destekler sağlayan ŞNT programında diğer bir hedef grup da çocuklar olarak belirlenmiştir. ŞNT programının yoksul hane çocukları için mümkün olduğu kadar erken yaşlarda başlaması ile doğum sonrası yaşanabilecek olası sağlık sorunlarının en alt düzeye indirilmesine olanak sağlanmaktadır. Ayrıca Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü'nün, Sosyal Yardım ve Proje Destek Faaliyetlerinin Etki Analizi Araştırma Projesi'nin Çalıştay Raporunda da, ŞNT programı ile ilgili "Okul öncesi eğitim programları ŞNT sistemine dahil edilmeli ve bu programlarda eğitim görecektir çocuklar için verilen destek miktarı daha yüksek tutulmalıdır." şeklinde çıkan sonuç, çocukların beşeri sermayesine yapılan yatırımların erken yaşta başlamasının gereğini vurgulamaktadır (SYDGM, 2008:3).

ŞNT programının eğitim boyutu ile çocuk işçiliğinin önlenmesi ve çocukların iş yerine okula gönderilmesi amaçlanmaktadır. Ancak Meksika'da uygulanan PROGRESA programında olduğu gibi program dahilindeki hane reislerinin yaşadığı ani hastalık ya da ani işsizlik durumlarında, fayda sahibi çocuklar okul yanında çeşitli işlerde de çalışmak zorunda kalmışlardır (de Janvry et al. 2005).

ŞNT'nin sadece kadınları ve çocukları hedef aldığı, yaşlılar, özürnlüler ya da çalışamayacak durumda olanlar gibi özel ihtimam gösterilmesi gereken grupları dışladığı yönünde olumsuz eleştiriler de mevcuttur. Sosyal içermenin hedefleri arasında yer alan bu gruplar için ŞNT'nin şartlılık ilkesi ile

bağdaşır bir uyumlaştırmanın olmayışı da ayrı bir tartışma konusudur. Söz konusu eleştirilere karşı ülkeler ŞNT programları dışında bu grupları hedef alan çeşitli sosyal yardım ve sosyal destek uygulamaları geliştirmekte ve yoksulluğun kalıcı etkilerini ortadan kaldırmak için çalışmaktadırlar.

1.4. HEDEFLEME MEKANİZMASI

ŞNT’de uygulanan hedefleme mekanizmasının genel amacı devlet tarafından sağlanmakta olan eğitim ve sağlık hizmetlerine ulaşmada problem yaşayan ve sosyal dışlanma riski ile karşı karşıya bulunan **en yoksul** kesimin tespit edilmesidir. Bu sayede program için kullanılması planlanan sınırlı kaynak miktarı ile yoksulluğun en yoğun olarak yaşandığı kesimlere ulaşılarak yoksulluğu azaltmak ve sosyal refahın sağlanmasına destek vermek hedeflenmektedir.

Genel olarak sosyal yardım programlarında hane (ya da hanedeki birey) temelli, daha geniş çapta grup (ya da coğrafi) temelli, kişiye özel ya da bu yöntemlerin bir bileşimi (kombinasyonu) şeklinde uygulanan farklı hedefleme mekanizmaları bulunmaktadır. Hane ya da hanedeki bireylerin tespiti için kullanılan hedefleme yönteminde yardım yapılacak birim hane ya da hane içerisindeki bireydir. Temel olarak bu yöntemde Doğrulanmış Ortalamalar Değerlendirmesi, Doğrulanmamış Ortalamalar Değerlendirmesi ve Temsili Ortalamalar Değerlendirmesi (TOD) olmak üzere 3 farklı hesaplama tekniği kullanılmaktadır.

Genel olarak bu yöntemlerin uygulanmasında gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde farklılıklar bulunmakla birlikte temelde izlenen aşamalar şunlardır:

- Öncelikle seçilen örneklem doğrultusunda, hane ya da bireylerden kullanılacak yönteme bağlı olarak çeşitli veri toplama teknikleri (anket, ev veya ofis ziyaretleri ya da yüz yüze görüşme) yoluyla veriler toplanır. (Bu aşamada örnekleme seçilecek olan haneler için ülkelerin mevcut

durumlarına göre farklı yapılandırma yöntemleri kullanılmaktadır. Bir yöntemde örnekleme hak sahibi olma şansı olsun olmasın ülke genelindeki hane ya da bireylerin sosyo-ekonomik durumlarını ortaya çıkarmak adına farklı ekonomik düzeye sahip hane ya da bireyler seçilir. Başka bir kurguda ise örnekleme sadece yoksul hane ya da bireyler seçilir.)

- Daha sonra toplanan bu bilgiler çeşitli kontrol mekanizmalarından geçirildikten sonra (ya da kontrol edilmeden) hane bilgi sistemleri adı altında dijital ortama aktarılır. (Bu aşamada bilgiler aktarılırken tek bir numara ya da kayıt bilgisi kullanılır.)
- Aktarılan bu bilgiler doğrultusunda hanelerin sosyo-ekonomik durumları yapılan analizler ile (kullanılacak yönteme bağlı olarak) tespit edilir.
- Analiz işlemleri tamamlandıktan sonra yardım programı için başvuru yapan hanenin ya da bireyin belirlenen sosyo-ekonomik durumları ile yardımı almak için (programa özel konulan) şartları sağlayıp sağlamadığı kontrol edilir.
- Bütün şartları sağlayan hane ya da bireyler yardım programından faydalanmaya hak kazanır.

Doğrulanmış Ortalamalar Değerlendirmesi, hane ya da bireyin gelirinin ve harcamasının ölçülebildiği, bu bilgilerin veri tabanlarında kayıtlı tutulduğu ve gelişmiş sistemler kullanılarak çapraz kontroller ile izlenebildiği OECD ülkelerinde kullanılmaktadır. Kayıt dışı ekonominin minimum seviyede olduğu, taşınır taşınmaz mal ve ürünler ile sosyal sigorta, banka ve vergi sistemleri gibi büyük veri tabanlarının entegre çalışması sonucu, Doğrulanmış Ortalamalar Değerlendirmesi sosyal yardım programlarından yararlanacak yoksul kesimin belirlenmesinde en etkin hedefleme mekanizması olarak değerlendirilmektedir (Castañeda ve Lindert, 2005). Ancak bu yöntem az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde yaygın olarak kullanılmamaktadır. Bu durumun nedenleri; söz konusu yöntemin altyapı ve kurulum giderlerinin oldukça yüksek olması ve kayıt dışı ekonominin az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde yoğun olarak görülmesidir.

Doğrulanmış Ortalamalar Değerlendirmesi yönteminin uygulanmasında

sosyal yardım programlarına özel faydalanma koşulları belirlendikten sonra merkezi bilgisayar programları ile başvuru yapan hane ya da kişilerin bilgileri kontrol edilir ve şartları sağlayan birey ya da haneler hak sahibi olarak değerlendirilir.

Doğrulanmamış Ortalamalar Değerlendirmesi yönteminde yardım programından faydalanması muhtemel hane ya da kişinin geliri, beyan usulüne göre alınır ve bu beyanın doğruluğu kontrol edilmez (ya da çok küçük bir kısmı kontrol edilir). Yerelde hanenin refah düzeyini ölçmek adına yapılan anketler aracılığı ile toplanan veriler, daha sonra imkan dahilinde merkezi veri tabanlarına kaydedilir. Doğruluğu kontrol edilmeyen bu bilgilerden yapılan analizler ve yardım programlarına özel faydalanma koşulları doğrultusunda, yardım için başvuran hane ya da bireyin fayda sahibi olup olmadığı tespit edilir. Doğrulanmış Ortalamalar Değerlendirmesi yöntemine göre daha düşük maliyeti ve uygulama kolaylığı bulunan bu yöntemin gelirin hatalı ölçülmesi, yardım uygulamasında şeffaflıktan ve hesap verilebilirlikten uzaklaşılması ve bazı hane ve kişilerin sosyal yardımlardan olması gerekenden daha uzun bir süre faydalanması gibi dezavantajları da bulunmaktadır.

Gelirin ölçülmesinin zor olduğu çeşitli Latin Amerika ülkeleri ile Türkiye’de de, yoksulluğun çok değişkenli boyutlarının dikkate alındığı Temsili Ortalamalar Değerlendirmesi yöntemi (TOD) kullanılmaktadır. Bu yöntemin kullanılabilmesi için öncelikle ülke genelinden çeşitli örnekleme teknikleri kullanılarak seçilen haneler ile bu hanelerin sosyo-ekonomik durumlarının tespitine ilişkin veriler elde edilir. Elde edilen verilerle çeşitli açıklayıcı değişkenlerden oluşturulan regresyon modelleri kurgulanır. Bazı durumlarda bu açıklayıcı değişkenlerin arasındaki çapraz korelasyonların minimum düzeye indirilmesi (başka bir deyişle birinin etkisinin diğerinin etkisini azaltarak modelin toplam açıklama düzeyinin düşürülmesinin engellenmesi) için temel bileşenler analizi yapılmakta ve birbirinden bağımsız daha az sayıda değişken ile süresiz regresyon modelleri kurulmaktadır.

Başvuru sahibinin evinin bulunduğu yerleşim yerinin gelişmişlik durumu, hanesindeki birey sayısı, eğitim durumu ve hanesindeki eğitime devam eden çocuk sayısı, iş durumu, hane geliri, hanesindeki eşyaların sayısı ve niteli-

ği gibi daha bir çok değişken regresyon modellerine dahil edilerek hanenin sosyo-ekonomik durumunu açıklayan bir puanlama sistemi oluşturulur. Yapılan analizler sonucu puanı belirlenen kesme noktasının altında kalan ve programdan faydalanma koşullarına haiz olan başvuru sahibi haneler ya da bireyler fayda sahibi olarak belirlenir.

“Program yöneticileri en yoksul kişileri belirlemek amacıyla “TOD” yöntemini kullanmaktadırlar. Söz konusu yaklaşım, hanehalkının geliri (veya toplam tüketim harcamaları) ile ilişkisi yüksek olan göstergelere dayanmakta olup verilerin toplanması, gözlemlenmesi ve doğrulanması oldukça kolaydır. Seçilmiş olan göstergelere puanlar atanmakta ve program faydaları için uygunluk, hanehalkı gelirini temsil eden toplam puan temeline bağlı olarak belirlenmektedir.” (A. U. Ahmed, M. Adato, A. Kudat, D. Gilligan, T. Roopnaraine ve R. Çölaşan, 2007: 7).

TOD özellikle yoksulluğun yoğun olarak yaşandığı hanelerin tespitinde ve bu hanelerin uzun süre sosyal yardım programlarından faydalanmalarının sağlanmasında etkin bir hedefleme yöntemi olarak nitelendirilmektedir (Castañeda ve Lindert, 2005). Ancak bu yöntem bazı sorunları da beraberinde getirmiştir. Bu sorunlar:

- Hane halkının yaşadığı krizler neticesinde durumundaki ani değişmenin TOD ile tespit edilememesinden dolayı bu hanelerin programa dahil edilememesi,
- Merkezi bir program aracılığı ile uygulanması ve bu programın yerel düzeyde etkin olarak bilinmemesi,
- TOD ile belirlenen değişkenlerin ağırlıklarının yerel uygulayıcılar ve başvuranlar tarafından manipüle edilmesine karşın gizli tutulması ve bu gizlilikten ötürü başvuranlar arasında fayda sahipliği olma hususunda bir karışıklığın oluşması,
- Başvuranları fayda sahibi olanlar ve olamayanlar şeklinde bir ayrımcılığa itmesi

şeklinde sıralanabilir (Adato, 2000a ve Adato et al, 2000b). Ayrıca yoksulluğun yoğun olarak yaşandığı bazı bölgelerde, hedefleme mekanizmalarının benzer sosyo-ekonomik özelliklere sahip hane halkları üzerinde farklı olarak sonuçlandırıldığı ve bu durumun da söz konusu bölgelerin tamamına sosyal transferler yapılarak giderilmeye çalışıldığı ifade edilmektedir (Bénédicte de la Brière ve Laura B. Rawlings, 2006:14).

Hane ya da birey temelli kullanılan hedefleme yöntemlerinin belirli miktarlarda coğrafi hedefleme yöntemleri ile birlikte kullanılmasyla yoksul hane ya da bireylere ulaşma konusunda daha etkin sonuçlar verdiği ifade edilmektedir (Castañeda ve Lindert, 2005). Yoksulluğun yoğun olarak yaşandığı çeşitli bölgelerden coğrafi hedefleme kullanılarak elde edilen veriler ile bölge ve ülke şartlarına göre Doğrulanmış Ortalamalar Değerlendirmesi, Doğrulanmamış Ortalamalar Değerlendirmesi ya da Temsili Ortalamalar Değerlendirmesi yöntemleri kullanılarak istatistiksel modeller kurgulanır. Kurgulanan bu modeller aracılığı ile söz konusu bölgelerde yaşayan hanelerin sosyo-ekonomik durumları ortaya çıkarılır. Başvuru yapan hane ya da bireyin puanının belirlenen eşik değer (kesme noktasının) altında olması ve yardım programından faydalanma koşulunu ya da koşullarını sağlaması ile başvuru sahibi birey ya da hane hak sahibi olur.

Sosyal yardım programlarından faydalanacak hanelerin belirlenmesine yönelik olarak kullanılan hedefleme mekanizmaları oldukça iyi planlanmalı ve uzun süre test edilmelidir. Ancak çoğu zaman yardım programının uygulanacağı ülkelerin hükümetleri, bu programları en hızlı bir şekilde başlatmak için programın kurgulanması ve pilot çalışması süreçlerini mümkün olduğu kadar kısa tutmakta ve bu durum da yardım programlarının plan aşamasının etkin bir şekilde yapılamamasına neden olmaktadır. Buna ek olarak eğitim ve sağlık alanında mevcut bulunan hizmetlerin nitelik ve nicelik olarak yeterliliğine ilişkin ön bir çalışmanın yapılmayışı da, yardım programları başlandıktan sonra bu hizmetlere olan talebi karşılamaya yetmemektedir. Sonuç itibarıyla iyi kurgulanmamış sosyal yardım programları en yoksula ulaşmamakta ve ülkenin eğitim ve sağlık alanında vatandaşlarına daha düşük

kalitede hizmet sunmasına neden olmaktadır. Oluşan ve oluşması muhtemel bu olumsuzlukları gidermek için:

- Sosyal yardım programı geniş çaplı pilot çalışmalar ile öncelikle incelenmeli ve kurgulanan hedefleme mekanizması maliyet, etkinlik ve şeffaflık açısından değerlendirilmelidir (Coady, Grosh ve Hoddinott, 2004). Bazı durumlarda pilot çalışma 12-18 ay arası uygulanmalıdır.
- Hedefleme mekanizmasının oluşturulması için kullanılacak veri toplama tekniği ülke şartlarına göre oldukça titiz olarak belirlenmelidir. Verilerin ülke geneli itibariyle farklı sosyo-ekonomik durumda bulunan hanelerden mi yoksa sadece yoksul durumda bulunan hanelerden mi toplanacağına karar verilmelidir. Ayrıca veri toplama tekniği de ülke şartlarına göre düşünülmelidir. Anket uygulaması, yüz yüze görüşmeler, ev ya da ofis ziyaretlerinin yapılması sırasında oluşabilecek tasarım hataları minimuma indirilmelidir.
- Toplanan verilerin doğruluğu ülke imkanları dahilinde mümkün olduğu kadar kontrol edilmeli, kontrol edilen bilgiler tek bir veri tabanına hane ya da birey adına eklenen tek bir kayıt numarası ile işlenmeli ve belirli aralıklarla bu kayıtlar güncellenebilmelidir.
- Toplanan veriler ışığında ülkenin şartlarına göre (kayıt dışı ekonominin varlığına, ülkenin ekonomik refahına, yönetim şekline ve ülke genelindeki bilgi sistem altyapısının durumuna bağlı olarak) belirlenen hedefleme teknikleri için birden fazla istatistiksel model kurgulanmalı ve en açıklayıcı olanı tercih edilmelidir. Bazı durumlarda ise kullanılacak hedefleme mekanizmaları coğrafi hedefleme teknikleri ile kombine bir şekilde değerlendirilmelidir.
- Sosyal yardım programlarının uygulanmasında sorumlu olan kamu kurumları ile eğitim ve sağlık alanında var olan servis sağlayıcılar arasında etkin bir iletişim ve koordinasyon bulunmalıdır. Ayrıca eğitim ve sağlık alanında hizmet gösteren birimlerin sayısı ve işlevsel olarak yeterliliği, yardım programlarında kullanılması planlanan kaynak miktarı ve ulaşılabilecek fayda sahibi sayısına göre düzenlenmeli, gerekli görülen yerlerde bu birimlere takviyeler yapılmalıdır.

1.5. İZLEME MEKANİZMASI

Teknolojik gelişmeler sayesinde ŞNT programının daha etkin bir şekilde uygulanması yönünde önemli adımlar atılmıştır. Özellikle başvuruların alınmasında, fayda sahiplerinin belirlenmesinde, şartlılık ilkesinin yerine getirilip getirilmediğinin kontrol edilmesinde ve ödemelerin yapılmasında merkezi veri tabanları ve yazılım programlarının kullanılması yaygınlaşmıştır. Oluşturulan merkezi veri tabanları ile mükerrer kayıtların ve mükerrer fayda sahipliğinin önüne geçilmiş, fayda sahiplerinin durum değişiminin incelenmesine imkan verilerek daha etkili izleme mekanizmaları oluşturulmuş ve böylelikle etkin kaynak kullanılması sağlanmıştır.

İzleme mekanizmaları ülkeden ülkeye farklılıklar göstermektedir. Örnek olarak Meksika, Şili, Brezilya ve Kosta Rica'da milli veri tabanları bulunmakta ve bu veri tabanlarında bütün fayda sahiplerinin detaylı olarak kayıtları tutulmaktadır. Söz konusu veri tabanları aracılığı ile her bir fayda sahibinin durumundaki değişim incelenebilmekte ve belirli zaman aralıkları ile raporlanabilmektedir. Brezilya'da ise farklı olarak sadece şartları yerine getirmeyen fayda sahipleri raporlanmaktadır. Kolombiya'da merkezi bir veri tabanı olmadığından programdan faydalanma süresi kısıtlanmıştır. Ancak fayda sahipleri yardımlardan faydalanma süreleri dolduğunda diğer eyaletlere taşınarak yeni bir kayıt numarası ile bu yardımlardan faydalanmaya devam etmektedirler. Bu durum da ülke genelinde mükerrer kayıtların oluşmasına ve aynı ailelerin yardımlardan uzun bir süre faydalanmasına neden olmaktadır.

Şartların yerine getirilip getirilmediği veri doğrulama işlemleri ile yapılmaktadır. Bu işlem; merkezi veri tabanı bulunan ülkelerde eğitim ve sağlık alanındaki servis sağlayıcıların kullandığı yazılım programları ile anlık olarak, ya da fayda sahibinin eğitimine devamının sağlandığına yahut sağlık hizmetlerine düzenli olarak iştirak ettiğine ilişkin doldurulan formlar (ülkenin yönetsel yapısına göre belediyelere ya da eyaletlere gönderilerek sisteme eklenen formlar) ile izlenmektedir (Bénédicte de la Brière ve Laura B. Rawlings, 2006).

Kolombiya' da şartların yerine getirilip getirilmediğinin izlenmesinde, rastlantısal olarak seçilen okullar ile sağlık merkezlerindeki hak sahibi kişilerin kayıtları incelenmekte, Arjantin'de ise hane halkı anketleri kullanılarak daha makro düzeyde izleme çalışmaları gerçekleştirilmektedir. ABD'de ise entegre bir sosyal güvenlik sistemi ile yazılım programları kullanılarak izleme çalışmaları yapılmaktadır.

Sisteme kaydı yapılan hanelerin durumlarındaki değişimin yanı sıra hanelerin adres ve temel bilgilerinin de belirli zaman aralıkları ile güncellenmesi gerekmektedir. Ayrıca ŞNT programlarının amacına ulaşması için fayda sahiplerinde bir davranış değişikliği meydana getirip getirmediğinin de oluşturulan veri tabanları ve bu amaca hitap eden yazılım programları ile incelenmesi gerekmektedir.

ŞNT programlarından belirli bir süre boyunca faydalanan ailelerin durumları daha dikkatli incelenmelidir. Program için belirlenen şartların fayda sahibi aileler tarafından benimsenmesi ve fayda sahibi ailelerin ekonomik durumlarında fark edilir düzeyde bir artış (hane reisinin iş bulması ya da daha iyi bir işe sahip olması v.b.) yaşanmasıyla birlikte bu hanelerin yerine daha yoksul hanelerin sisteme alınması gerekmektedir. Bu değişimi fayda sahibi hane yerel yetkililere bildirmekle yükümlüdür. Bildirim yapılmadığı durumlarda ülkeden ülkeye farklılık göstermekle birlikte çeşitli cezai yaptırımlar uygulanmaktadır.

ABD'deki sosyal yardım uygulamalarında otomatik olarak her ay fayda sahibi bireyler (aşırı yaşlı olanlar ya da kronik hastalıkları bulunanlar hariç) izlenir ve durumlarındaki değişime göre fayda sahibi bireylerin ilgili yardım ve desteklerden faydalanmaya devam edip etmeyeceklerine karar verilir. Latin Amerika ve Karayipler'deki uygulamalarda ise her iki ya da üç yılda bir veri doğrulama işlemi yapılmakta ve cezai yaptırımlar etkin olarak uygulanmaktadır (Castañeda ve Lindert, 2005).

İzleme çalışmaları için veri tabanına yapılan kayıt işlemi iki farklı şekilde ger-

çekleştirilmektedir. Birinci durumda yardım almaya hak kazanan hanenin bütün bilgileri kaydedilmekte ve yapılan yardım sayesinde hanenin durumundaki değişim belirli zaman aralıkları ile incelenmektedir. İkinci durumda ise sadece yardım almaya hak kazanan bireylerin bilgileri sisteme kayıt edilmekte ve söz konusu bireylerin durumlarındaki değişim izlenmektedir. Sistemin mümkün olduğu kadar basit ve uygulanabilir olması adına ikinci durum daha çok tercih edilse de bu durumda hane temelli yoksulluğun değişimi etkin olarak izlenememektedir. Birinci durumun uygulanması ise ikinciye göre daha karışık olmakla birlikte uygulamada hanenin sosyo-ekonomik durumundaki değişimin incelenmesi mümkün kılınmaktadır.

Yukarıda sözü edilen kayıt ve izleme mekanizmalarının oluşturulabilmesi için ciddi oranda teknolojik yatırım yapılması gerekmektedir. Özellikle orta ve alt düzeyde gelire sahip ülkelerde bu tip yatırımlar, bazı durumlarda ŞNT programı için kullanılması planlanan kaynak miktarının neredeyse yarısına yaklaşmaktadır. Örnek olarak 1997'de Meksika'da ŞNT uygulaması başlatılırken toplam kaynak miktarının %51,5'i sadece kayıt sistemi ve teknolojik yatırımlara harcanmıştır (Bénédicte de la Brière ve Laura B. Rawlings, 2006). Ancak sonraki yıllarda Meksika'da kaydedilen ilerleme ve ulaşılan fayda sahibi sayısı düşünüldüğünde altyapı ve yönetim giderleri için yapılan yatırımın toplam program bütçesine oranı %9'a kadar düşmüştür (Daha detaylı bilgi için bkz Tablo 1).

İKİNCİ BÖLÜM

DÜNYADA VE TÜRKİYEDE ŞNT UYGULAMALARI

2.1. DÜNYADA ŞNT UYGULAMALARI

Nüfusun en yoksul kesiminin nakit transferleri yoluyla insani sermaye birikimlerini, eğitim sağlık ve beslenme alanındaki hizmetlere erişimini artırmak suretiyle geliştirmeyi birincil hedef olarak gören Şartlı Nakit Transferi Programı dünya üzerinde birçok ülkede uygulanmış/uygulanmaktadır. ŞNT, özellikle yaşanan küresel krizler sonrası Kenya ve Pakistan gibi bazı ülkelerde pilot bir sosyal yardım programı olarak uygulanırken, Jamaika, Kolombiya, Brezilya, Arjantin ve Meksika gibi ülkelerde ise daha önceden uygulanan birçok sosyal yardım programının yerine geçen geniş çaplı bir sosyal yardım programı olarak uygulanmaktadır. İlk olarak yoksulluğun yoğun olarak yaşandığı Orta ve Latin Amerika ülkelerinde uygulanmaya başlanan ŞNT programı, bu ülkelerden elde edilen deneyimlerle daha da geliştirilmiş ve ikincil nesil programlar oluşturularak Afrika ve Asya'da da uygulanmaya başlanmıştır.

Özellikle kadınları ve çocukları hedef alan ŞNT programları, uygulanması açısından farklılıklar göstermektedir. İlk nesil uygulamalarda sadece eğitim

ve sağlık alanında destekler verilmekte iken daha sonraları eğitim, sağlık ve temel gıda ihtiyaçlarının bütüncül olarak karşılanmasına yönelik programlar geliştirilmiştir.

ŞNT programının eğitim bileşeni kapsamında bazı ülkelerde sadece ilköğretim çağındaki yoksul hane çocukları ana hedef olarak alınırken bazı ülkelerde ise, ilk ve orta öğretimin yanı sıra yüksek öğretime devam eden yoksul hane çocukları ve gençleri de programa alınmıştır. Eğitim yardımlarından faydalanma koşulu ülkelerdeki uygulamalar açısından büyük farklılıklar göstermemekle birlikte fayda sahibinin okula devamının en az %80 - %85 arası olması gerekmektedir.

ŞNT programı sağlık ve beslenme bileşenleri kapsamında, bazı ülkelerde sadece yoksul hane çocuklarına doğumdan sonraki 2-3 yıla kadar destek verilmekte iken bazı ülkelerde ise bu destek, ilköğretim çağına kadar devam etmekte ve daha sonra da ŞNT programı eğitim yardımı bileşeni ile bütüleştirilmektedir. Bazı ülkelerde gebe ve lohusalar için de ŞNT sağlık bileşeni kapsamında nakit desteği sağlanmaktadır. Sağlık yardımlarından faydalanma koşulu ŞNT uygulaması yapılan ülkelerde benzerlikler göstermekle birlikte bu şartlar; fayda sahiplerinin daha önceden belirlenen sayıda ve verilen süre içerisinde düzenli olarak muayenelerini yaptırmaları, sağlık eğitimlerine katılmaları, çocuklarının aşılarını öngörülen takvimler doğrultusunda yaptırmaları olarak göze çarpmaktadır.

Farklı ülkelerde yürütölen ŞNT programları kapsamında;

- Ulaşılan fayda sahibi sayısı,
- Program için aktarılan ve aktarılması planlanan kaynak miktarının artışı,
- Yapılan etki değerlendirilmesi çalışmalarının sonuçları,

gibi somut etmenler, ŞNT' nin ülkelerin yoksullukla mücadele stratejilerinde oldukça önemli bir rol oynadığını göstermektedir (SYDGM, 2007:56-57).

İlk ŞNT uygulaması 1991 yılında **Programa de Asignación Familiar (PRAF)** (Aile Tahsis Programı) kapsamında Honduras'da¹ başlatılmıştır. Başlangıçta bir geçiş programı olarak tasarlanan PRAF ile 1990'lı yılların başındaki makro ekonomik düzenlemelerden olumsuz yönde etkilenen yoksul ailelerin, bütünlük bir sosyal koruma uygulaması çerçevesinde desteklenmesi hedeflenmiştir. Ancak ülke ekonomisindeki olumsuz gelişmeler ile 1998 yılında yaşanan ve yaklaşık olarak 3,8 Milyar \$'lık maddi hasara yol açan Mitch Tropik Fırtınası sonucunda bu programın kapsamı daha da genişletilmiştir. Genişletilen kapsamla birlikte program eğitim, sağlık ve gıda alanlarında uygulanmaktadır. Programın eğitim boyutunda 6-12 yaş arası yoksul aile çocukları, sağlık boyutunda 0-5 yaş arası yoksul aile çocukları ile hamile kadınlar ve gıda boyutunda 0-5 yaş arası yoksul aile çocukları hedef kitle olarak göze çarpmaktadır (Ayala Danışmanlık, 2006:29).

1971'de bağımsızlığını kazanan ve 142 milyon nüfusunun yarısından fazlasının yoksulluk sınırı altında yaşadığı, %20'sinin ise açlık sınırının altında olduğu Bangladeş'de, sosyal yardım programlarının genel amacı eğitime erişimi artırmak olarak göze çarpmaktadır. Bu nedenle 1993'de ülke kaynakları ile başlatılan Eğitim İçin Gıda (Food For Education, FFE) programı kapsamında ilköğretim çağındaki çocuklarının eğitime devam etmeleri şartıyla aşırı yoksul ailelere aylık olarak pirinç ve buğday içerikli gıda yardımı yapılmıştır. Yardım programı ülkedeki ilköğretim okullarının yaklaşık olarak %27'sini kapsamış ve toplam 2.1 milyon öğrencinin (ülkedeki toplam öğrenci sayısının yaklaşık olarak %40'ı) okula gitmesi sağlanmıştır. Ortalama yıllık maliyeti 2000 yılında 77 Milyon \$'a ulaşan proje, 2002 yılında sonlandırılmış ve yoksul hanelere çocuklarını ilkokula göndermeleri şartıyla nakdi transferlerin yapıldığı İlköğretim Maaşı (Primary Education Stipend, PES) Programı başlatılmıştır (A.U. Ahmed, 2006).

---

1 Orta Amerika'da, Karayip Denizi kıyısında, Guatemala ve Nikaragua arasında ve Kuzey Pasifik Okyanusu kıyısında, El Salvador ve Nikaragua arasında yer alır. Nüfusu 7,3 Milyon ve Satınalma Gücü Paritesine göre GSYİH'si 22,13 Milyar \$ olan ülkede (Temmuz 2006 verileri), 1998 yılında yaşanan Mitch tropik fırtınası öncesi %80'lerde olan fakirlik oranı söz konusu felaketten sonra daha da artmıştır. (Detaylı bilgi için bkz. <http://tr.wikipedia.org/wiki/Honduras>)

Global ve bölgesel olarak en geniş çapta ilk ŞNT uygulaması 1997 yılında **PROGRESA** (Eğitim, Sağlık ve Gıda) programı kapsamında Meksika'da hükümet kaynakları ile başlatılmıştır. 1995 yılında yaşanan ekonomik kriz ve devalüasyon sonrası, nüfusun en yoksul kesiminde yer alan ailelerin² desteklenerek yoksulluğun kuşaklar arası transferinin önlenmesi amacı ile yürütülen bu program, öncelikle pilot uygulama olarak başlatılmıştır. Daha sonra söz konusu programın amaçları, hedefleri ve kapsamı genişletilmiş ve 2002 Mart ayından itibaren Programa de Desarrollo Humano **OPORTUNIDADES** olarak anılmaya başlanmıştır. Nakit transferleri yoluyla kısa vadede yoksulluğun etkilerini hafifletmeyi, uzun vadede ise olumlu davranış değişikliği ile kişisel gelişimi desteklemeyi hedefleyen programda 2006 sonu itibariyle 5 milyonun üzerinde aile (yaklaşık olarak Meksika nüfusunun %18'i) desteklenmiştir. Programda;

- İlk ve orta öğretime devam eden yoksul aile çocuklarına %85 devam şartı ile burs imkanları ve çeşitli eğitim materyali destekleri,
- Yoksul ailelerin, çocuklarının düzenli olarak sağlık kontrollerini yaptırmaları ve sağlık eğitimlerine düzenli katılmaları ile sağlık destekleri,
- Yoksul ailelerin düzenli olarak temel beslenme eğitimi içerikli seminer randevularına katılmaları şartıyla temel gıda ihtiyaçlarının karşılanması,
- Yoksul ailelerdeki gençlerin orta ve yüksek öğrenimlerine devam etmeleri ve tamamlamaları şartıyla eğitim destekleri,
- Yoksul ailelerdeki orta ve ileri yaşlardaki bireylerin belirlenen takvim çerçevesinde sağlık kontrollerini yaptırmaları şartıyla sağlık destekleri

verilmektedir (Ayala Danışmanlık, 2006:47).

Brezilya'daki Bolsa Familia Programı kapsamında yürütülen ŞNT uygulaması gerek ulaştığı fayda sahibi sayısı gerekse harcanılan kaynak miktarı açısından bir sosyal yardım reformu olarak görülmektedir (Laura B. Rawlings, 2004:2). Söz konusu programdan önce Federal hükümetin yürüttüğü dört

---

² Meksika yoksulluk sınırına göre günlük geliri 2 \$ altında olan aileler (R. Gomez ve Hermosillo, 2006:6)

büyük ve ulusal ŞNT programının (2001'deki Bolsa Escola-Okul Yardımı ve Bolsa Alimentação-Sağlık/Gıda Yardımı, 2002'deki Auxílio-Gás-Ülkede-Gaz Tüketimini Azaltmak İçin Yapılan Sübvansiyonlar ve 2003'deki Cartão Alimentação-Gıda Kartı) yanı sıra yerel hükümetlerin de yürüttüğü yöresel ŞNT programları bulunmaktaydı. 2003 yılında başlatılan ve nüfusun yoksul ve aşırı yoksul³ ailelerini hedef alan Bolsa Familia Programı, yukarıda bahsedilen ŞNT uygulamalarının yerini almış ve söz konusu program ile 2006 yılı sonu itibariyle 9 milyon ailenin desteklenmesi (Brezilya nüfusunun yaklaşık olarak % 20'si) sağlanmıştır. Programın ana hedefleri nakit transferleri yoluyla kısa vadede yoksulluğun olumsuz etkilerini azaltmak uzun vadede ise kuşaklar arası yoksulluk transferini önlemek ve yoksul ailelerin beşeri sermayelerinin geliştirilmesine olanak sağlamaktır.

2005 yılında ortalama 3,09 Milyar \$'ın aktarıldığı Bolsa Familia programının eğitim boyutunda 6-15 yaş arası çocuklar (%85 okula devam koşuluyla), sağlık boyutunda 0-6 yaş arası çocuklar ile (Düzenli aşı ve beslenme gelişimi kontrollerinin sağlanması koşuluyla) anne adayları (Doğum öncesi sağlık kontrollerini yaptırmaları koşuluyla) desteklenmektedir. Şartların sağlanması neticesinde aşırı yoksul ailelere aylık 25\$ ve 15 yaş altı çocukları için (3 çocuğu geçmemek şartı ile) çocuk başına 7,5 \$, yoksul olarak nitelendirilen ailelere ise sadece 15 yaş altı çocukları için (3 çocuğu geçmemek şartı ile) çocuk başına aylık 7,5 \$ ödeme yapılmaktadır. Ödemeler fayda sahiplerinin adına açılan banka hesaplarına yatırılmakta ve fayda sahipleri bu ödemeleri kendilerine verilen elektronik kartlar ile almaktadırlar.

Brezilya'da yürütülen Bolsa Familia programı neticesinde; fayda sahibi ailelerin yardım alma şartlarını benimsediği ve çocuklarını okullarda tuttuğu, fayda sahibi ailelerin daha iyi beslenme olanaklarına sahip olduğu ve düzenli nakit transferleri ile bu ailelerin hane gelirine önemli derecede katkı sağlandığı belirtilmektedir (J. M. Mutzig, 2006).

---

3 Aylık ortalama geliri 30\$ altında bulunan yaklaşık olarak 4.2 milyon aile (Toplam nüfusun %11.1'i) aşırı yoksul, aylık ortalama geliri 30\$-60\$ arasında bulunan yaklaşık olarak 11.1 milyon aile ise (Toplam nüfusun %28'i) yoksul olarak nitelendirilmiştir (J.M. Mutzig, 2006).

Yukarıda söz edilen ŞNT uygulamaları dışında Jamaika'da Eğitimden Sağlığa Gelişme Programı (Programme of Advancement Through Health and Education, PATH) kapsamında yürütülen ŞNT uygulaması ülkede halihazırda devam eden diğer 3 büyük nakdi gelir transferi programının yerini almış, Kolombiya'daki ŞNT uygulaması daha da geliştirilip 2002 yılında yaklaşık olarak 100 Milyon \$ bu kapsamda kullanılmış ve yaşanan krizler için en etkin sosyal yardım araçlarından biri olmuştur (Laura B. Rawlings, 2004:2).

Dünyada ŞNT programının uygulandığı diğer belli başlı ülkeler ve programları şunlardır: (Ayala Danışmanlık, 2006:2)

1. Arjantin'deki *Jefes De Hogar*
2. Dominik Cumhuriyeti'ndeki *Solidaridad*
3. Ekvator'daki *Bono De Desarrollo Humano (BDH)*
4. El Salvador'daki *Red Solidaria*
5. Kenya'daki *Cash Transfer Programme For Orphan And Vulnerable Children*
6. Malawi'deki *Public Works Programme - Conditional Cash Transfers*
7. Nikaragua'daki *Componente De Atención En Crisis ile Red De Protección Social*
8. Pakistan'daki *Child Support Program (CSP)*
9. Paraguay'daki *Red De Protección Y Promoción Social, Tekoporâ, Abrazo And Ñopytyvo Programmes*
10. Peru'daki *Programa Nacional De Apoyo Directo A Los Más Pobres "Juntos"*
11. Güney Afrika'daki *Conditional Cash Transfer To Support Vulnerable Children And Households In The Context Of Hiv/Aids And Poverty*
12. Uganda'daki *The Community-Led Hiv/Aids Initiatives (CHAI) Of Uganda Hiv/Aids Control Project (UACP)*
13. Zimbabve'deki *Basic Education Assistance Module (BEAM)*⁴

Öncelikli hedefi eğitim boyutunda ilköğretim (1-5. Sınıflar) çağında bulunan

---

4 2001 Yılında uygulanmaya başlayan Zimbabve'deki Temel Eğitim Desteği Modülü'nde (Basic Education Assistance Module, **BEAM**) fayda sahiplerinin yerine getirmekle yükümlü olduğu herhangi bir şart bulunmamaktadır.

çocukların desteklenmesi olan ŞNT programında öğrenci sayısının fazla olduğu Meksika ve Kolombiya gibi ülkelerde ortaöğretim çağındaki çocuklar da program kapsamına alınmıştır. Brezilya'da uygulanan programda öğrenciler okul sonrası Jornada Ampliada⁵ gibi çeşitli programlara katılmakla zorunlu tutularak öğrencilerin okul sonrası çalışmalarını engellemek hedeflenmiştir. Eğitim için yapılan ödemelerin içeriği de ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Örnek olarak Meksika ve Honduras' da bu ödemeler okul masraflarını ve öğrencinin iş yerine okula gönderilmesi sonucu elde edilemeyen kazancı da içermektedir. Bununla birlikte Meksika ve Kolombiya'da eğitim için yapılan ödemeler ilk ve orta öğretimdeki fayda sahipleri için farklılık göstermektedir. (Meksika'da sınıf dışında cinsiyete göre de ödemeler farklıdır. Daha detaylı bilgi için bkz. Tablo 1)

ŞNT için yapılan etki değerlendirmesi çalışmalarının eğitim boyutunda; Honduras'da ilköğretime kayıt olma oranı %82'den %85'e yükselirken, halihazırda ilköğretime kayıtlı öğrenci oranı yüksek olan Meksika'da büyük bir fark olmamıştır. Kolombiya'da ilköğretime kayıt olma oranı kırsal alanlarda %1-2 oranında artarken kent merkezlerinde fark edilir düzeyde bir artış gerçekleşmemiştir. Ortaokula kayıt olma oranlarında Meksika'da %8'lik, Kolombiya'da ise %13'lük bir artış gerçekleşmiştir. Okulu bırakma oranlarında ise Meksika ve Honduras'da %4'lük bir düşüş gerçekleşmiştir. Ayrıca Meksika'da çocuk yaştaki erkeklerin iş gücüne katılım oranı ŞNT programı sayesinde %15-25 arasında düşmüştür (Bénédicte de la Brière ve Laura B. Rawlings, 2006, Glewwe and Olinto, 2004, Maluccio and Flores, 2005, Skoufias, 2005, Attanasio et al, 2005).

Sağlık ve temel gıda ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik yapılan ŞNT uygulamalarında amaç gıda için harcanan kaynağın artırılarak yoksul ailelerin nitelikli gıdaya ulaşımını sağlamak, hamile kadınların çocuk beslenme-

---

5 Jornada Ampliada Brezilya'da okul sonrası öğrencilerin çalışmalarını engellemek için uygulanan, tam olarak içeriği standart olmamakla birlikte akademik ve sosyal etkinliklerin yanı sıra çeşitli fiziksel aktiviteleri de içeren bir programdır. (Y.-T. Yap, G. Sedlacek, P. F. Orazem, 2002)

si konusundaki bilgi birikimlerini artırmak ve düzenli sağlık kontrolleri ile doğum öncesi ve sonrası bebek ölüm oranlarını azaltmaktır. Honduras ve Meksika'da hamile kadınlar da ŞNT programları kapsamına alınırken, Brezilya ve Kolombiya'da sadece doğum sonrası çocuklar bu kapsamda desteklenmektedir. (Daha detaylı bilgi için bkz Tablo 1)

ŞNT için yapılan etki değerlendirmesi çalışmalarının gıda ve sağlık boyutunda; Meksika'da 3 yaş altı çocukların sağlık kontrollerine götürülmesi %30-%60 oranında artmış, 0-5 yaş arası çocukların hastalığa yakalanma oranları benzer yaşlarda fayda sahibi olmayan çocuklara göre %12 azalmıştır (Gertler, 2000). Kolombiya'da 6 yaş altı çocukların sağlık kontrollerine götürülmesi %37 oranında artmış ve akut diyare oranı kırsal kesimde %10, kent merkezinde ise %5 azalmıştır. Meksika'da gıda için yapılan destekler sonucu bu amaca yönelik yapılan tüketim %13, Kolombiya'da ise %15 oranında artmıştır. Gıda tüketimi için yapılan harcamadaki artış, düzenli sağlık kontrolleri ve anne adaylarının çocuk bakımı konusundaki bilgi birikimlerinin artışı neticesinde çocuk gelişimi söz konusu ülkelerde olumlu yönde etkilenmiştir (Laura B. Rawlings, 2004).

Ayrıca, Latin Amerika ülkelerinde yapılan etki değerlendirmesi çalışmaları ŞNT'nin doğum oranlarının değişimi üzerine bir etkisinin bulunmadığını ortaya çıkarmıştır (Stecklov et al. 2006). Ancak evlenme oranlarında ŞNT programı sonrası bir artış meydana gelmiştir. Bu durum, daha önceden resmi olarak evli olmayan çiftlerin ŞNT programından faydalanmak için resmi evlilik yapmaları sonucunda, evlilik oranlarında kısa vadede hızlı bir yükselmenin meydana gelmesi ile açıklanmaktadır.

Honduras, Meksika, Brezilya ve Kolombiya'da uygulanan ŞNT programlarına ilişkin daha detaylı bilgi için bkz. Tablo 1

2.2. TÜRKİYE'DE ŞNT UYGULAMALARI

Türkiye'de ŞNT uygulamaları Sosyal Riski Azaltma Projesi (SRAP) kapsamında başlatılmıştır. Kasım 2000 ve Şubat 2001 ekonomik krizlerinin ardından yoksullukla daha etkin ve hızlı bir şekilde mücadele etmek amacıyla Dünya Bankası ve Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti arasında 14 Eylül 2001 tarihinde imzalanan ve 28 Kasım 2001 tarihinde yürürlüğe giren Sosyal Riski Azaltma Projesi kapsamında; Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu'na (SYDTF) 500 Milyon ABD doları Dünya Bankası kredisi ve 134 Milyon ABD doları T.C Hükümeti katkısı olmak üzere toplamda 634 Milyon ABD doları tahsis edilmiştir. 28 Kasım 2001 tarihinde yürürlüğe giren SRAP'ın genel amaçları arasında;

- Kasım 2000 ve Şubat 2001 yıllarında yaşanan ekonomik krizin ülkemizin en korumasız kesimi üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmak,
- Uzun vadede yoksulluğun kuşaklar arası transferini önlemek ve daha sonra yaşanabilecek ekonomik krizler gibi olumsuz etmenlere karşı vatandaşların dirençlerini artırmaya yönelik programlar uygulamak,
- Yoksul vatandaşlara sosyal yardım ve hizmet sunan kamu kurum ve kuruluşlarının kurumsal kapasitelerini artırmak,
- Yoksul vatandaşların eğitim ve sağlık hizmetlerine olan erişimlerini artırmak,
- Özel ihtimam gösterilmesi gereken vatandaşlara sunulan hizmetlerin nitelik ve nicelik olarak iyileştirilmesine katkı sağlamak,
- Yoksul vatandaşların sürdürülebilir gelir elde etmelerine ve istihdam piyasasına katılmalarına yönelik faaliyetlerde bulunmak

şeklinde sıralanabilir. Sosyal Riski Azaltma Projesi Hızlı Yardım Bölümü ve Yatırım Bölümü olmak üzere 2 temel bölümden oluşmaktadır. Yatırım Bölümü ise Kurumsal Gelişim, Yerel Girişimler ve Şartlı Nakit Transferleri olmak üzere toplamda 3 bileşenden oluşmaktadır.

Hızlı yardım bölümü kapsamında Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel

Müdürlüğü'nün⁶ (SYDGM'nin) Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV'ler) aracılığı ile 1986'dan bu yana uygulamakta olduğu sosyal yardım programlarına 2002 yılında finansal olarak destek verilmiştir. Bu kapsamda eğitim, gıda ve yakacak alanında SYD Vakıflarına kaynak aktarılarak hızlı yardım bölümü 2002 yılında tamamlanmıştır.

Yatırım bölümünün *kurumsal gelişim* bileşeni kapsamında SYDGM'nin, yurt genelindeki SYD Vakıflarının, Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu'nun (SHÇEK) ve Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK), yönetim bilgi sistemleri ve bilgi teknolojileri, personel gelişimi ve eğitimi, kamuoyu bilgilendirme mekanizmaları ile izleme ve değerlendirme çalışmalarına mali ve teknik destek sağlanmıştır.

Yatırım bölümünün **yerel girişimler** bileşeni kapsamında yoksul vatandaşlarımızı sürdürülebilir gelire kavuşturmak, istihdam edilebilirlik becerilerini artırmak, özel ihtimam gösterilmesi gereken vatandaşlarımıza sunulan sosyal hizmetlerin etkinliğini ve kalitesini artırmak amacıyla proje destekleri verilmiştir. Yerel girişimler kapsamında uygulanan alt projeler şunlardır:

- Yoksullar için gelir getirici küçük ölçekli projeler,
- Yoksul ve işsiz gençler ile kadınlar için istihdama yönelik beceri kazandırma eğitimleri,
- Kamu yararına geçici istihdam olanakları,
- Sosyal altyapı ve hizmet projeleri,
- Toplum kalkınması projeleridir.

Yatırım bölümünün **Şartlı Nakit Transferleri** bileşeni kapsamında ise yoksulluğun kuşaklar arası transferinin eğitim ve sağlık alanında verilen desteklerle önlenerek insani sermayeye yatırım yapılmasını amaçlayan nakdi bir sosyal yardım programı uygulanmıştır (SYDGM, 2007).

---

6 1986 yılından bu yana Fonun faaliyetlerini Başbakanlık bünyesinde sürdüren Fon Genel Sekreterliği, 9 Aralık 2004 tarihinde 5263 Sayılı Kanun ile Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü olarak yapılandırılmış ve 18 yıl sonra kurumsal kişiliğe kavuşmuştur.

SRAP'ın 31 Mart 2007 tarihinde sonlandırılması sonucu ŞNT kapsamındaki bütün uygulamalar ile yerel girişimler bileşeni kapsamında uygulanan alt projeler SYDGM bünyesinde Gelir Getirici Projeler, İstihdam Eğitimi Projeleri, Sosyal Hizmet Projeleri, Geçici İstihdam Projeleri ve Toplum Kalkınması Projeleri adı altında nicelik ve destek limitleri artırılarak desteklenmeye devam edilmektedir (Daha detaylı bilgi için bkz. Tablo 2).

2.2.1. Türkiye'deki ŞNT Programı

Son dönem sosyal yardım programları arasında gösterilen ŞNT programı Türkiye'de, yoksulluk nedeniyle eğitim ve sağlık alanında sunulan hizmetlerden faydalanamayan muhtaç durumdaki ailelerin nakit transferleri yoluyla bu hizmetlere ulaşmasını hedeflemektedir. Daha açık bir ifade ile ŞNT, 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu kapsamında bulunan ve yoksulluk nedeniyle çocuklarını okula gönderemeyen ya da okuldan almak zorunda kalan, okul öncesi çocuklarının sağlık kontrollerini düzenli olarak yaptırılmayan ve doğumlarını bir sağlık kuruluşunda gerçekleştiremeyen yoksul durumdaki aileleri desteklemeyi hedefleyen *nakdi bir sosyal yardım* programıdır.

ŞNT programı ile belirli şartlar çerçevesinde yoksul hanelerdeki eğitim çağındaki çocukların eğitime devamını, 0-6 yaş grubundaki çocukların sağlık kontrollerini tamamlamalarını, ayrıca gebe kadınların düzenli olarak sağlık kontrollerini yaptırarak hastanede doğum yapmalarını teşvik etmek amaçlanmıştır. ŞNT sisteminin ana hedefi, anneler adına açılan banka hesapları kullanılarak doğrudan nakdi yardımlarla ailelerin sağlık ve eğitim konularında olumlu davranış geliştirmelerini sağlayıp kuşaklar arası yoksulluk transferini engellemektir.

2.2.2. ŞNT Programının Hedef Kitlesi, Amaçları ve Bileşenleri

Hedef kitlesini ekonomik güçlükler nedeniyle çocuklarını okula gönderemeyen veya düzenli sağlık kontrollerini yaptırılmayan, herhangi bir Sosyal Gü-

venlik Kurumuna tabi olmayan ve düzenli bir geliri bulunmayan nüfusun en yoksul %6'lık⁷ kesimine dâhil olan ailelerin oluşturduğu Şartlı Nakit Transferi programının amaçları:

- Yoksul ailelerin çoğu zaman çocuklarını okula göndermesini engelleyen masraflarının (okul kitapları, okul kıyafetleri, okul ücretleri) karşılanması yoluyla, çocukların eğitimlerine devamlarını sağlamak;
- Yoksul aile çocuklarının doğum sonrası temel sağlık ve beslenme hizmetlerinden (aşılama, büyümenin gözlemlenmesi ve yetersiz beslenme bozukluklarını giderme) yararlanmalarını sağlamak;
- Gebeliklerin takibi ile doğum öncesinde gebelik risklerinin önlenmesini, gebelik sırasında karşılaşılabilecek olası sorunlara anında müdahale edilmesini, aşılmasının zamanında ve tam olarak yapılmasını, gebelik anemisinden korunulmasını ve doğumun güvenli olarak hastanede yapılmasını sağlamak

olarak sıralanabilir (SYDTF, 2005:7). ŞNT programının amaçlarını gerçekleştirmek için program dahilindeki şartların yerine getirilmesi doğrultusunda eğitim, sağlık ve gebelik olmak üzere üç alanda destek verilmektedir.

ŞNT eğitim yardımı kapsamında nüfusun en yoksul %6'lık diliminde yer alan ailelerin eğitim çağındaki çocuklarını okullara kaydettirmeleri, eğitime devam eden ilk ve orta öğretim çağındaki (1-12. sınıflar) çocuklarının ise en az %80 devam oranıyla eğitimlerini sürdürmeleri şartıyla düzenli nakdi yardımlar yapılmaktadır.

ŞNT sağlık yardımı kapsamında nüfusun en yoksul %6'lık diliminde yer alan ailelerin 0-6 yaş arasındaki çocuklarının düzenli sağlık muayenelerini ve aşılarını yaptırmaları, kontrollerini yaptırdıkları sağlık kliniklerinde verilen sağlık eğitimi programlarına düzenli olarak katılmaları şartıyla düzenli nakdi yardımlar yapılmaktadır.

---

7 1994 Hanehalkı Gelir ve Tüketim Harcamalar Araştırması sonuçları üzerinden yapılan çalışmalara göre Türkiye nüfusunun %6'sı çok yoksul nüfus olarak tespit edilmiş ve Şartlı Nakit Transferi programı için hedef kitle olarak kabul edilmiştir (SYDGM,2006:7)

Ocak 2005’den itibaren uygulanmakta olan ŞNT gebelik yardımı kapsamında, hedef kitle içerisinde yer alan anne adaylarının, gebelik dönemi süresince düzenli olarak sağlık kontrollerini yaptırmaları, doğumlarını sağlık kuruluşlarında gerçekleştirmeleri ve doğum sonrası gerekli bakım hizmetlerinin ilgili sağlık kuruluşlarından sağlanması koşulu ile düzenli nakdi yardımlar yapılmaktadır.

2.2.3. ŞNT Programının Hedefleme Mekanizması

Hedefleme mekanizması kısmında detaylı olarak anlatıldığı üzere ŞNT programlarında coğrafi, hane ya da hanedeki birey, kişiye özel ve son olarak da bu hedefleme yöntemlerinin bir kombinasyonu şeklinde uygulanan hedefleme mekanizmaları da mevcuttur. Gelirin ölçülmesinin zor olduğu bunun yanında kayıt dışı sektörün de yaygın olarak görüldüğü ülkelerde ŞNT programlarından faydalanacak kişilerin belirlenmesinde Temsili Ortalamalar Değerlendirmesi yöntemi (TOD) kullanılmaktadır. Türkiye’de de söz konusu yöntem kullanılarak, gelir yerine hanenin tüketiminin ya da hane refahının değerlendirilmesine ilişkin göstergeler aracılığı ile bir puanlama mekanizması oluşturulmuştur.

TOD’un kullanılabilmesi için hane refahını ya da hanenin sosyo-ekonomik durumunu açıklayıcı bazı değişkenler gerekli olmuştur. Bu değişkenlerin elde edilebilmesi için de güncel verilere ihtiyaç duyulmuştur. Ancak TÜİK tarafından yapılan en son Hane ve Tüketim Harcaması Anketi’nin 1994 yılına ait olması nedeniyle bu ihtiyaç 2002 yılında yapılan “Fayda Sahibi Değerlendirmesi Araştırması” (Özcan ve Ayata, 2001) ile giderilmiştir. Araştırma kapsamında ülke genelindeki hanelerin tüketiminin ve yoksulluğunun değerlendirilmesine ilişkin bir araştırma organizasyonu gerçekleştirilmiştir.

Gerçekleştirilen araştırma ile elde edilen bulgular doğrultusunda kişi başına hane halkı tüketimi hesaplanıp bu hesap ile hane halkının demografik, sosyo-ekonomik, mülkiyet ve yaşam kalitesi gibi değişkenleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Yapılan incelemeler üzerinden bu değişkenlerin ağırlıklarının tespiti ile de bir puanlama formülü kurgulanmıştır. Açıklayıcı değişkenler

üzerinden elde edilen puanlar ile ülke genelindeki haneler, hane yoksulluğu bakımından bir sıralamaya tabi tutulmuş ve sıralama sonucu bir kesme noktası belirlenmiştir. Bu kesme noktasının altında puanı olan haneler ŞNT programından faydalanmaya hak kazanmaktadır (SYDGM, 2007:62).

Puanlama formülü oluşturulduktan sonra bu formüle esas teşkil edecek bilgiler ŞNT programı için hazırlanan başvuru formuna⁸ eklenmiş ve başvuran hanelerin doldurmuş olduğu bu formlar ŞNT için hazırlanan yazılım programına⁹ girilmiştir. Yapılan pilot çalışmalar sonucu elde edilen deneyimler doğrultusunda, puanlama formülündeki değişkenlerde ve bu değişkenlerin ağırlıklarında 2003 yılı Şubat, Mayıs ve Eylül aylarında 3 kez ve 2004 yılı Mayıs ayında 1 kez olmak üzere toplamda 4 kez revize işlemi yapılmış ve son revize işleminden sonra kesme noktası yeniden belirlenmiştir.

2.2.4. ŞNT Programının Yurt Genelinde Yaygınlaştırılması

ŞNT programı Şubat 2002'de Çankırı'nın Merkez ilçesi, Ankara'nın Keçiören ilçesi, Kahramanmaraş'ın Göksun ilçesi, Zonguldak'ın Ereğli ilçesi, Gaziantep'in Yavuzeli ilçesi ve Sinop'un Durağan ilçesi olmak üzere toplam 6 ilde pilot uygulama olarak başlatılmıştır.

Pilot uygulama sonuçlarına göre Mart 2003 tarihinde yaygınlaştırma bölgeleri tespit edilmiş ve her iki ayda bir yedi coğrafi bölgeden ilçeleri ile birlikte birer il yaygınlaştırma kapsamına alınmıştır. Pilot uygulamada elde edilen deneyimler ve ŞNT yazılım programındaki revizyonlarla birlikte Mayıs 2004'den itibaren tüm yurt genelinde ŞNT programı uygulanmaya başlanmıştır.

---

8 4 bölüm halinde hazırlanan başvuru formlarında başvuru sahibinin, eşinin ve çocuklarının demografik bilgileri ile hane bilgilerine ilişkin sorular (SYDTF, 2005:9) yer almaktadır. Doldurulan formlardaki bilgiler ŞNT için hazırlanan puanlama formülüne esas teşkil etmektedir.

9 ŞNT uygulaması için web tabanlı çalışan bir yazılım programı hazırlanmıştır. Bu program aracılığı ile başvuru ve kayıt da dahil olmak üzere ŞNT ile ilgili bütün iş ve işlemler gerçekleştirilebilmekte, ayrıca program aracılığıyla çeşitli sorgulamalar da yapılabilmektedir.

2.2.5. ŞNT Programında Başvuru ve Hak Sahibi Olma Süreci

ŞNT programından faydalanabilmek için kişilerin ŞNT başvuru formunu doldurduktan sonra gerekli belgelerle¹⁰ birlikte Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları'na başvurmaları gerekmektedir. Bazı durumlarda (başvuru sahibinin ulaşım ya da sağlık sorunları gibi nedenlerden ötürü SYD Vakfına gelemeyeceği durumlarda) SYDV personeli ya da geçici olarak diğer kurumlardan görevlendirilen personel, hane ziyaretleri ile yoksul durumdaki vatandaşların başvuru formlarını ve evraklarını da teslim almaktadır.

ŞNT için yapılan başvurular öncelikle anneler tarafından yapılmaktadır. Annenin olmaması durumunda başvuru baba tarafından ya da ailenin 18 yaşını doldurmuş bir ferdi tarafından yapılmaktadır. Anne ve babanın birlikte olmadığı durumlarda ise, başvuru çocuğun yasal velisi/vasisi tarafından yapılmaktadır. Eğer anne ile baba arasında resmi nikah yoksa ya da babanın veya annenin başka birisiyle resmi nikahı bulunmuyorsa, resmi nikah ve resmi nüfus kaydı teşvik edilmektedir.

ŞNT için başvuran kişilerde; 0-6 yaş arasında ya da ilköğretim-ortaöğretime devam eden çocuk sahibi olma ya da gebe olma; hiçbir sosyal güvenceye, mal varlığına ve düzenli bir gelire sahip olmama gibi şartlar aranmaktadır. Kişiler kendilerine verilen ŞNT başvuru formundaki soruları cevaplarlar ve bu bilgiler SYDV'lerce bilgisayar üzerinden ŞNT sistemine girilir.

SYDV'lerce ŞNT başvuru formundaki bilgiler bilgisayar üzerinden sisteme girildikten sonra, merkezden çalıştırılan ŞNT programı neticesinde başvuru formundaki sorulara verilen cevaplar esas alınmak suretiyle her başvuru sahibine puanlar verilmektedir. Yapılan puanlama sonucunda önceden belirlenmiş olan kesme noktasının altında kalan kişiler **geçici hak sahibi** olurken, yüksek puan alanlarsa başvuran olarak kalır ve sosyo-ekonomik durumlarında herhangi bir değişiklik olmadığı sürece bu yardımdan yararlanamazlar.

---

10 ŞNT başvurusu sırasında gerekli olan belgelere ilişkin bkz (SYDTF, 2005:10)

2.2.6. ŞNT Programında Veri Doğrulama İşlemi

ŞNT yardımı başvuruları sisteme girildikten ve puanlama sonucu kesme noktasının altında kalan bu kişiler geçici olarak hak sahibi olduktan sonra veri doğrulama işlemi yapılmaktadır. Bu işlem beyan usulüne göre doldurulan başvuru formlarının hane ziyaretleri ile doğruluğunun teyit edilmesi için yapılmaktadır. Merkezden çalıştırılan hak eden belirleme işleminden sonra kesme noktasının altında kalan başvuru sahipleri sistemde **geçici hak sahibi** olarak görünmektedir. Her bir vakfın geçici hak sahiplerine ilişkin listeler ilgili SYD Vakfınca sistemden takip edilebilmektedir.

Geçici hak sahibi olan kişilerin veri doğrulaması, ilgili SYD Vakfı personelinin kapasitesine ve hak sahiplerinin çoğunluğuna göre, mümkün olduğu ilçelerde tamamına yakınında, mümkün olmadığı ilçelerde ise rastgele seçilen bir bölümünde sosyal inceleme yapılması suretiyle gerçekleştirilmektedir. Sosyal inceleme sırasında ilgili Kamu Kurum ve Kuruluşlarından personel görevlendirilmesi ile yardım ve destek de alınmaktadır (Öğretmenler, muhtarlar, sağlık personeli, emniyet görevlileri v.b.).

Geçici hak sahibi belirleme işleminin tamamlanmasıyla birlikte ilgili SYD Vakıflarının sisteminde geçici hak sahiplerine ilişkin listeler oluşmaktadır. Oluşan bu listelerdeki kişiler, sosyal incelemeye tabi tutulmakta ve yapılan inceleme sonucunda beyanı doğrulanan geçici hak sahipleri, vakıf personelinin söz konusu kişilerin verisinin doğrulandığına ilişkin bilgileri sisteme girmesi ile kesin hak sahibi olmaktadır. Veri doğrulaması yapılmayan ya da sisteme verisi doğrulandığına ilişkin bilgisi girilmeyen kişiler kesin hak sahibi olarak kabul edilmemektedir.

Veri doğrulamasının sisteme girilmesinin yanında sosyal incelemeyi gerçekleştiren görevli görüşlerini bir tutanak ile düzenleyip yardım için başvuru yapan kişinin dosyasına eklemektedir. Bu işlem sırasında başvuru sahibinin yapılan işleme itiraz hakkının olduğu da bildirilmekte ve bu durum başvuru sahibinin imzası alınmak suretiyle veri doğrulama tutanağına eklenmektedir.

Veri doğrulaması sırasında geçici hak sahibinin yanlış beyan verdiği tespit edilmesi durumunda kişi hak sahibi listesinden çıkarılmakta ve hak sahibi adaylığından süresiz olarak men edilmektedir. Veri doğrulaması sonucunda kesin hak sahibi olan kişilere ilişkin listeler SYDV binalarına, okullara, muhtarlıklara ve sağlık merkezlerine asılmak suretiyle duyurulmaktadır.

Hak sahibi olmuş kişilerin başvuru ve veri doğrulaması sırasında verdiği bilgiler sosyal inceleme ile belirli aralıklarla tekrar doğrulanmakta ve durumlarındaki değişim incelenmektedir (SYDTF, 2005:13-14).

2.2.7. ŞNT Programında Ödemeler

ŞNT programında hak sahiplerine yapılacak ödemeler, 06.03.2003 tarihinde Ziraat Bankası ile yapılan bir protokol gereği il veya ilçelerde bulunan Ziraat Bankası şubeleri aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Hak sahibi sayısının yüksek olduğu ve Ziraat Bankası şubesinin olmadığı yerlerde 09.05.2005 tarihinde Posta Telgraf Genel Müdürlüğü (PTT) ile imzalanan protokol gereği bu yerlerdeki ödemeler, PTT birimleri aracılığı ile yapılmaktadır (SYDGM, 2007:85).

Veri doğrulama işlemi tamamlandıktan ve kesin hak sahiplerine ilişkin listeler oluşturulduktan sonra SYDGM tarafından Ziraat Bankası'na talimat verilir ve Ziraat Bankası'nın ilgili şubelerinde hak sahipleri adına ŞNT hesapları açılır. Ayrıca ilgili şubelerde hak sahipleri adına ATM kartları hazırlatılır ve ATM kart sözleşmesi imzalatılmak suretiyle hak sahiplerine teslim edilir.

Gerekli işlemlerin tamamlanması ile birlikte ŞNT kapsamındaki ödemeler hak sahipleri adına açılan hesaplara yapılır. Ödemeler tamamlandıktan sonra SYDGM tarafından ödemelerin yapıldığına ilişkin duyuru ŞNT programında yayınlanır ve SYD Vakfı çalışanları da bu işlemin yapıldığına dair ilgili Ziraat Bankası şubesinden teyit alırlar. Ödemelerin hesaplara geçmesi ile SYD Vakfı çalışanları ödeme takvimi ve ödeme miktarları ile ilgili bilgileri hak sahiplerine bildirirler. Hak sahipleri ikamet ettiği yerleşim birimindeki Ziraat Bankası

şubelerinden adına yatan ödemeyi ilgili banka şubelerinden ATM kartı ile ya da ilgili PTT şubelerinden tahsil etmektedirler.

Program dahilindeki ödemeler doğrudan anneler adına açılan hesaplara yapılmaktadır. Bu sayede kadınların toplum içerisindeki yerinin güçlendirilmesi amaçlanmaktadır. ŞNT yardımını almaya hak kazanan aileler; eğitim çağındaki çocuklarını düzenli olarak okula göndermeleri, 0-6 yaş grubundaki çocuklarını ise belirtilen tarihlerde düzenli olarak sağlık ocağına götürmeleri şartıyla sistemden para almaya hak kazanırlar (SYDTF, 2005:14).

ŞNT kapsamındaki ödemeler her iki ayda bir (Eylül, Kasım, Ocak, Mart, Mayıs ve Temmuz) ikişer aylık olmak üzere senede 6 defa yapılmaktadır. Eğitim fayda sahibi çocuklar için ödemeler okulların açık olduğu aylar için toplam 9 ay üzerinden, sağlık fayda sahibi çocuklar içinse sağlık ocağına gidilen ayı takip eden ödeme döneminden itibaren 12 ay üzerinden yapılmaktadır. Gebelik yardımı kapsamındaki ödemeler gebeliğin 2. ayından başlanmak suretiyle gebelik süresince ve doğumdan sonraki 2 ay boyunca verilmektedir. Ailelere verilen destek miktarları çocuk sayısına, cinsiyetine ve sınıfına göre değişiklik göstermektedir.

2.2.8. ŞNT Programında Yardım Miktarları

Program uygulamaya geçirildiği sırada eğitim alanında yapılan aylık ödeme miktarları; 2003 Nisan-Ağustos döneminde birinci çocuk için 12 TL (eşleniği 8 ABD \$), ikinci çocuk için 10 TL, (eşleniği 6 ABD \$), üçüncü ve daha sonraki çocuklar içinse 8 TL'dir (eşleniği 5 ABD \$). 0-6 yaş arası çocuklar için sağlık yardımları kapsamında yapılan ödeme miktarı çocuk başına aylık 10 TL'dir (eşleniği 6 ABD \$). Ancak, söz konusu ödeme miktarları, 2002 ve 2003 yıllarındaki "Yaşam Maliyetleri" ve TÜİK'ten alınan "öğrenci-okul ihtiyacı" verileri ışığında yetersiz bulunmuş ve artırılmıştır. Bu artış miktarı her yılın Ocak ayında TÜFE oranlarına veya ABD \$ kuruna göre (hangisi yüksek ise) revize edilmektedir.

2003 Ağustos- Aralık dönemindeki aylık ödeme miktarları şu şekildedir:

- Eğitim yardımı alan birinci çocuk için 13,8 TL (eşleniği 10 ABD \$),
- Eğitim yardımı alan ikinci çocuk için 12,4 TL (eşleniği 9 ABD \$),
- Eğitim yardımı alan üçüncü ve daha sonraki çocuklar için 11 TL (eşleniği 8 ABD \$),
- Sağlık yardımı alan her bir çocuk için 12,4 TL'dir (eşleniği 9 ABD \$).

2004 Ocak- Temmuz dönemindeki aylık ödeme miktarları şu şekildedir:

- Eğitim yardımı alan birinci çocuk için 16,5 TL (eşleniği 10 ABD \$),
- Eğitim yardımı alan ikinci çocuk için 15 TL (eşleniği 9 ABD \$),
- Eğitim yardımı alan üçüncü ve daha sonraki çocuklar için 13 TL (eşleniği 8 ABD \$),
- Sağlık yardımı alan her bir çocuk için 15 TL'dir (eşleniği 9 ABD \$).

İlk uygulamalar neticesinde gerek ortaöğretimde okullaşma oranının artırılması gerekse kız çocuklarının ilköğretime kayıt ve ortaöğretime devam oranlarının yükseltilmesine katkı sağlamak amacıyla, yardım miktarları orta öğretim çağındaki çocuklar için daha yüksek tutulmuş ve eğitimine devam eden kız çocuklarına benzer şekilde eğitimine devam eden erkek çocuklarından daha fazla ödeme yapılması kararlaştırılmıştır. Bu amaçlarla 2004 yılında eğitim yardımları için yapılan ödeme miktarının çocuk sayısına göre aşamalı olarak değişmesinden vazgeçilmiştir. 2004 yılı Ocak ayı TÜFE rakamlarına göre belirlenen ve 29 Temmuz 2004-Ocak 2005 tarihleri arasında ŞNT kapsamında yapılan **aylık** ödeme miktarları şu şekildedir: (SYDGM, 2007:86-87)

- İlköğretime devam eden erkek çocukları için 16,5 TL (eşleniği 11 ABD \$),
- İlköğretime devam eden kız çocukları için 20 TL (eşleniği 13 ABD \$),
- Ortaöğretime devam eden erkek çocukları için 25 TL (eşleniği 17 ABD \$),
- Ortaöğretime devam eden kız çocukları için 35 TL'dir (eşleniği 23 ABD \$).

Aylık ŞNT ödemeleri 2005 yılı Ocak ayında TÜFE rakamlarına göre tekrar

güncellenmiştir. Yapılan güncelleme neticesinde fayda sahibi başına aylık ödeme miktarları:

- İlköğretime devam eden erkek çocukları için 18 TL,
- İlköğretime devam eden kız çocukları için 22 TL,
- Ortaöğretime devam eden erkek çocukları için 28 TL,
- Ortaöğretime devam eden kız çocukları için 39 TL,
- Sağlık yardımı alan çocuklar için 17 TL,
- Gebelik yardımı alan anne adayları için 17 TL,
- Doğumun hastanede yapılması şartıyla bir kereye mahsus 55 TL

şeklinde düzenlenmiştir. Ocak 2005'den itibaren uygulanan söz konusu yardım miktarları 2008 yılı Mart ayında yeniden revize edilmiştir. Revize edilen aylık ödeme miktarları:

- İlköğretime devam eden erkek çocukları için 20 TL, (yılda 20 TL x 9ay =180 TL)
- İlköğretime devam eden kız çocukları için 25 TL, (yılda 25 TL x 9ay = 225 TL)
- Ortaöğretim devam eden erkek çocukları için 35 TL, (yılda 35 TL x 9ay = 315 TL)
- Ortaöğretime devam eden kız çocukları için 45 TL, (yılda 45 TL x 9ay = 405 TL)
- Sağlık yardımı alan çocuklar için 20 TL, (yılda 20 TL x 12ay=240 TL)
- Gebelik yardımı alan anne adayları için 20 TL,
- Doğumun hastanede yapılması halinde bir kereye mahsus 60 TL,

olarak düzenlenmiştir. Eğitim yardımları Eylül, Ocak, Mart ve Mayıs aylarında ikişer aylık, Kasım ayında ise bir aylık olmak üzere 9 ay boyunca, sağlık yardımları Eylül, Kasım, Ocak, Mart, Mayıs ve Temmuz aylarında ikişer aylık olmak üzere 12 ay boyunca ve gebelik yardımları anne adayının sistemde hak sahibi olmasından sonra gebelik süresince ve doğumdan sonra 2 ay süreyle yapılmaktadır. Doğumunu hastanede yapması şartıyla da anne adayına bir kereye mahsus olmak üzere ödeme yapılmaktadır (SYDGM, 2007:88).

2.2.9. ŞNT Programının Takip ve İzleme Mekanizması

ŞNT programının uygulamalarında hak sahiplerinin program dahilindeki ödemeleri alabilmeleri için yerine getirmekle yükümlü olduğu şartlar, programı uygulayan sosyal yardım kurumunun, söz konusu temel eğitim ve sağlık hizmetlerinin sağlanmasından sorumlu devlet kurumlarıyla yaptığı koordineli çalışmalar sonucu takip edilmekte ve izlenmektedir. Türkiye’deki ŞNT uygulamasında da söz konusu çalışmaların koordineli bir şekilde yürütülebilmesi için Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ve SYDGM arasında protokoller imzalanarak fayda sahiplerinin devamlılığını kontrol etmek adına bu kuruluşların programa aktif katılımı sağlanmıştır. Yardımı yapan kurum ve faydalanıcı ailenin yanı sıra, uygulamada yer alan birçok paydaş bulunmaktadır.

ŞNT programında ödemeler fayda sahiplerinin olumlu davranış değişikliğine bağlı olarak sürdürülmektedir. Buna göre yapılan puanlama sonucu hak sahibi olan aileler bu durumlarını devam ettirebilmek için; 0-6 yaş arası çocuklarını Sağlık Bakanlığı tarafından önceden belirlenmiş olan tarihlerde sağlık ocaklarına düzenli olarak götürmeli, eğitim çağındaki çocuklarını düzenli olarak okula göndermeli; hak sahibi anne adayları ise düzenli olarak kontrollerini ve aşılarını yaptırmalı ve doğumlarını hastanede gerçekleştirilmelidirler. Takip işlemleri okullardan ve sağlık ocaklarından SYDV’ lere gelen geribildirimlerle düzenli olarak yürütülmektedir.

ŞNT programında eğitim hak sahibinin bu yardımı alabilmesi için aylık olarak toplam eğitim gününün %80’ine devam etmesi ve aynı sınıfta birden fazla tekrar etmemesi gerekmektedir. Eğitim yardımı alan fayda sahiplerinin okullarına devamının sağlanıp sağlanmadığına ilişkin işlemin takibi eğitim yardımı takip formu aracılığı ile yapılmaktadır. Bu formda eğitime devam edilen okulun ismi, bulunduğu il-ilçe, fayda sahibi öğrencinin T.C. kimlik numarası adı, soyadı, sınıfı ve dönemlik not ortalamasına ilişkin bilgiler bulunmaktadır.

ŞNT programının sağlık bileşeninden faydalanmak için hak sahibi ailenin

Sağlık Bakanlığı tarafından verilen çizelge doğrultusunda 0-6 yaş arası çocuklarını düzenli olarak sağlık ocağına götürmesi gerekmektedir. Sağlık yardımlarından faydalanma koşulları;

- 0-6 aylık çocuklar için her ay düzenli olarak sağlık kontrollerinin yaptırılması,
- 7-18 aylık çocuklar için her iki ayda bir düzenli sağlık kontrollerinin yaptırılması,
- 19-72 aylık çocuklar içinse her altı ayda bir düzenli sağlık kontrollerinin yaptırılmasıdır.

Sağlık yardımlarının takip işlemleri sağlık yardımı takip formu aracılığı ile yapılmaktadır. Bu formda; sağlık kontrolü yapılan sağlık biriminin adı, sağlık fayda sahibinin T.C. kimlik numarası, adı, soyadı ve ay olarak yaşına ilişkin bilgiler yer almaktadır.

ŞNT programında gebelik yardımını alabilmek için hak sahibinin Sağlık Bakanlığı tarafından verilen çizelge doğrultusunda düzenli olarak sağlık ocağına devam etmesi gerekmektedir. Kişinin hak sahibi olduktan sonra kaç haftalık gebe olduğuna ilişkin bilgi sisteme girilir ve sistem aracılığı ile gebelik takip bilgisi oluşturulur. Gebelik yardımlarından faydalanmak için hak sahibinin her ay doğuma kadar düzenli olarak sağlık kontrollerini yaptırması, doğumu hastanede gerçekleştirmesi ve doğum sonrası iki ay boyunca da lohusalık kontrollerini yaptırması gerekmektedir. Doğumdan sonra bebeğin nüfus bilgilerinin ilgili SYD Vakfına verilmesi ile de yeni doğan bebek sağlık fayda sahibi olarak kaydedilir.

Gebelik yardımlarının takip işlemleri gebelik yardımı takip formu aracılığı ile yapılmaktadır. Bu formda; sağlık kontrolü yapılan sağlık biriminin adı, anne adayının T.C. kimlik numarası, adı, soyadı ve ay olarak gebelik süresine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Eğitim, sağlık ve gebelik yardımı takip formları ilgili SYD vakıflarındaki eği-

tim, sağlık ve gebelik hak sahibi kişi sayıları temel alınmak üzere çoğaltılarak vakıf başkanları denetiminde; eğitim yardımı takipleri için ilgili okullara, sağlık ve gebelik yardımı takipleri içinse ilgili sağlık ocaklarına/ana çocuk sağlık merkezlerine gönderilir. Eğitim yardımı takip formları aylık olarak okulun idari amiri, sağlık ve gebelik yardımı takip formları ise aylık olarak muayeneyi yapan hekim ya da ilgili sağlık personeli tarafından doldurulur ve her ayın 1-3. günleri arası ilgili SYD Vakfına teslim edilir. Teslim edilen formlar SYD Vakfı çalışanları tarafından her ayın en geç 5. gününe kadar sisteme girilir. Sisteme girilen bu bilgiler neticesinde hak sahiplerinin eğitim, sağlık ya da gebelik yardımlarını almaya devam edip etmeyecekleri belirlenir.

şNT programında hak sahiplerinin program dahilindeki koşullara uyumsuzluğunda (sağlık ve gebelik yardımlarında ilgili dönem için belirlenen sayıda sağlık birimlerini ziyaret etmemeleri ve eğitim yardımlarında aynı sınıfı birden fazla tekrar etmeleri veya dönem içinde %80 devam koşulunu sağlayamamaları durumlarında) hakları askıya alınmaktadır.

Hava ve ulaşım koşullarının kötü olması nedeniyle eğitim veya sağlık alanındaki şartları sağlayamayan hak sahiplerinin takip bilgilerinin girilememesi sonucu bu kişiler askıya alınmakta, fesih edilmemektedir. Olumsuz koşulların düzelmesi ve hak sahiplerinin itiraz işlemlerini gerçekleştirmeleri ile geriye dönük ödemeler de dahil olmak üzere hak sahiplerinin bütün ödemeleri yapılmaktadır.

şNT programında hak sahibinin vefatı, programdan ayrılmayı talep etmesi, değerlendirme sonucu programdan ayrılması, sosyal inceleme sonucu ev halkı ile ilgili bilgilerde sahtekarlık yapıldığının kanıtlanması ve üst üste 2 dönem uyumsuzluk nedeniyle askıya alınması gibi durumlarda hak sahipliği feshedilmektedir.

şNT programında hak sahibi olamayan, ya da hak sahibi iken ödemesi askıya alınan ya da feshedilen kişiler için bir itiraz mekanizması mevcuttur.

Bu kişiler ilgili SYD Vakfına itiraz başvurusunda bulunur. Mütvevelli heyeti bu kişilerin durumlarını inceler ve gerekirse ilave bilgi ve belgeler de talep eder. Yapılan inceleme sonucu heyet tarafından kişinin itirazı kabul ya da reddedilir. Kabul edilen itirazlar, bir sonraki hak sahibi belirleme işleminde değerlendirilmek üzere SYDGM'ye yazılı olarak bildirilir (SYDTF, 2005:15-18). (Daha detaylı bilgi için bkz. Şema 1)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DEKİ ŞNT PROGRAMI'NIN MEVCUT DURUMU

ŞNT programının veri tabanından alınan bilgiler ışığında Şartlı Nakit Transferlerinin mevcut durumu incelenmiştir. İncelemede 2003-2008 dönemi ulaşılan toplam hak sahibi hane, eğitim ve sağlık fayda sahibi çocuk sayıları ile hak sahiplerine yapılan ödemeler irdelenmiş ve coğrafi bölgelere göre kıyaslanmıştır. Ayrıca ŞNT programı için söz konusu dönem içinde yapılan toplam başvuru (yardım talebi) sayısı ve bu başvuruların hak sahibi olma durumları da incelenmiştir.

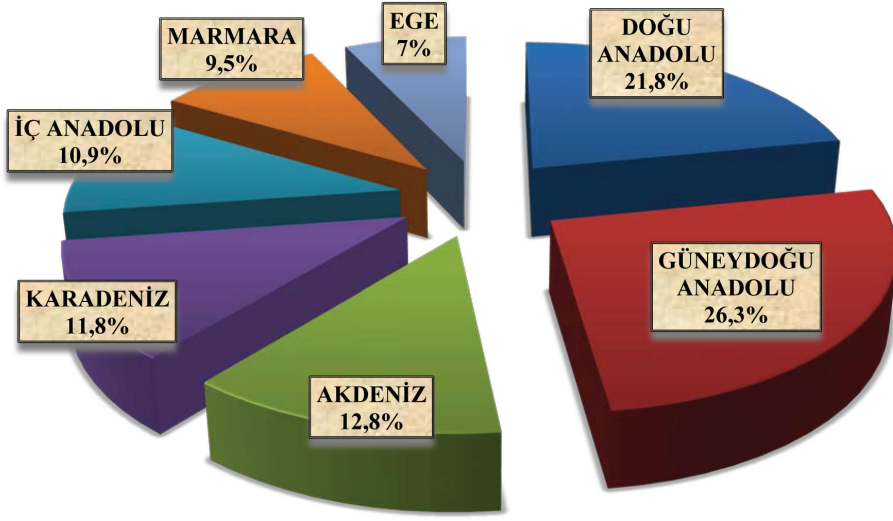
3.1. BAŞVURU VE HAK SAHİPLERİNİN MEVCUT DURUMU

2008 sonu itibariyle ŞNT programı için yurt genelinde toplam 1.779.209 başvuru yapılmış, yapılan başvuruların 1.032.009'u (%58'i) puanlama, veri doğrulama ve itirazlarının mütevellî heyetleri tarafından kabul edilmesi sonucu hak sahibi olurken 747.281'i (% 42,7'si) hak sahibi olamamıştır.

Tablo 3: Bölgelere Göre ŞNT Programı Toplam Başvuru ve Hak Sahibi Sayısı İle Hak Eden Hane / Başvuran Hane Oranı (2003-2008)

BÖLGELER	BAŞVURAN HANE		HAK EDEN HANE		HAK EDEN HANE / BAŞVURAN HANE ORANI (%)
	SAYISI	ORANI (%)	SAYISI	ORANI (%)	
G. DOĞU ANADOLU	468.055	26,31	341.899	33,13	73,05
DOĞU ANADOLU	387.715	21,79	293.712	28,46	75,75
AKDENİZ	228.225	12,83	122.156	11,84	53,52
KARADENİZ	209.602	11,78	86.380	8,37	41,21
İÇ ANADOLU	193.209	10,86	92.784	8,99	48,02
MARMARA	168.720	9,48	51.608	5,00	30,59
EGE	123.764	6,96	43.470	4,21	35,12
TOPLAM	1.779.290	100	1.032.009	100	58,0

2003-2008 dönemi yapılan başvurulara ve hak sahibi olan hanelerin coğrafi bölgelere göre dağılımına bakıldığında; Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinden ŞNT programı için yapılan başvuruların hak sahibi olma oranlarının diğer bölgelere göre fark edilir düzeyde daha yüksek olduğu görülmektedir. Başka bir deyişle Güneydoğu Anadolu Bölgesinden yapılan her 100 başvurudan ortalama 73'ü ve Doğu Anadolu Bölgesinden yapılan her 100 başvurudan ortalama 76'sı hak sahibi olurken Marmara Bölgesinden yapılan her 100 başvurudan ortalama sadece 31'i hak sahibi olmaktadır.

Grafik 1: Bölgelere Göre ŞNT Programı Toplam Başvuru Sayısı (2003-2008)

ŞNT programı için yapılan toplam başvuruların coğrafi bölgelere göre dağılımına bakıldığında söz konusu yardım programı için yapılan başvuruların %48'inden fazlası Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinden yapılmıştır.

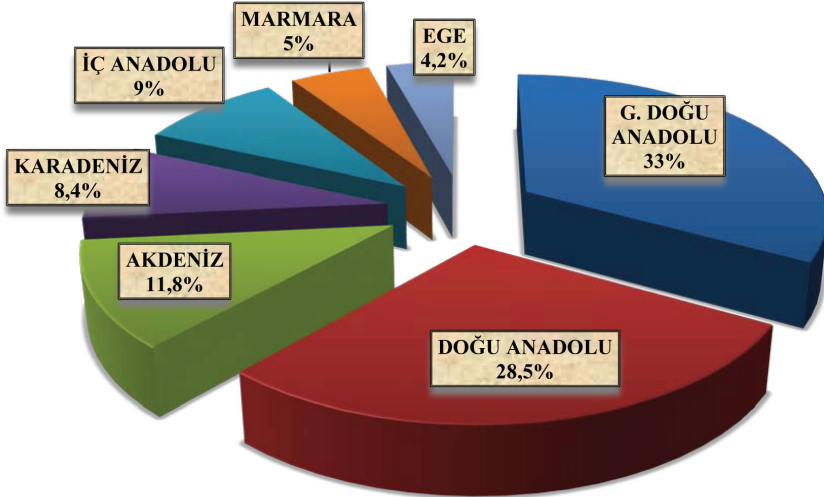
2003-2008 Döneminde yurt genelinde ŞNT programı için yapılan başvuruların 965.299'u (%55'i) kent/ilçe merkezlerinden yapılırken, 806.056'sı (%45'i) köy ve beldelerden yapılmıştır. Hak sahibi ailelerin ikamet durumlarına bakıldığında 501.610'u (%49'u) kent / ilçe merkezlerinde, 532.385'i (%51'i) ise köy ve beldelerde ikamet etmektedir. Buna göre ŞNT programı için köy ve beldelerden yapılan her 100 başvurudan ortalama 66'sı hak sahibi olurken kent/ilçe merkezlerinden yapılan her 100 başvurudan ortalama sadece 52'si hak sahibi olmaktadır.

Yurt genelinde ŞNT programından faydalanan hanelerin ortalama hane nüfusu 6 olarak göze çarpmaktadır. Coğrafi bölgelere göre söz konusu durum incelendiğinde hak sahibi ailelerin hane nüfusunun en yüksek olduğu bölge

Güneydoğu Anadolu Bölgesi iken (Ortalama Hane nüfusu 7) en düşük olduğu bölgeler Ege ve Marmara Bölgeleridir (Ortalama hane nüfusu 5).

Tablo 4: Coğrafi Bölgelere Göre ŞNT Programı Hak Eden Hane, Sağlık, Eğitim ve Gebelik Fayda Sahibi Sayıları (2003-2008)

BÖLGELER	HAK EDEN HANE		SAĞLIK FAYDA SAHİBİ		EĞİTİM FAYDA SAHİBİ		FAYDA SAHİBİ GEBE SAYISI	
	SAYISI	ORANI (%)	SAYISI	ORANI (%)	SAYISI	ORANI (%)	SAYISI	ORANI (%)
G. DOĞU ANADOLU	341.899	33,13	412.761	40,20	703.546	36,05	13.068	33,96
DOĞU ANADOLU	293.712	28,46	363.807	35,43	530.536	27,19	15.481	40,23
AKDENİZ	122.156	11,84	87.485	8,52	228.619	11,72	3.630	9,43
KARADENİZ	86.380	8,37	56.786	5,53	146.517	7,51	2.098	5,45
İÇ ANADOLU	92.784	8,99	56.789	5,53	164.055	8,41	2.350	6,11
MARMARA	51.608	5,00	27.831	2,71	103.012	5,28	1.203	3,13
EGE	43.470	4,21	21.266	2,07	75.135	3,85	648	1,68
TOPLAM	1.032.009	100	1.026.725	100	1.951.420	100	38.478	100

Grafik 2: ŞNT Programı Hak Sahibi Aile Sayısının Coğrafi Bölgelere Göre Dağılımı (2003-2008)

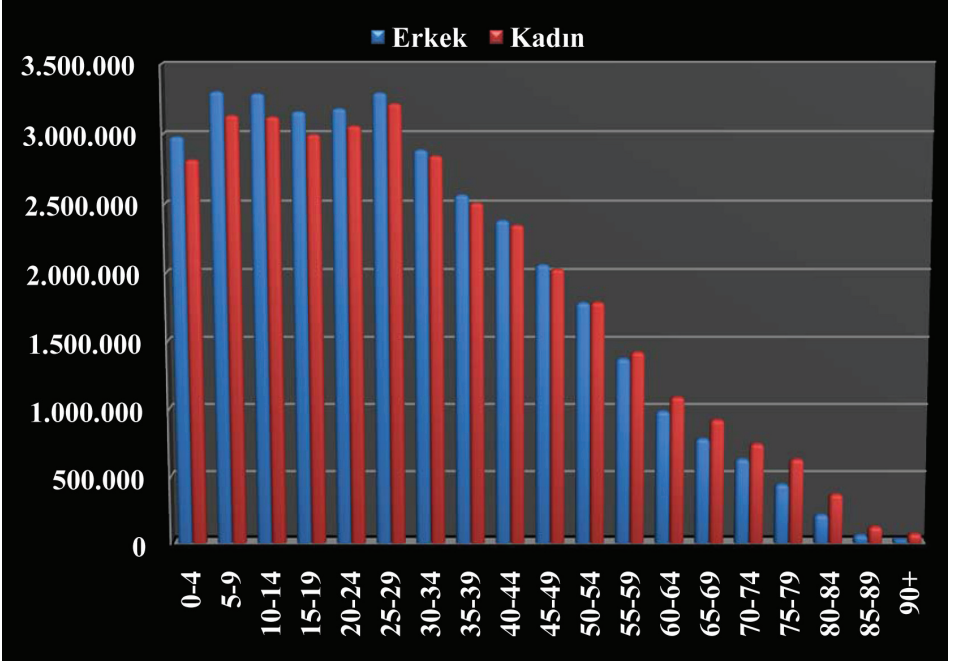
2008 sonu itibariyle en çok hak sahibi ailenin bulunduğu bölge Güneydoğu Anadolu Bölgesi (%33) iken hak sahibi ailenin en az olduğu bölge Ege Bölgesi'dir (%4,2). Benzer bir şekilde eğitim ve sağlık fayda sahibi çocuk sayısının en çok olduğu bölgeler sırasıyla Güneydoğu Anadolu (eğitim % 36, sağlık %40) ve Doğu Anadolu (eğitim %27, sağlık %35) Bölgeleridir.

ŞNT programı kapsamındaki hak sahibi aile sayısı 2008 sonu itibariyle 1.032.009'a ulaşmıştır. 2006 yılı Türkiye İstatistik Kurumu Hane Halkı ve Tüketim Harcaması verilerine göre Türkiye genelinde toplam 17.689.552 hane¹¹ bulunduğu düşünüldüğünde ŞNT programında söz konusu hanelerin yaklaşık olarak % 6'sı desteklenmektedir.

Tablo 5: Yaş Grubu ve Cinsiyete Göre Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Verileri (TÜİK 2007)

Yaş grubu	Erkek	Kadın	Toplam
0-4	2.978.972	2.814.934	5.793.906
5-9	3.303.329	3.133.498	6.436.827
10-14	3.288.472	3.123.186	6.411.658
15-19	3.159.723	2.997.310	6.157.033
20-24	3.181.804	3.058.769	6.240.573
25-29	3.295.102	3.217.736	6.512.838
30-34	2.885.151	2.842.548	5.727.699
35-39	2.565.112	2.507.329	5.072.441
40-44	2.379.314	2.346.486	4.725.800
45-49	2.057.626	2.027.439	4.085.065
50-54	1.781.029	1.784.640	3.565.669
55-59	1.369.618	1.419.240	2.788.858
60-64	981.178	1.086.536	2.067.714
65-69	781.165	917.418	1.698.583
70-74	629.241	743.836	1.373.077
75-79	441.289	628.672	1.069.961
80-84	212.383	366.496	578.879
85-89	58.552	123.636	182.188
90+	27.473	70.014	97.487
TOPLAM	35.376.533	35.209.723	70.586.256

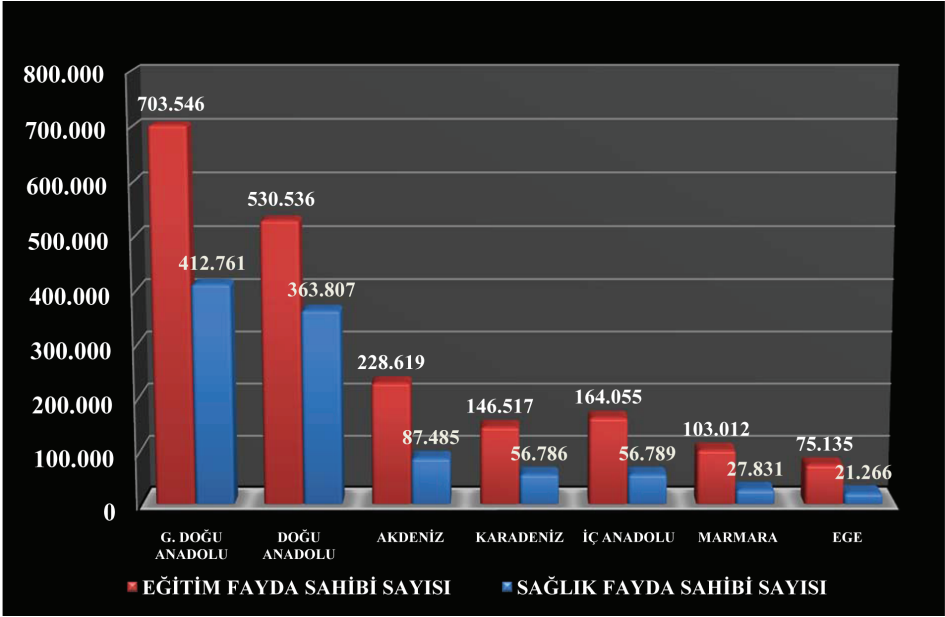
11 Daha detaylı bilgi için bkz <http://www.tuik.gov.tr/gelirdagitimapp/haneyapi.zul>

Grafik 3: Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Verilerine göre Türkiye Nüfusunun Yaş Grubu ve Cinsiyete göre Dağılımı (TÜİK, 2007)

2007 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) verilerine bakıldığında; 0-4 yaş arası **5.793.906**, 5-9 yaş arası **6.436.827**, 10-14 yaş arası **6.411.658** ve 15-19 yaş arası **6.157.033** olmak üzere 0-19 yaş arası toplam **24.799.424** kişi bulunmaktadır. Şartlı Nakit Transferi programlarının hedef kitlesini sağlık boyutunda 0-6 yaş arası yoksul hane çocukları, eğitim boyutunda ilk ve ortaöğretim çağındaki (6-17 yaş arası) çocukların oluşturduğu düşünüldüğünde ADNKS verilerine göre Türkiye’de bu yaş gruplarına giren ortalama 22,3 Milyon kişi¹² bulunmaktadır. Buna göre ŞNT programı ile 2008 sonu itibariyle 2.978.145 eğitim ve sağlık fayda sahibi çocuğa ulaşılarak Türkiye’de 0-17 yaş grubuna giren nüfusun yaklaşık olarak % 13,31’i bu yardım programından faydalanmıştır.

¹² 15-19 yaş arası grupta yer alan kişi sayısı 5’e bölünmüş ve 3 parçası alınarak 0-4 yaş, 5-9 yaş ve 10-14 yaş arası kişi sayıları ile toplanmıştır.

Grafik 4: ŞNT Eğitim ve Sağlık Fayda Sahibi Sayısının Coğrafi Bölgelere Göre Dağılımı (2003-2008)

Eğitim ve sağlık fayda sahibi çocuk sayılarının bölgesel dağılımına bakıldığında fayda sahibinin en çok bulunduğu bölge Güneydoğu Anadolu Bölgesi olurken en az fayda sahibinin bulunduğu bölge ise Ege Bölgesi olarak göze çarpmaktadır. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde 2007 yılı ADNKS verilerine göre 0-6 yaş arası yaklaşık 1,3 Milyon kişi¹³ bulunmaktadır. Buna göre Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde ŞNT sağlık yardımları kapsamında 2008 sonu itibariyle 412.761 kişiye ulaşılarak bölge içindeki 0-6 yaş arası nüfusun yaklaşık olarak %32'si desteklenmiştir.

Benzer bir şekilde 2007 yılı ADNKS verilerine göre Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde 6-17 yaş arasında bulunan (ilk ve ortaöğretim çağında) kişi sayısı yaklaşık olarak 1,95 Milyon'dur¹⁴. Buna göre Güneydoğu Anadolu

13 1,3 Milyon kişi bulunurken 5-9 yaş arası kişi sayısı 5 eşit parçaya bölünmüş ve 2 parçası alınarak 0-4 yaş arası kişi sayısı ile toplanmıştır.

14 1,95 Milyon kişi bulunurken 5-9 yaş arası kişi sayısı ile 15-19 yaş arası kişi sayısı 5'er

Bölgesi'nde ŞNT eğitim yardımları kapsamında 2008 sonu itibariyle 703.546 kişiye ulaşılmış ve bölge içindeki 6-17 yaş arası nüfusun yaklaşık olarak %36'sı bu yardımlardan faydalanmıştır. Aynı hesaplama yöntemi kullanılarak coğrafi bölgelere göre ŞNT sağlık ve eğitim yardımlarından faydalanan 0-6 ve 6-17 yaş arası nüfusun ne kadarının kapsandığı tahmini olarak bulunmuştur.

Tablo 6: 2008 Sonu Coğrafi Bölgelere Göre ŞNT Eğitim ve Sağlık Fayda Sahibi Sayılarının Bölgelerdeki (0-6) yaş ve (6-17) Yaş Arası Nüfusa Oranı

BÖLGE	2007 ADNKS Tahmini (Milyon Kişi)		ŞNT Sağlık Fayda Sahibi Sayısı (Milyon Kişi) (2003-2008)	ŞNT Sağlık Fayda Sahibi Kişi Sayısının ADNKS (0-6) Yaş Arası Kişi Sayısına Oranı (%)	ŞNT Eğitim Fayda Sahibi Sayısı (Milyon Kişi) (2003-2008)	ŞNT Eğitim Fayda Sahibi Kişi Sayısının ADNKS (6-17) Yaş Arası Kişi Sayısına Oranı (%)
	0-6 Yaş Arası	6-17 Yaş Arası				
DOĞU ANADOLU	0,89	1,43	0,36	40,88	0,53	37,10
G. DOĞU ANADOLU	1,3	1,95	0,41	31,75	0,70	36,08
KARADENİZ	0,7	1,28	0,06	8,11	0,15	11,45
AKDENİZ	1,09	1,8	0,09	8,03	0,23	12,70
İÇ ANADOLU	1,31	2,24	0,06	4,34	0,16	7,32
EGE	0,88	1,56	0,02	2,42	0,08	4,82
MARMARA	2,18	3,66	0,03	1,28	0,10	2,81
TOPLAM	8,35	13,92	1,03	12,30	1,95	14,02

Yapılan hesaplama göre ŞNT sağlık yardımlarının 0-6 yaş arası nüfusu en fazla içerdiği bölge Doğu Anadolu Bölgesi olurken (0-6 yaş arası bölge nüfusunun %40,88'i), en az içerdiği bölge Marmara Bölgesi olmuştur (0-6 yaş arası bölge nüfusunun %1,28'i). Benzer bir durum aynı bölgeler için ŞNT eğitim yardımlarında da geçerlidir. Daha açık bir ifade ile Doğu Anadolu Bölgesinde 6-17 yaş arası nüfusun %37'sinden fazlası desteklenirken Marmara Bölgesi'nde 6-17 yaş arası nüfusun %3'ünden azı desteklenmektedir.

eşit parçaya bölünmüş ve 3'er parçası alınarak, 10-14 yaş arası kişi sayısı ile toplanmıştır.

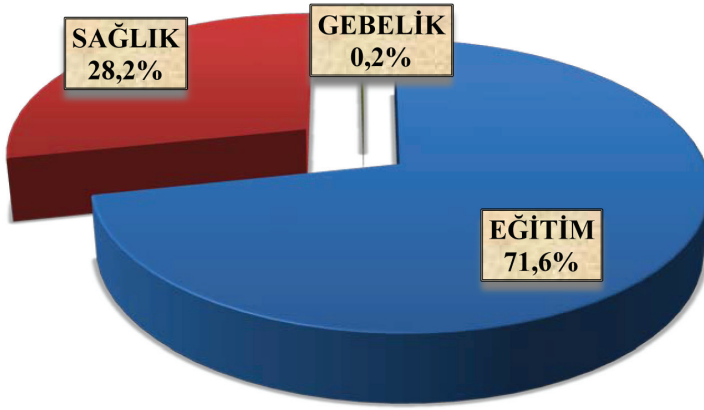
Tablo 7: Coğrafi Bölgelere Göre ŞNT Programı Hak Eden Hane Sayısı ve Hane Başına Ortalama Fayda Sahibi Sayısının Dağılımı (2003-2008)

BÖLGELER	HAK EDEN HANE		TOPLAM FAYDA SAHİBİ (EĞİTİM+SAĞLIK+GEBELİK)		HANE BAŞINA ORTALAMA FAYDA SAHİBİ SAYISI
	SAYISI	ORANI (%)	SAYISI	ORANI (%)	
G. DOĞU ANADOLU	341.899	33,13	1.129.375	37,44	3,30
DOĞU ANADOLU	293.712	28,46	909.824	30,16	3,10
AKDENİZ	122.156	11,84	319.734	10,60	2,62
İÇ ANADOLU	92.784	8,99	223.194	7,40	2,41
KARADENİZ	86.380	8,37	205.401	6,81	2,38
MARMARA	51.608	5,00	132.046	4,38	2,56
EGE	43.470	4,21	97.049	3,22	2,23
TOPLAM	1.032.009	100	3.016.623	100	2,92

ŞNT programında hak sahibi olan haneler ve bu hanelerdeki eğitim, sağlık ve gebelik yardımlarından faydalanan kişilerin durumlarına bakıldığında; yurt genelinde hane başına ortalama 3 kişi söz konusu yardımlardan faydalanmaktadır. Coğrafi bölgelere göre hane başına ortalama fayda sahibi sayısı kıyaslandığında; Güneydoğu Anadolu Bölgesi 3,3 ile en yüksek sayıyı alırken toplam fayda sahibi sayısı Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki fayda sahibi sayısından 11,6 kat daha az olan Ege Bölgesi 2,23 ile en düşük sayıyı almıştır. Buna göre yurt genelinde batıdan doğuya doğru gidildikçe gerek hak sahibi aile sayısında gerekse hane başına ortalama fayda sahibi sayısında bir artış gözlemlenmektedir. Ayrıca hane başına ortalama fayda sahibi sayısının da yüksek olması, ŞNT programı kapsamında hane içerisinde ortalama en az iki veya daha fazla bireyin ŞNT eğitim, sağlık ya da gebelik yardımlarından faydalandığını göstermektedir.

3.2. ÖDEMELERİN MEVCUT DURUMU

ŞNT eğitim, sağlık ve gebelik yardımları kapsamında 2003-2008 Dönemi itibariyle toplam 1.407.031.072 TL ödeme yapılmıştır. Bu ödemelerin 1.007,69 Milyon TL'lik kısmı (%71,6'sı) eğitim yardımları kapsamında, 396,6 Milyon TL'lik kısmı (%28,2'si) sağlık yardımları kapsamında ve 2,7 Milyon TL'lik kısmı (%0,2'si) ise gebelik yardımları kapsamında yapılmıştır.

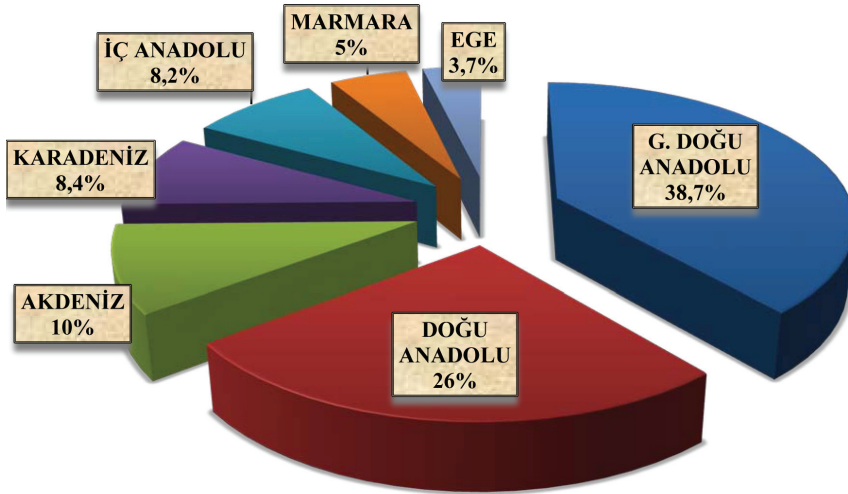

Grafik 5: ŞNT Ödemelerinin Yardım Türüne Göre Dağılımı (2003-2008)

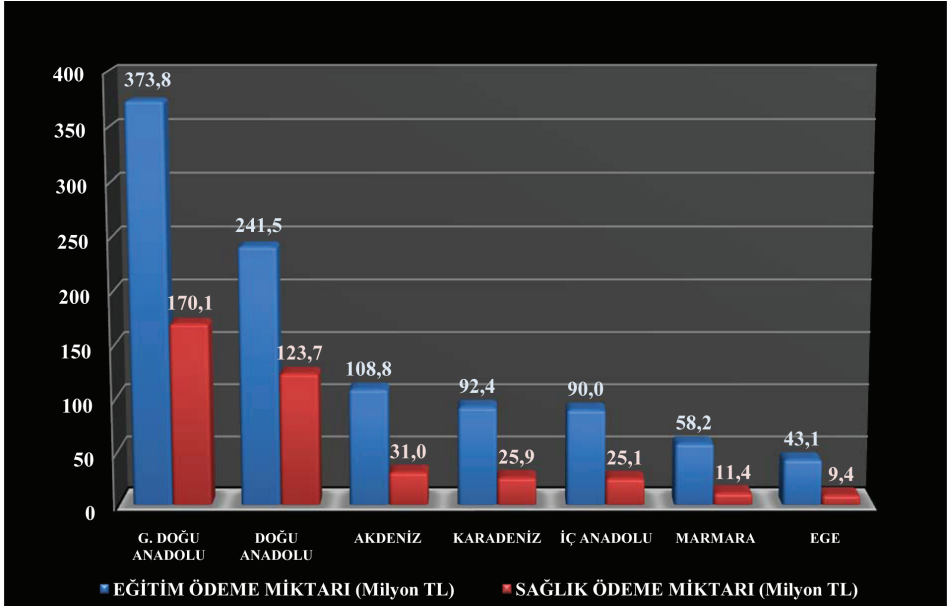
ŞNT için yapılan ödemelerin Coğrafi Bölgelere göre dağılımına bakıldığında en fazla ödemenin yapıldığı bölgeler sırasıyla Güneydoğu Anadolu Bölgesi (Toplam ödemenin %38,7'si) ve Doğu Anadolu Bölgesi (Toplam ödemenin %26'si) olarak göze çarparken en az ödemenin yapıldığı bölge ise Ege Bölgesi olarak görülmektedir (Toplam ödemenin %3,7'si).

Tablo 8: Coğrafi Bölgelere Göre ŞNT Programı Eğitim Sağlık ve Gebelik Yardımları Kapsamında Yapılan Ödemelerin Dağılımı (2003-2008)

BÖLGELER	EĞİTİM ÖDEMELERİ		SAĞLIK ÖDEMELERİ		GEBELİK ÖDEMELERİ		TOPLAM ÖDEME	
	ÖDEME MİKTARI (TL)	ORANI (%)	ÖDEME MİKTARI (TL)	ORANI (%)	ÖDEME MİKTARI (TL)	ORANI (%)	ÖDEME MİKTARI (TL)	ORANI (%)
G. DOĞU ANADOLU	373.754.957	37,09	170.080.743	42,88	848.836	31,37	544.684.536	38,71
DOĞU ANADOLU	241.542.740	23,97	123.699.392	31,19	1.073.533	39,68	366.315.665	26,03
AKDENİZ	108.773.058	10,79	30.995.836	7,81	277.364	10,25	140.046.258	9,95
KARADENİZ	92.439.329	9,17	25.908.713	6,53	156.921	5,80	118.504.963	8,42
İÇ ANADOLU	89.955.885	8,93	25.114.055	6,33	188.729	6,98	115.258.669	8,19
MARMARA	58.176.209	5,77	11.383.267	2,87	116.606	4,31	69.676.082	4,95
EGE	43.051.853	4,27	9.449.566	2,38	43.481	1,61	52.544.900	3,73
TOPLAM	1.007.694.031	100	396.631.571	100	2.705.470	100	1.407.031.072	100

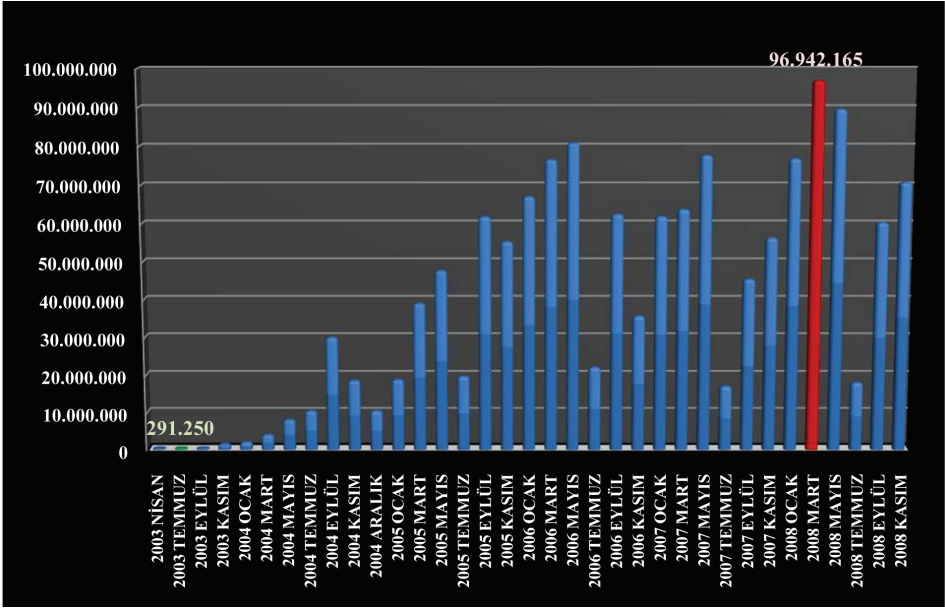

Grafik 6: ŞNT Ödemelerinin Coğrafi Bölgelere Göre Dağılımı (2003-2008)

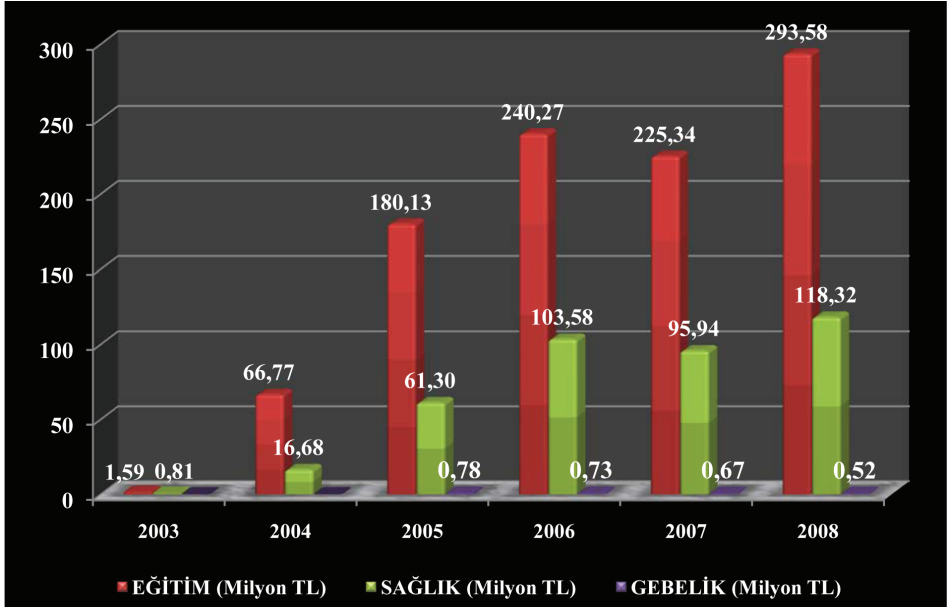
**Grafik 7: ŞNT Eğitim ve Sağlık Ödemelerinin
Coğrafi Bölgelere Göre Dağılımı
(2003-2008)**

Coğrafi bölgelere göre ŞNT eğitim ve sağlık yardımları için yapılan aktarımların dağılımına bakıldığında, fayda sahibi sayısının büyüklüğü ile orantılı olarak Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde söz konusu yardımlar için aktarılan kaynak miktarı diğer Bölgelere göre fark edilir düzeyde yüksektir (2003-2008 Döneminde ŞNT sağlık yardımları için kullanılan kaynağın %43'üne yakını Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ne aktarılmıştır.).

Grafik 8: Dönemlik ŞNT Ödemeleri (TL)
(2003-2008)

ŞNT programının yurt genelinde yaygınlaşmaya başladığı 2004 yılı Mayıs ayından itibaren program dahilindeki ödemeler yıllara göre bir artış göstermiş ve en yüksek ödeme 2008 Mart döneminde gerçekleşmiştir. Ödemelerin dönemlere göre farklılıklar göstermesinin nedeni ŞNT eğitim programı kapsamındaki ödemelerin 9 ay boyunca yapılmasıdır. Temmuz dönemlerinde gerçekleşen ödemelerin düşük olmasının nedeni de söz konusu dönemde sadece sağlık yardımlarına ilişkin aktarım yapılmasıdır. Buna göre ŞNT programı kapsamında en düşük ödeme 0,29 Milyon TL ile 2003 Temmuz döneminde, en yüksek ödeme ise 96,9 Milyon TL ile 2008 Mart döneminde gerçekleşmiştir.

**Grafik 9: Yıllık ŞNT Ödemeleri
(2003-2008)**

ŞNT programının yurt genelinde yaygınlaşmaya başladığı 2004 yılında, söz konusu program için aktarılan kaynak miktarı 2004 yılı SYDT Fonu giderlerinin yaklaşık olarak %6,19'unu oluşturmakta iken, 2008 yılı içerisinde bu oran %23'e yükselmiştir. Görüldüğü üzere ŞNT programı için yapılan ödemeler yıllara göre fark edilir düzeyde artmakta ve SYDT Fonu bütçesinin önemli bir gider kalemini oluşturmaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BAŞVURAN VE HAKEDEN HANELER İLE DÖNEMLİK ŞNT ÖDEMELERİNİN EKONOMETRİK ANALİZİ

Ekonometrik Analiz işlemleri altında ŞNT programı için yapılan başvurular (yardım talepleri), halihazırda programdan faydalanan hanelerin sayısı ile yardım programı kapsamında harcanan kaynağın zamana göre değişimi incelenmiş ve modellenmiştir. Modelleme işleminde kullanılan veriler ŞNT programı veritabanından alınmıştır. 2003-2008 Dönemi ŞNT yardım programı için yapılan başvurular ile başvuruda bulunan hanelerin hane nüfusları ve hanede çalışan kişi sayıları sorgulanarak haftalık olarak gruplanmıştır. Benzer bir şekilde sistemden faydalanan hanelerin sayısı ile hane nüfusları ve haneden çalışan kişi sayıları sorgulanarak haftalık olarak gruplanmıştır. ŞNT yazılımının hazırlandığı ve test işlemlerinin yapıldığı 2003 yılı ve öncesine ait veriler analize dahil edilmemiştir.

ŞNT programı için yapılan başvuruların modellenmesinde 01.05.2003 ile 25.12.2008 tarihleri arasındaki 295 haftalık veri ve hak sahiplerinin modellenmesinde 01.05.2003 ile 23.10.2008 tarihleri arasındaki 288 haftalık veri

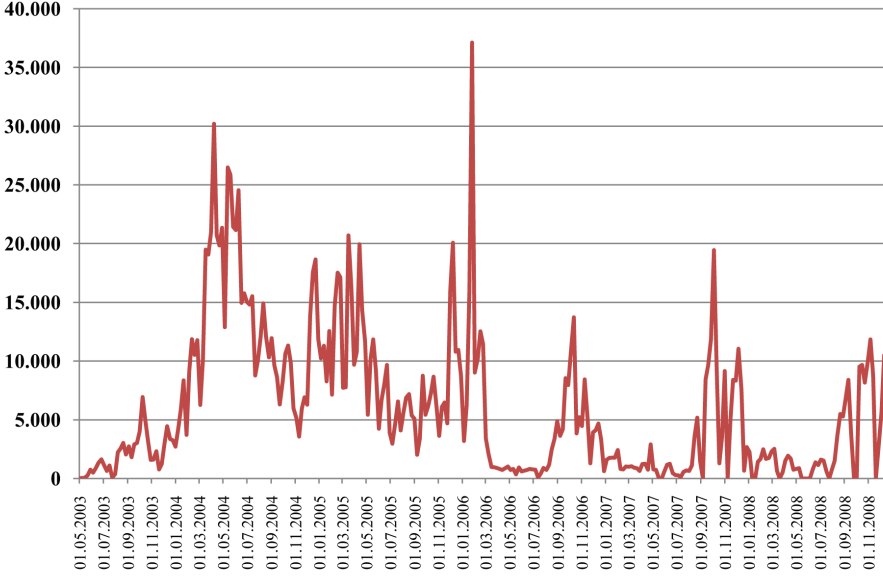
kullanılmıştır. Başvuru ve hakeden hane sayılarının zamana göre değişimini modellemek için Mevsimsel Otoregresif Bütünleşik Hareketli Ortalama (Seasonal **Auto**Regressive **I**ntegrated **M**oving **A**verage) ile Otoregresif Koşullu Değişen Varyans (**Auto**Regressive **C**onditional **H**eteroscedastic) ve Genelleştirilmiş Otoregresif Koşullu Değişen Varyans (**G**eneralized **Auto**Regressive **C**onditional **H**eteroscedastic) modelleri kullanılmıştır. Her iki modelleme sonucunda da önümüzdeki 51 haftalık dönemde gerçekleşecek olan başvuru ve hak sahibi hane sayılarına ilişkin öngörüler (Forecasting) oluşturulmuştur. ARCH ve GARCH modellemelerinde toplam başvuru ve toplam hak sahibi hane sayıları bağımlı değişkenler (Response) olup, toplam hane nüfusları ve hanede çalışan toplam kişi sayıları ise bağımsız değişkenler (Regressors) olarak kurgulanmıştır.

ŞNT programı için harcanması muhtemel kaynak miktarının modellenmesinde ise 2003-2008 Döneminde yapılan dönemlik toplam ödeme miktarları kullanılmıştır. İlk ödeme dönemi olan 2003 yılı Mayıs ayından 2008 yılı Kasım ayına kadar gerçekleşen 35 dönemlik ödeme verisi ile SARIMA modeli oluşturulmuş ve önümüzdeki 6 dönemlik (1 yıllık) ödemeye ilişkin öngörü yapılmıştır.

Ekonometrik analiz başlığı altında yapılan bütün modelleme işlemlerinde SAS (ver. 8.02) ile MINITAB (ver. 15) programları kullanılmıştır.

4.1. HAFTALIK BAŞVURU SAYISININ MODELLENMESİ

Grafik 10: Haftalık Toplam ŞNT Programı Başvuru Sayısının Zamana Göre Değişimi

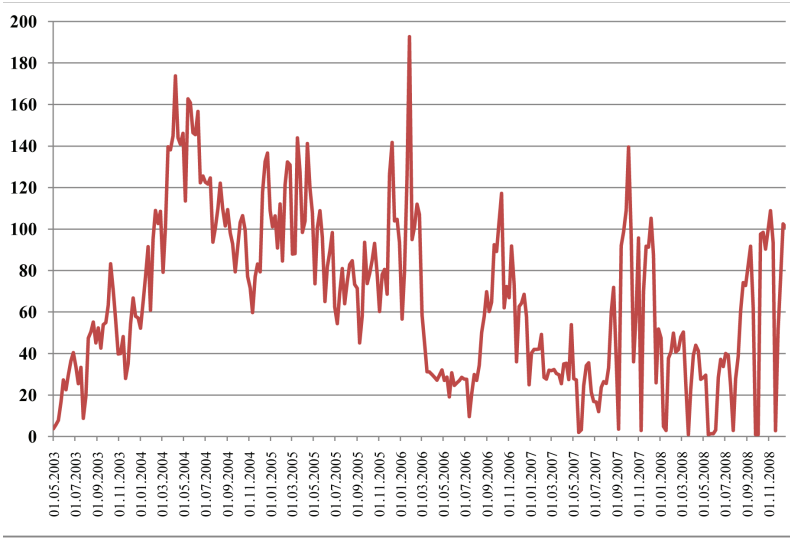
Haftalık toplam başvuru sayısına ilişkin serinin grafiğinden görüldüğü üzere; ŞNT programının pilot uygulamasının yapıldığı 2003 yılında ortalama haftalık başvuru sayısı 2.000 civarında değişmekte iken yurt genelinde yaygınlaştırılmaya başladığı 2004 yılı başından itibaren başvuru sayısı hızlı bir şekilde yükselmiştir. 2004 yılı Mayıs ayında haftalık toplam başvuru sayısı 30.000' ulaşmıştır. Özellikle Mart 2004 - Ocak 2006 dönemlerinde yurt genelinde yardım programı hakkındaki farkındalık düzeyinin artması sonucu toplam başvuru sayısı da diğer dönemlere göre daha yüksek olmuştur.

Grafiğe göre bazı dönemlerde haftalık toplam başvuru sayısı 0 iken bazı dönemlerde de oldukça yüksek değerlere ulaşmıştır. Bu durumun sebebi, sistemsal hatalardan ötürü ŞNT yazılım programının kısa süreli olarak kapatılması ile açıklanabilir. Sistemin kapatıldığı süreçlerde SYD Vakıfları yazılı olarak ŞNT yardımı başvurularını almaya devam etmekte ve sistem tekrar

açıldığında bu başvuruları sisteme girmektedirler. Özellikle 26.01.2006 tarihi ile başlayan haftada başvuru sayısının oldukça yüksek olmasının temel nedeni bu durumdan kaynaklanmaktadır.

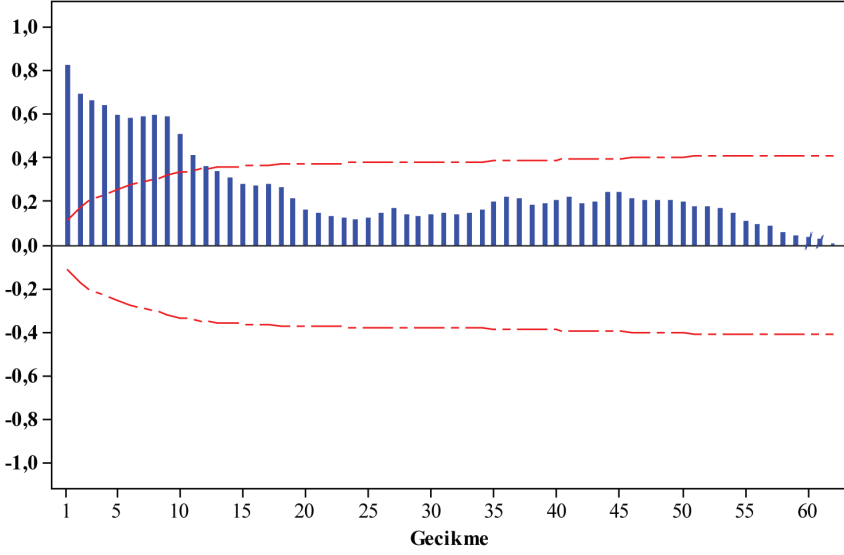
4.1.1 SARIMA Modeli Kullanılarak Haftalık Başvuru Sayısının Modellenmesi

Toplam başvuru sayısına ilişkin serinin öncelikle herhangi bir dönüşüme (transformation) ihtiyacı olup olmadığı BOX-COX Transformation yöntemi kullanılarak incelenmiştir. İnceleme sonucu seriye karekök dönüşümü uygulanmıştır. Dönüşüm yapıldıktan sonra serinin grafiği tekrar incelenmiştir.

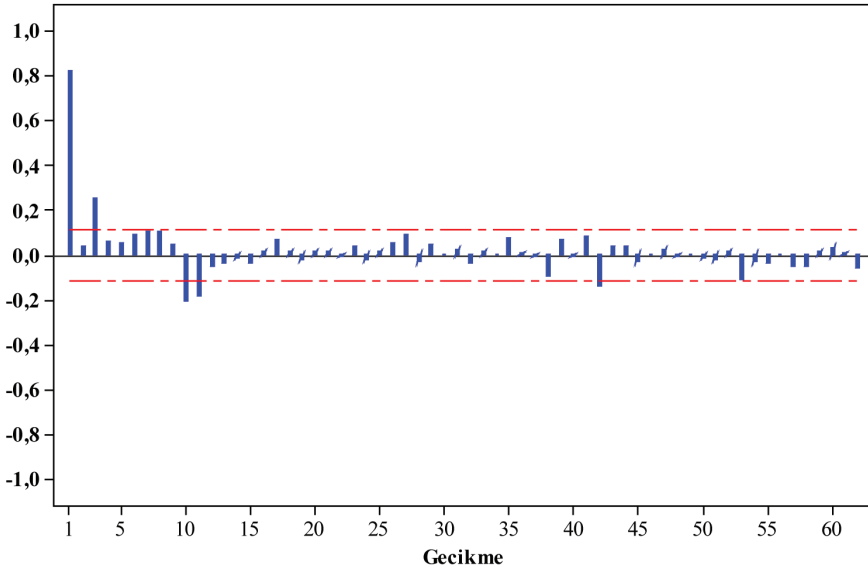

Grafik 11: Karekökü Alınmış Haftalık Toplam ŞNT Programı Başvuru Sayısının Zamana Göre Değişimi

Karekökü alınmış serinin grafiğinden de anlaşılacağı üzere serimiz durağan (stationarity) değildir. Bu durumu ölçmek için öncelikle karekökü alınmış serinin Otokorelasyon ve Kısmi Otokorelasyon grafiklerine bakmak gereklidir.

Grafik 12: Karekökü Alınmış Haftalık Başvuru Sayısının %5'lik Hata Limitleri ile Otokorelasyon Grafiği

Grafik 13: Karekökü Alınmış Haftalık Başvuru Sayısının %5'lik Hata Limitleri ile Kısmi Otokorelasyon Grafiği

Otokorelasyon grafiğine bakıldığında ilk 10 gecikme (lag) değerinde oldukça yavaş azalan bir eğilim görülmektedir. Bu durum, serinin durağan olmadığına bir göstergesidir. Karekökü alınmış seride birim kök bulunup bulunmadığı ise Augmented Dickey-Fuller (ADF) Birim Kök Testi kullanılarak kontrol edilecektir. Seri haftalık olduğu için ADF ile 1. ve 7. gecikmeler kontrol edilecektir. ADF test sonuçlarına göre serinin birinci dereceden farkının alınması gerekli olmaz iken mevsimsel olarak birinci dereceden farkının alınması uygun görülmüştür. (7. gecikme için ADF test istatistiği sonucu p değerinden oldukça büyüktür $0,4382 > 0,05$)

Birinci dereceden mevsimsel farkı alınmış serinin tekrar Otokorelasyon ve Kısmi Otokorelasyon grafikleri ile Minimum Bilgi Kriteri (Minimum information Criteria) Tablosu sonuçlarına bakılıp seri için birkaç farklı SARIMA modeli kurgulanmıştır. Bu modellerden parametre tahmin değerleri en açıklayıcı (parametre tahmini için elde edilen p değerleri 0,05 anlamlılık düzeyinden küçük) olan ve Akaike (AIC) ile Schwarz (SBC) Bilgi kriterlerinin en düşük değeri verdiği mevsimsel $ARIMA(1,0,1)_x(0,1,1)_7$ modeli, serinin açıklanmasında uygun bir model olarak seçilmiştir.

Tablo 9: Mevsimsel ARIMA Modeli için Koşullu En Küçük Kareler (E.K.K.) Yöntemi İle Parametre Tahminleri ve Standart Hataları

Parametre	Tahmin	Standart Hata	t-değeri	Yaklaşık Olasılık > t	Lag
MA1,1	0,14321	0,07109	2,01	0,0449	1
MA2,1	0,87865	0,03283	26,77	<,0001	7
AR1,1	0,87533	0,03639	24,05	<,0001	1

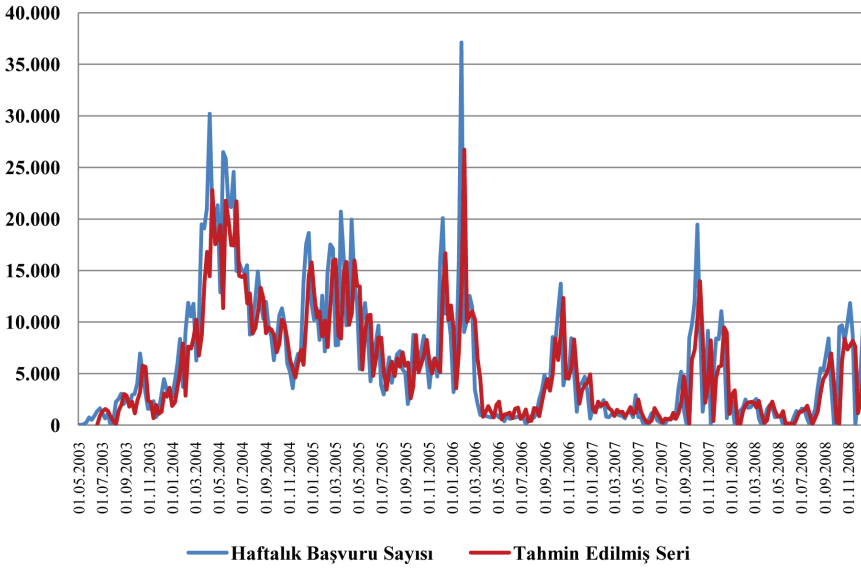
Modeli daha açık ifade etmek gerekirse;

$$(1 - \phi B)(1 - B^7)Z_t = (1 - \theta B)(1 - \delta B^7)a_t$$

Burada ϕ Otoregresif Parametreyi (AR), θ Hareketli Ortalama Parametresini (MA), δ ise Mevsimsel Hareketli Ortalama Parametresini (SMA) göster-

mektedir. Parametre tahmin değerlerini yerine koyacak olursak modelimiz; $(1 - 0,87533B)(1 - B^7)Z_t = (1 - 0,14321B)(1 - 0,87865B^7)a_t$ olarak elde edilmiştir.

Uygun modelin belirlenmesinden sonra seri ile tahmin edilen modelden elde edilen tahmin değerlerinin grafiği incelenmiştir. Tahmin edilen modelden elde edilen değerlerin karesi alınmış ve haftalık başvuru sayısı serisi ile aynı grafikte gösterilmiştir.

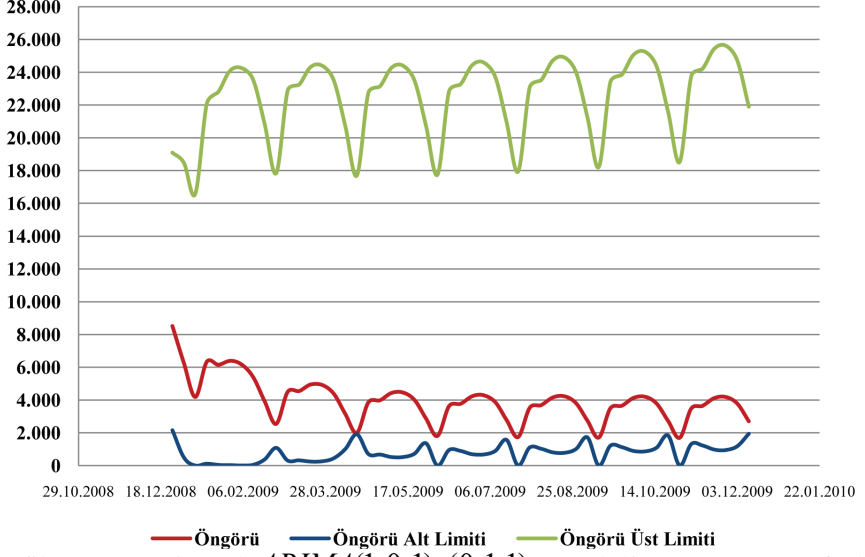

Grafik 14: Haftalık Başvuru Sayısı ile SARIMA Kullanılarak Tahmin Edilmiş (Fitted) Serinin Zamana Göre Değişimi

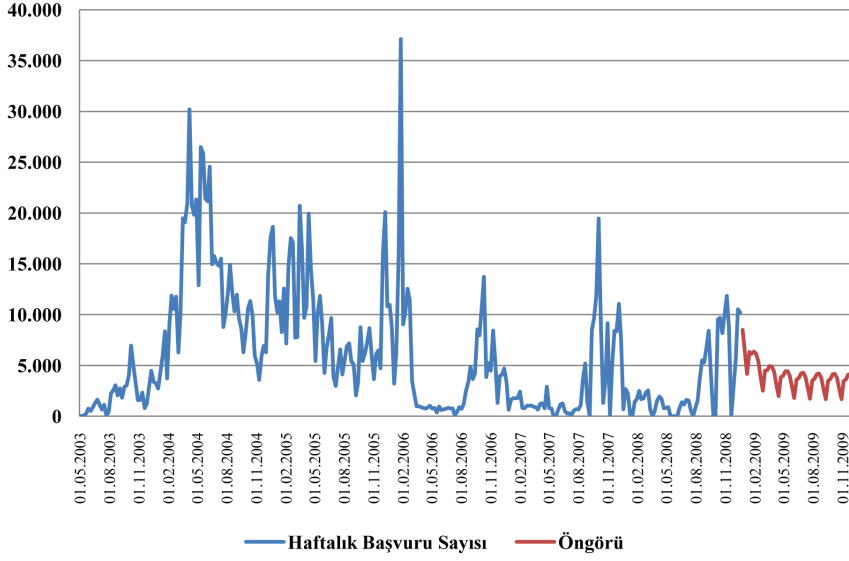
Grafiğe bakılacak olursa tahmin edilen (fitted) seri ile haftalık başvuru sayısına ilişkin serinin oldukça benzer şekilde davrandığı görülmektedir.

Uygun bulunan Mevsimsel $ARIMA(1,0,1)_x(0,1,1)_7$ modeline göre 25.12.2008 tarihinden itibaren 51 haftalık öngörü (forecasting) yapılmıştır. Bu modelden elde edilen öngörü sonuçlarına göre 25.12.2008 - 17.12.2009 tarihleri arasında Türkiye genelinde ŞNT programı için yapılacak başvuru sayısı **203.263** ola-

rak öngörölmüştür. Ayrıca 25.12.2008 tarihinden itibaren ortalama haftalık başvuru sayısı öngörüsü de **3.986** olarak bulunmuştur. (51 haftalık öngörü değerleri ve %5 anlamlık düzeyinde alt ve üst öngörü limitlerine ilişkin daha detaylı bilgi için bkz. Tablo 10)

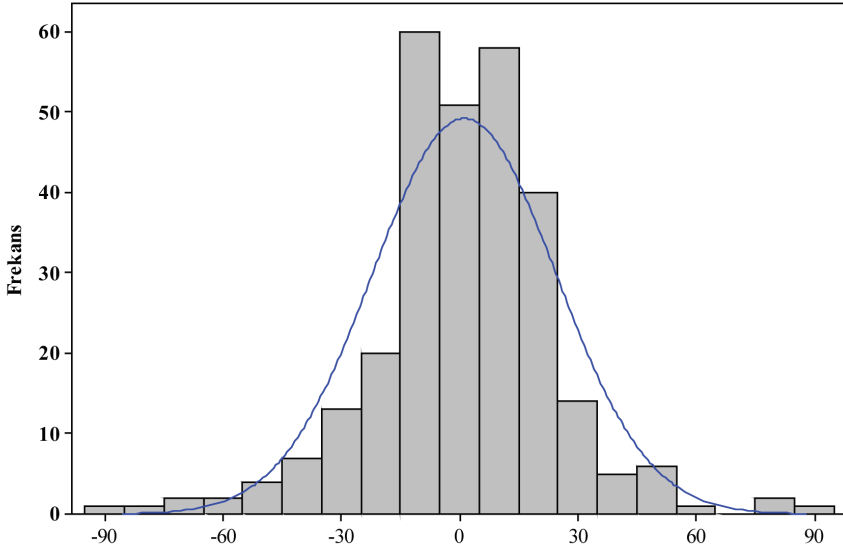

Grafik 15: Mevsimsel $ARIMA(1,0,1)_{\times}(0,1,1)_7$ Modeline Göre 51 Haftalık Başvuru Sayısı Öngörüsü ile %5 Anlamlılık Düzeyinde Öngörü Alt ve Üst Limitleri

Grafik 16: Haftalık Başvuru Sayısı ile Mevsimsel $ARIMA(1, 0, 1)_x(0, 1, 1)_7$ Modeline Göre 51 Haftalık Başvuru Sayısı Öngörüsü

Bu aşamadan sonra uygun bulunan modelin artık terimlerinin sağlanması gereken varsayımlar kontrol edilecektir. Bu varsayımlar; artık terimlerin arasında bir otokorelasyon bulunmaması ve artık terimlerin dağılımının Beyaz Gürültü (White Noise) olmasıdır. Artık terimleri arasında otokorelasyon olup olmadığı ARCH-Test yardımı ile bulunmuştur. Test değerlerine göre Durbin-Watson (DW) Test istatistiği 1,9852 olarak hesaplanmıştır. Bu durum, artık terimleri arasında bir otokorelasyon bulunmadığını göstermektedir.

Grafik 17: Mevsimsel $ARIMA(1,0,1) \times (0,1,1)_7$ Modelinden Elde Edilen Artık Terimlerin Histogramı

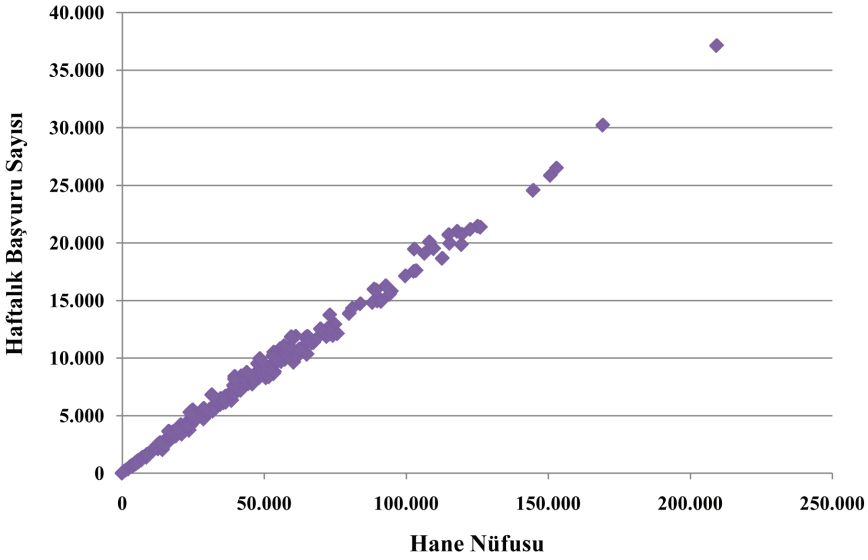
Artık terimlerin Histogramına bakıldığında Normal Dağılıma yakın bir dağılıma sahip olduğu görülmektedir. Ancak artık terimlerin standart sapması küçük değildir. İyi bir model tahmini sonucunda artık terimlerin ortalamasının 0, standart sapmasının da mümkün olduğu kadar küçük (ideal olarak 1) olması gereklidir. Histograma bakıldığında söz konusu durumun tam anlamıyla sağlanamamasının nedeni seride bulunan aykırı değerler (extreme observations) olarak göze çarpmaktadır. Fazla bilgi kaybını önlemek adına aykırı değerler seriden elenmemiştir. Mevsimsel modelleme işleminden sonra aynı seri için daha iyi tahmin ve öngörü verebilecek ARCH-GARCH modelleri uygulanmıştır.

4.1.2. ARCH-GARCH Modelleri Kullanılarak Haftalık Başvuru Sayısının Modellenmesi

Haftalık başvuru sayısının modellenmesinde Mevsimsel ARIMA Modelinden sonra ARCH-GARCH modeller kullanılmıştır. Bu yöntemde toplam başvuru sayısı bağımlı değişken (Response), toplam hane nüfusu ve hanede

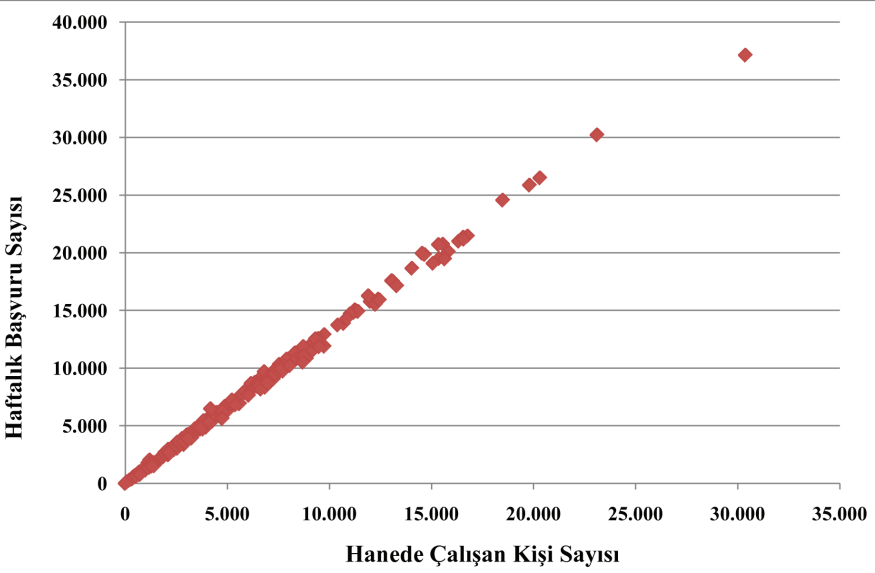

çalışan toplam kişi sayısı ise bağımsız değişkenler (Regressors) olarak kurulanmıştır. Hanenin yıllık gelirinin de diğer bir açıklayıcı değişken olarak modelde yer alması düşünülebilir, ancak hane gelirine ilişkin sistemde sağlıklı veriler tutulmadığı için ilgili değişken modellemede kullanılamamıştır. Bu modelleme ile hane nüfusu ve hanedeki çalışan fert sayılarındaki artış ve azalışlara bağlı olarak toplam başvuru sayısının değişimi incelenmiştir. Öncelikle bağımlı değişken ile bağımsız değişkenler arasındaki ilişkinin durumunu görmek adına her bir bağımsız değişken ile bağımlı değişken arasında grafikler (scatter-plot) oluşturulmuştur.

**Grafik 18: Haftalık Başvuru Sayısına Karşılık
Toplam Hane Nüfusunun Grafiği**

Grafikte görüldüğü üzere hane nüfusu ile haftalık başvuru sayısı arasında lineer bir ilişki bulunmaktadır.

**Grafik 19: Haftalık Başvuru Sayısına Karşılık
Hanede Çalışan Kişi Sayısının Grafiği**

Grafikte görüldüğü üzere haneden çalışan kişi sayısı ile haftalık başvuru sayısı arasında lineer bir ilişki bulunmaktadır. Her iki bağımsız değişken ile bağımlı değişken arasında lineer bir ilişki görüldüğü için bağımlı değişkene uygulanacak dönüşümün (transformation), lineer durumu bozmamak adına bağımsız değişkenlere de uygulanması gerekmektedir. Haftalık başvuru sayısı için uygulanacak karekök dönüşümü, hanede çalışan kişi sayısı ve hane nüfusu değişkenlerine de uygulanıp regresyon zaman serisi modelleri oluşturulmuştur.

Farklı ARCH-GARCH model denemelerinden sonra en açıklayıcı (başka bir ifade ile en düşük AIC ve SBC değerlerine sahip olan) model GARCH(2,1) olarak belirlenmiştir. Modelden elde edilen Toplam R^2 (R-square) değeri 0,9998 ve Ortalama Karesel Hata (Mean Square Error) 1,011 olarak göze çarpmaktadır. Buna göre uygun bulunan modelin toplam başvuru sayısını açıklayabilme özelliğinin oldukça yüksek olduğu söylenebilir. Modelde karekökü alınmış toplam başvuru sayısı Y_t , karekökü alınmış bağımsız değişkenlerden hane nüfusu X_1 ve hanede çalışan kişi sayısı X_2 olarak belirlenmiştir.

Tablo 11: GARCH(2,1) Modeli İçin Parametre Tahminleri ve Standart Hataları

Parametre	Tahmin	Standart Hata	t-değeri	Yaklaşık Olasılık > t
Karekökü Alınmış Hane Nüfusu	0,2108	0,009669	21,8	<,0001
Karekökü Alınmış Hanede Çalışan Kişi Sayısı	0,5704	0,0254	22,46	<,0001
AR1	-0,631	0,0621	-10,16	<,0001
ARCH0	0,7505	0,0857	8,76	<,0001
ARCH1	0,1194	0,0464	2,57	0,0101
ARCH2	0,138	0,0559	2,47	0,0135
GARCH1	-1E-09	1,61E-12	-698,44	<,0001

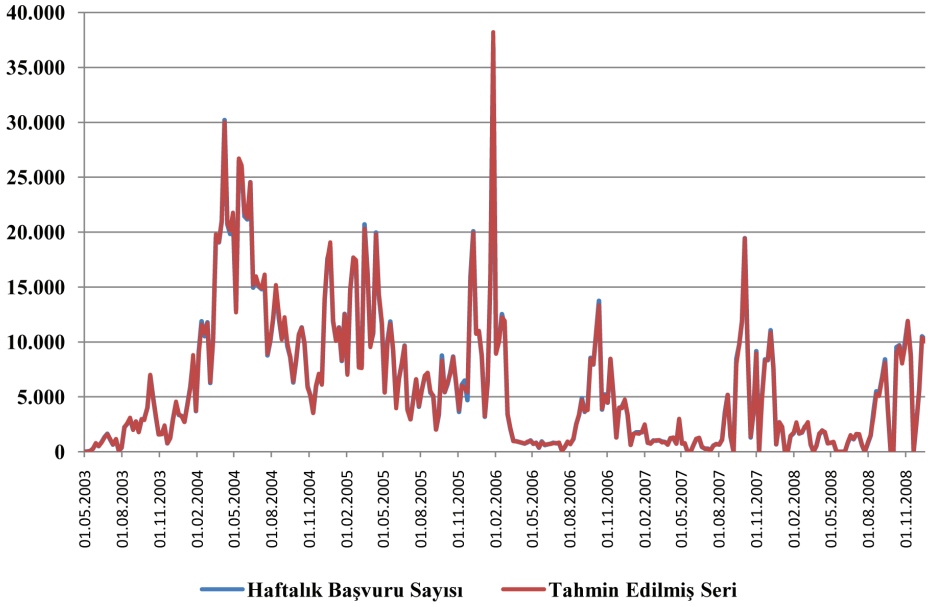
Modeli daha açık ifade etmek gerekirse;

$$Y_t = \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \varepsilon_t, \quad \varepsilon_t = \phi_1 \varepsilon_{t-1}, \quad n_t = \sigma_t e_t, \\ \sigma_t^2 = \theta_0 + \phi_1 \sigma_{t-1}^2 + \phi_2 \sigma_{t-2}^2 + \theta_1 n_{t-1}^2$$

Parametre tahmin değerlerini yerine koyacak olursak;

$$y_t = 0,2108 X_1 + 0,5704 X_2 + \varepsilon_t, \quad \varepsilon_t = -0,631 \varepsilon_{t-1}, \\ \sigma_t^2 = 0,7505 + 0,1194 \sigma_{t-1}^2 + 0,138 \sigma_{t-2}^2 - 0,000000001125 n_{t-1}^2$$

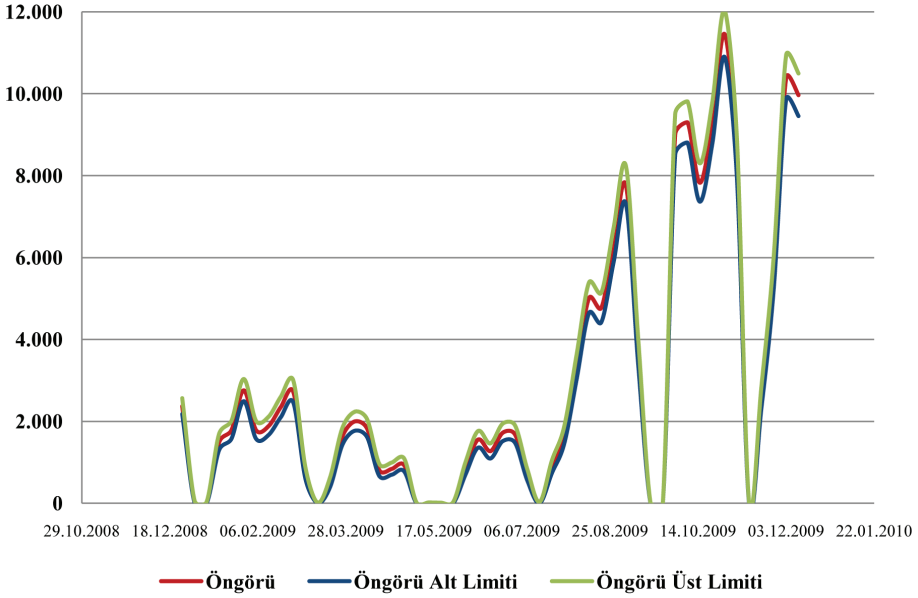
olarak elde edilmiştir.

Grafik 20: Haftalık Başvuru Sayısı ile GARCH(2,1) Kullanılarak Tahmin Edilen (Fitted) Serinin Zamana Göre Değişimi

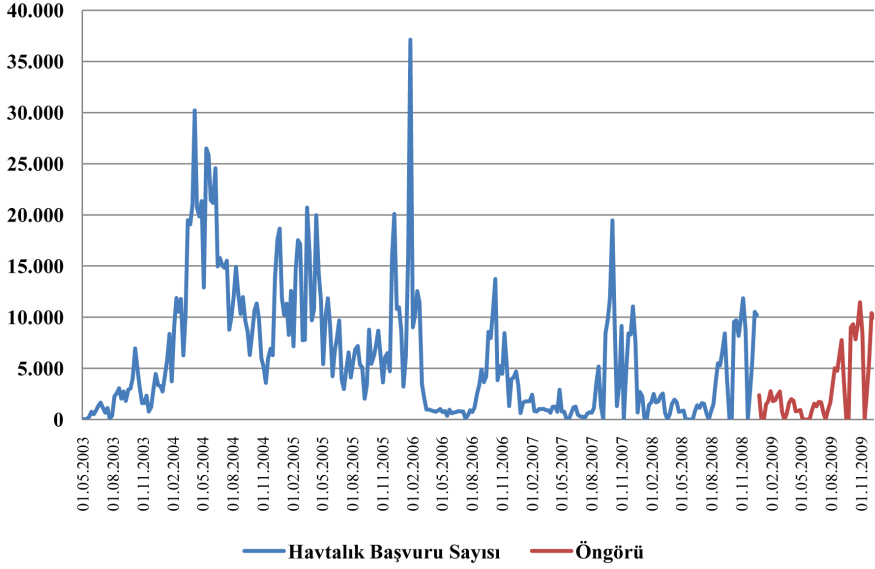
Grafiğe bakılacak olursa tahmin edilen (fitted) seri ile haftalık başvuru sayısına ilişkin serinin neredeyse aynı şekilde davrandığı görülmektedir.

Uygun bulunan GARCH(2,1) modeline göre 25.12.2008 tarihinden itibaren 51 haftalık öngörü (forecasting) yapılmıştır. Öngörü yapılırken hane nüfusu ve hanede çalışan kişi sayısı değişkenleri için son 51 haftalık veri kullanılmıştır. Bu modelden elde edilen öngörü sonuçlarına göre 25.12.2008 – 17.12.2009 tarihleri arasında Türkiye genelinde ŞNT programı için yapılacak başvuru sayısı **151.361** olarak öngörülmüştür. Ayrıca 25.12.2008 tarihinden itibaren haftalık ortalama başvuru sayısı öngörüsü de **2.968** olarak bulunmuştur. (51 haftalık öngörü değerleri ve %5 anlamlık düzeyinde alt ve üst öngörü limitlerine ilişkin daha detaylı bilgi için bkz. Tablo 12)

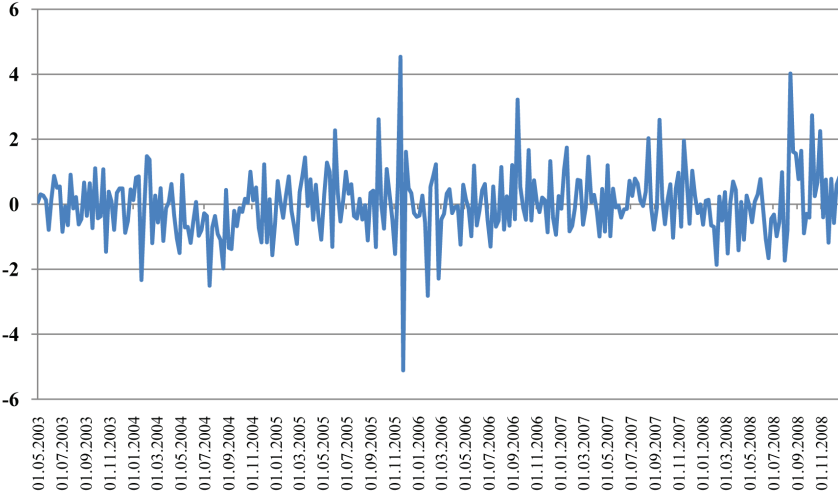
Grafik 21: GARCH(2,1) Modeline Göre 51 Haftalık Başvuru Sayısı Öngörüsü ile %5 Anlamlılık Düzeyinde Öngörü Alt ve Üst Limitleri

Grafikten görüldüğü üzere GARCH(2,1) ile yapılan modellemede öngörü alt ve üst limitleri arasındaki fark başka bir deyişle öngörü hata miktarı Mevsimsel ARIMA ile modellenmiş seriden elde edilen öngörü hata miktarına göre oldukça düşüktür.

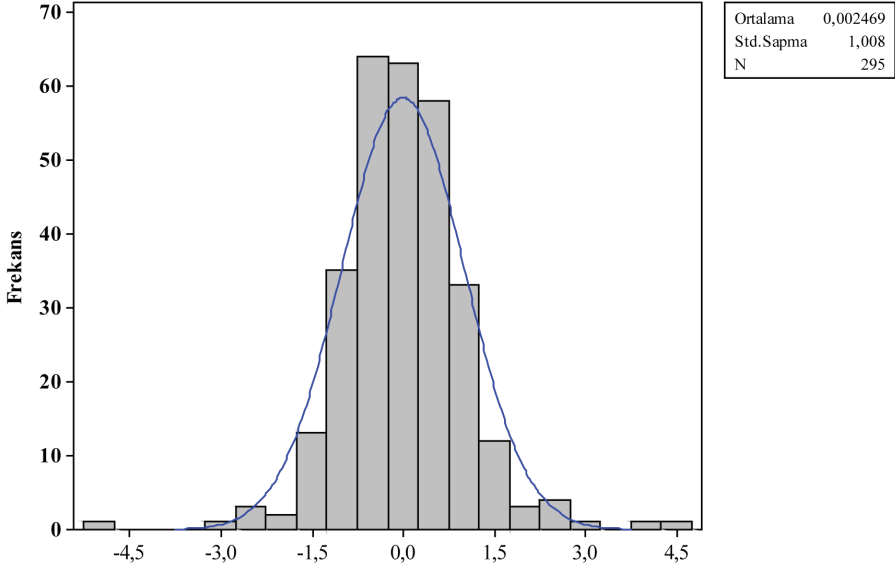

Grafik 22: Haftalık Başvuru Sayısı ile GARCH(2,1) Modeline Göre 51 Haftalık Başvuru Sayısı Öngörüsü

Artık terimlerin sağlaması gereken varsayımları kontrol için ARCH-Test sonuçlarına bakılmış ve DW test istatistiği 2,01 (2'ye oldukça yakın) olarak bulunmuştur.

Grafik 22: Artık Terimlerin Zamana Göre Değişimi

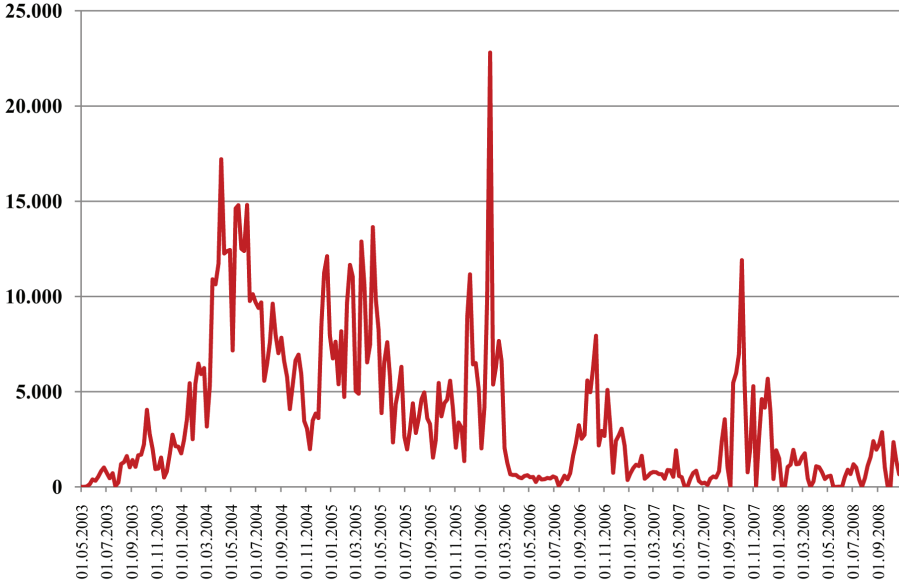

Grafik 23: GARCH(2,1) Modelinden Elde Edilen Artık Terimlerin Histogramı

Artık terimlerin Normal Dağılıma sahip olup olmadığını kontrol etmek için ayrıca Shapiro-Wilk Testi yapılmış ve test istatistiği sonucuna göre 0,01 anlamlılık düzeyinde artık terimlerin Normal Dağılımdan geldiği görülmüştür. Artık terimlerin Histogramına bakıldığında da ortalaması 0, standart sapması 1 olan Normal Dağılımdan geldiği görülmektedir. DW test istatistiğine göre artık terimlerin arasında bir otokorelasyon bulunmaması ve artık terimlerin Normal Dağılımdan geldiğinin saptanması ile artık terimlere ilişkin varsayımlar sağlanmıştır.

ŞNT programı için yapılan toplam başvuru sayısına ilişkin serinin açıklanmasında GARCH(2,1) modeli ile Mevsimsel $ARIMA(1,0,1)_x(0,1,1)_7$ modelleri kullanılmış ve modellemeler sonucunda elde edilen AIC ve SBC kriterleri, tahmin ve öngörü hata miktarları ve artık terimlere ilişkin varsayımların sağlanması açısından GARCH(2,1) modelinin SARIMA modeline göre daha etkin ve açıklayıcı olduğu bulunmuştur.

4.2. HAFTALIK HAK SAHİBİ HANE SAYISININ MODELLENMESİ

Grafik 24: Haftalık Hak Sahibi Hane Sayısının Zamana Göre Değişimi

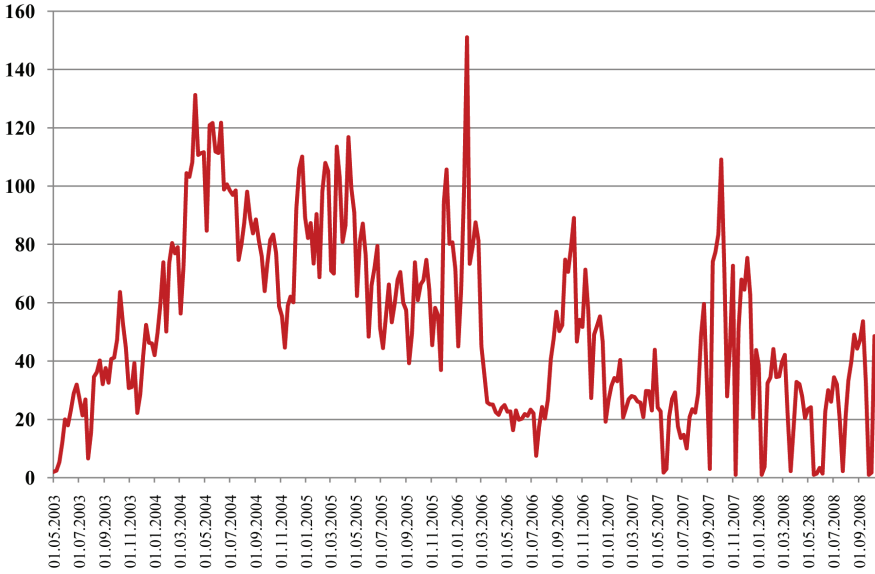
Haftalık hak sahibi hane sayısına ilişkin serinin grafiğinden görüldüğü üzere; ŞNT programının pilot uygulamasının yapıldığı 2003 yılında ortalama hak sahibi hane sayısı 1.170 civarında değişmekte iken yurt genelinde yaygınlaştırılmaya başladığı 2004 yılı başından itibaren, hak sahibi hane sayısı hızlı bir şekilde yükselmiştir. 2004 yılı Mayıs ayında haftalık hak sahibi hane sayısı 17.000 seviyelerine ulaşmıştır. Özellikle Mart 2004 - Ocak 2006 dönemlerinde ŞNT programı başvuru sayısının artmasıyla birlikte haftalık hak sahibi sayısı da söz konusu dönemde diğer dönemlere göre daha yüksek seviyelerde olmuştur.

Yardıma başvuru ve başvuru sonucu yardım programından faydalanmaya hak kazanan haneler bir arz - talep çerçevesi içinde düşünülürse; programın yurt genelinde yaygınlaştırılmaya başladığı 2004 yılından itibaren talepler ve bu taleplere karşın arz miktarı 2006 yılına kadar artarak devam etmiş, 2006 yılından itibaren ise belirli oranlar çerçevesinde azalarak değişkenliği (volatilitesi) düşmüştür.

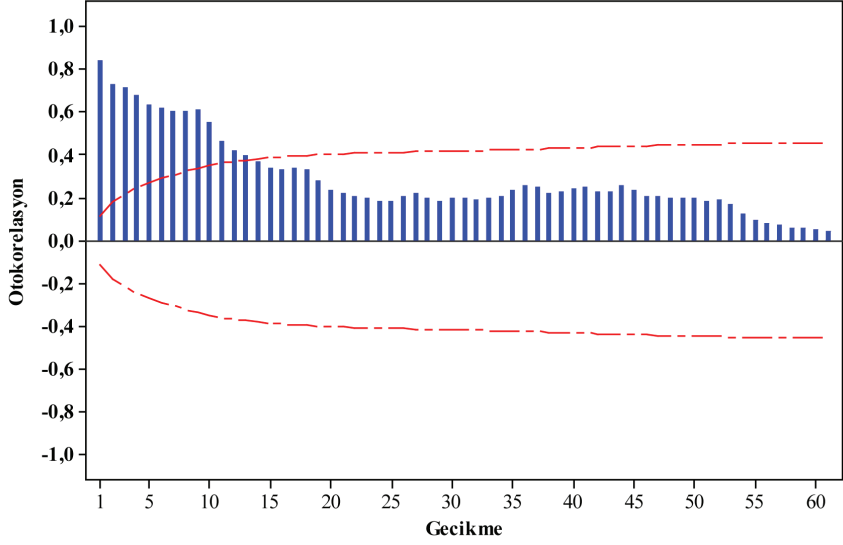
4.2.1. SARIMA Modeli Kullanılarak Hak Sahibi Hane Sayısının Model- lenmesi

Hak sahibi hane sayısına ilişkin serinin öncelikle herhangi bir dönüşüme (transformation) ihtiyacı olup olmadığı BOX-COX Transformation yöntemi kullanılarak incelenmiştir. En küçük AIC ve SBC kriterlerini sağlayan lambda değerinin 0,5 olmasından dolayı seriye karekök dönüşümü uygulanmıştır. Dönüşüm yapıldıktan sonra serinin grafiği tekrar incelenmiştir.

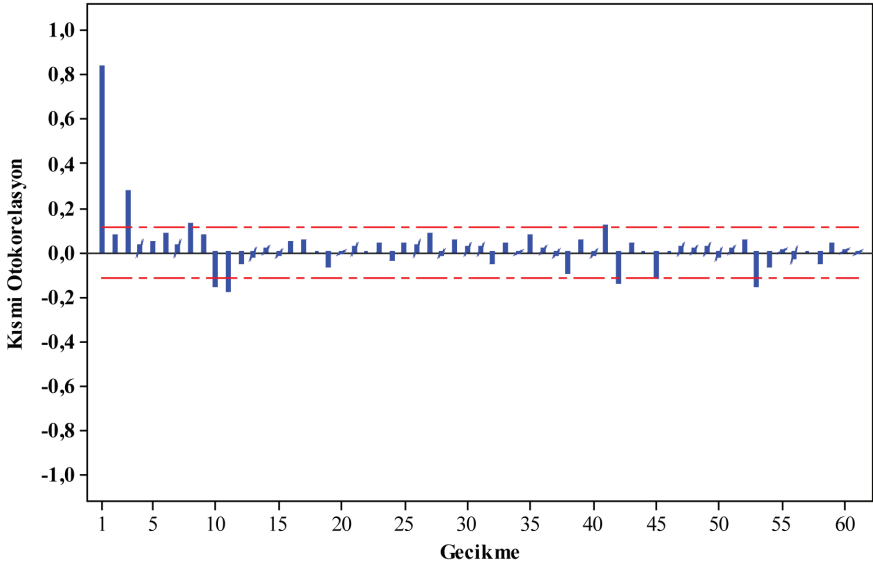

**Grafik 25: Karekökü Alınmış Haftalık Hak Sahibi Hane
Sayısının Zamana Göre Değişimi**

Karekökü alınmış serinin grafiğinden de anlaşılacağı üzere seri durağan (stationarity) değildir. Bu durumu ölçmek için öncelikle karekökü alınmış serinin Otokorelasyon ve Kısmi Otokorelasyon grafiklerine bakmak gereklidir.

Grafik 26: Karekökü Alınmış Haftalık Hak Sahibi Hane Sayısının %5'lik Hata Limitleri ile Otokorelasyon Grafiği

Grafik 27: Karekökü Alınmış Haftalık Hak Sahibi Hane Sayısının %5'lik Hata Limitleri ile Kısmi Otokorelasyon Grafiği

Otokorelasyon grafiğine bakıldığında ilk 10-12 gecikme değerinde oldukça yavaş azalan bir eğilim görülmektedir. Bu durum, serinin durağan olmadığına bir göstergesidir. Seri haftalık olduğu için ADF testi ile 1. ve 7. gecikmeler kontrol edilecektir. ADF testi sonuçlarına göre serinin sadece mevsimsel olarak birinci dereceden farkının alınması uygun görülmüştür. (7. gecikme için ADF test istatistiği sonucu p değerinden oldukça büyüktür. $0,4927 > 0,05$).

Birinci dereceden mevsimsel farkı alınmış serinin tekrar Otokorelasyon ve Kısmi Otokorelasyon grafikleri ile Minimum Bilgi Kriteri (Minimum Information Criteria) Tablosu sonuçlarına bakılıp seri için birkaç farklı SARIMA modeli kurgulanmıştır. Bu modellerden parametre tahmin değerleri en açıklayıcı olan ve Akaike (AIC) ile Schwarz (SBC) Bilgi kriterlerinin en düşük değeri verdiği mevsimsel $ARIMA(1, 0, 1)_x(0, 1, 1)_7$ modeli, serinin açıklanmasında uygun bir model olarak seçilmiştir.

Tablo 13: Mevsimsel ARIMA Modeli için Koşullu En Küçük Kareler (E.K.K.) Yöntemi İle Parametre Tahminleri ve Standart Hataları

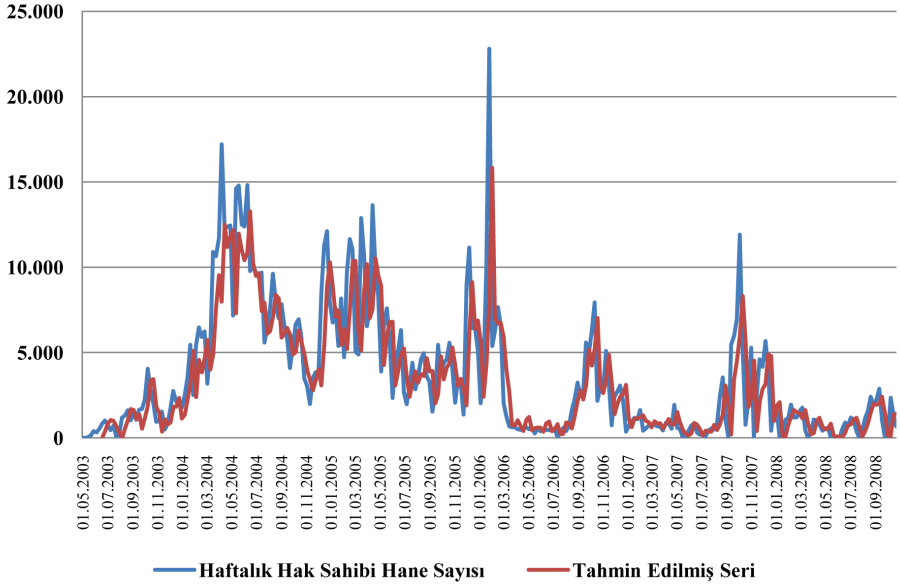
Parametre	Tahmin	Standart Hata	t-değeri	Yaklaşık Olasılık $> t $	Lag
MA1,1	0,26359	0,06772	3,89	0,0001	1
MA2,1	0,90443	0,02784	32,49	<,0001	7
AR1,1	0,91877	0,02889	31,81	<,0001	1

Modeli daha açık ifade etmek gerekirse;

$$(1 - \phi B)(1 - B^7)Z_t = (1 - \theta B)(1 - \delta B^7)a_t$$

Burada ϕ Otoregresif Parametreyi (AR), θ Hareketli Ortalama Parametresini (MA), δ ise Mevsimsel Hareketli Ortalama Parametresini (SMA) göstermektedir. Parametre tahmin değerlerini yerine koyacak olursak modelimiz; $(1 - 0,91877B)(1 - B^7)Z_t = (1 - 0,26359B)(1 - 0,90443B^7)a_t$ olarak elde edilmiştir.

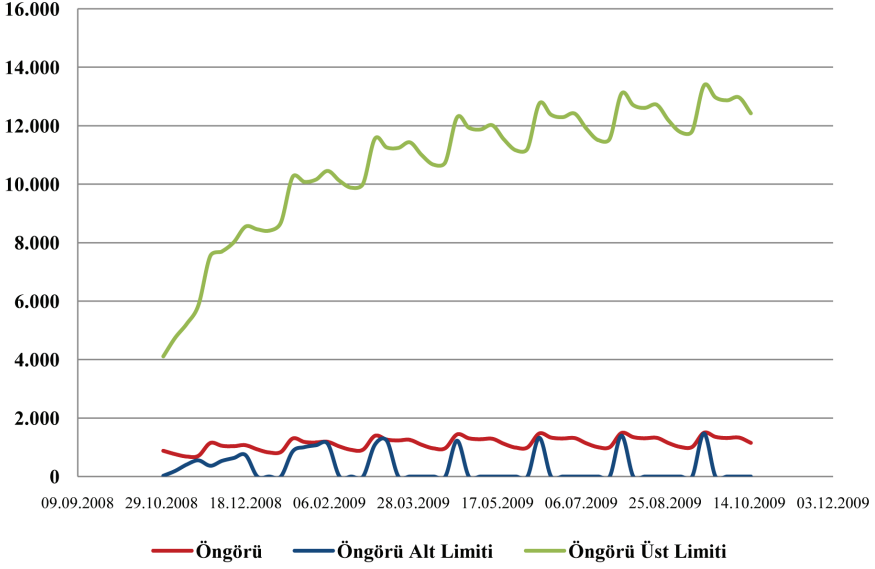
Uygun modelin belirlenmesinden sonra seri ile uygun modelden (fitted) elde edilen tahmin değerlerinin grafiği incelenmiştir. Tahmin edilen modelden elde edilen değerlerin karesi alınmış ve haftalık hak sahibi hane sayısı serisi ile aynı grafikte gösterilmiştir.

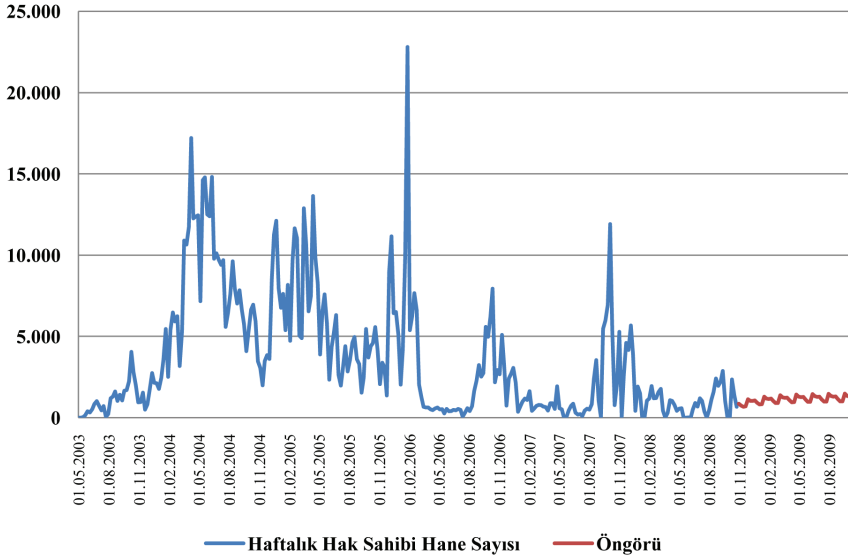
Grafik 28: Haftalık Hak Sahibi Sayısı ile SARIMA Modeli Kullanılarak Tahmin Edilen (Fitted) Serinin Zamana Göre Değişimi

Grafiğe bakılacak olursa tahmin edilen (fitted) seri ile haftalık hak sahibi hane sayısına ilişkin serinin oldukça benzer şekilde davrandığı görülmektedir.

Uygun bulunan Mevsimsel $ARIMA(1,0,1)_x(0,1,1)_7$ modeline göre 30.10.2008 tarihinden itibaren 51 haftalık öngörü (forecasting) yapılmıştır. Bu modelden elde edilen öngörü sonuçlarına göre 30.10.2008 - 15.10.2009 tarihleri arasında Türkiye genelinde ŞNT programı için hak sahibi hane sayısı **57.908** olarak öngörülmüştür. Ayrıca 30.10.2008 tarihinden itibaren ortalama haftalık hak sahibi hane sayısı öngörüsü de **1.135** olarak bulunmuştur. (51 haftalık öngörü değerleri ve %5 anlamlık düzeyinde alt ve üst öngörü limitlerine ilişkin daha detaylı bilgi için bkz. Tablo 14)

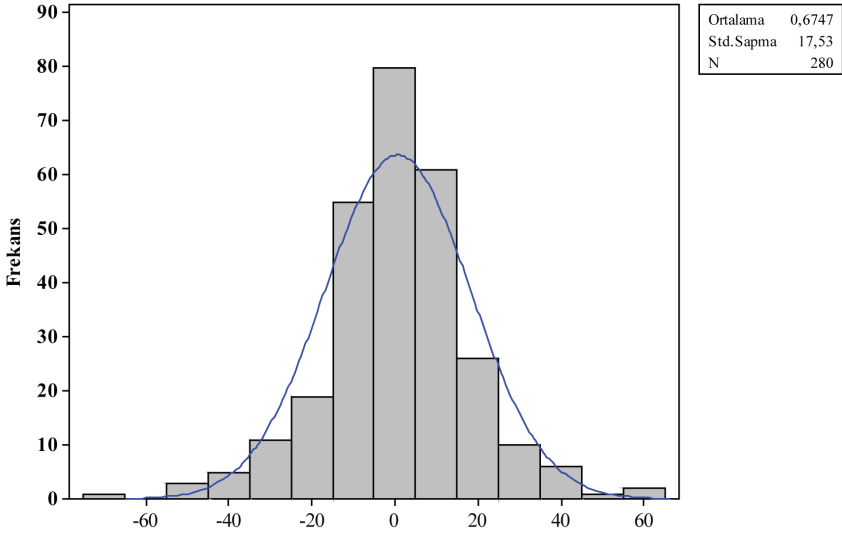

Grafik 29: Mevsimsel $ARIMA(1, 0, 1)_x(0, 1, 1)_7$ Modeline Göre 51 Haftalık Hak Sahibi Hane Sayısı Öngörüsü ile %5 Anlamlılık Düzeyinde Öngörü Alt ve Üst Limitleri

Grafik 30: Haftalık Hak Sahibi Hane Sayısı ile Mevsimsel $ARIMA(1, 0, 1)_x(0, 1, 1)_7$ Modeline Göre 51 Haftalık Hak Sahibi Hane Sayısı Öngörüsü

Uygun bulunan modelin artık terimlerinin sağlanması gereken varsayımları kontrol etmek için ARCH-Test uygulanmış ve Durbin-Watson (DW) Test İstatistiği 1,9683 olarak hesaplanmıştır. Bu durum, artık terimleri arasında bir otokorelasyon bulunmadığını göstermektedir.

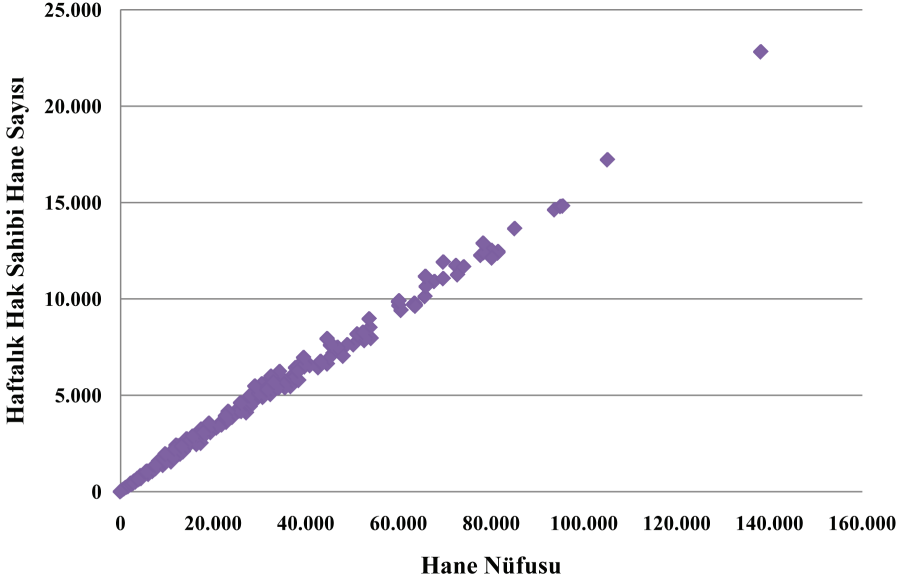

Grafik 31: Mevsimsel $ARIMA(1,0,1)_x(0,1,1)_7$ Modelinden Elde Edilen Artık Terimlerin Histogramu

Artık terimlerin Histogramına bakıldığında ortalaması 0, standart sapması 17,53 olan Normal Dağılıma yakın bir dağılıma sahip olduğu görülmektedir. Artık terimlerin dağılımının normal olup olmadığını test etmek için Shapiro-Wilk testi yapılmış ve %1 anlamlılık düzeyinde artık terimlerin Normal Dağılımdan geldiği hipotezi reddedilememiştir. Tahmin edilen model varsayımları sağlamıştır ancak Histogramdan da görüldüğü üzere artık terimlerin standart sapması küçük değildir. Bu durumun temel nedeni ise hak sahibi hane sayısına ilişkin seride aykırı değerlerin (extreme observations) bulunması olarak ifade edilebilir. Fazla bilgi kaybını önlemek adına aykırı değerler seriden elenmemiştir. Mevsimsel ARIMA modelleme işleminden sonra aynı seri için daha iyi tahmin ve öngörü verebilecek ARCH-GARCH modelleri uygulanmıştır.

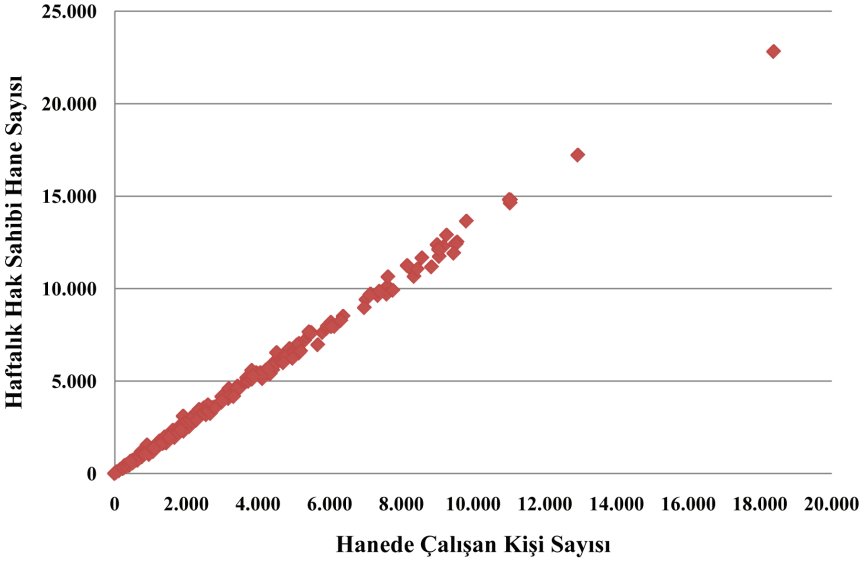
4.2.2. ARCH-GARCH Modeli Kullanılarak Hak Sahibi Hane Sayısının Modellenmesi

Haftalık hak sahibi hane sayısının modellenmesinde Mevsimsel ARIMA Modelinden sonra ARCH-GARCH modelleri kullanılmıştır. Bu yöntemde toplam hak sahibi hane sayısı bağımlı değişken (Response), toplam hane nüfusu ve hanede çalışan toplam kişi sayısı ise bağımsız değişkenler (Regressors) olarak kurgulanmıştır. Benzer nedenlerden ötürü hanenin yıllık geliri modellemede kullanılamamıştır. Bağımlı değişken ile bağımsız değişkenler arasındaki ilişkinin durumunu görmek adına her bir bağımsız değişken ile bağımlı değişken arasında grafikler (scatter-plot) oluşturulmuştur.

Grafik 32: Haftalık Hak Sahibi Hane Sayısına Karşılık Toplam Hane Nüfusunun Grafiği

Grafikte görüldüğü üzere hane nüfusu ile haftalık hak sahibi hane sayısı arasında lineer bir ilişki bulunmaktadır.

Grafik 33: Haftalık Hak Sahibi Hane Sayısına Karşılık Hanede Çalışan Kişi Sayısının Grafiği

Grafikte görüldüğü üzere hanede çalışan kişi sayısı ile haftalık hak sahibi hane sayısı arasında lineer bir ilişki bulunmaktadır. Her iki bağımsız değişken ile bağımlı değişken arasında lineer bir ilişki görüldüğü için bağımlı değişkene uygulanacak dönüşümün (transformation), lineer durumu bozmamak adına bağımsız değişkenlere de uygulanması gerekmektedir. Haftalık hak sahibi hane sayısı için uygulanacak karekök dönüşümü, hanede çalışan kişi sayısı ve hane nüfusu değişkenlerine de uygulanıp regresyon zaman serisi modelleri oluşturulmuştur.

Farklı ARCH-GARCH model denemelerinden sonra en açıklayıcı (başka bir ifade ile en düşük AIC ve SBC değerlerine sahip olan) model ARCH(2) olarak belirlenmiştir. Modelden elde edilen Toplam R^2 (R-square) değeri 0,9998 ve Ortalama Karesel Hata (Mean Square Error) 0,63005 olarak göze çarpmaktadır. Buna göre uygun bulunan modelin toplam hak sahibi hane sayısını açıklayabilme özelliğinin oldukça yüksek olduğu söylenebilir. Modelde, karekökü alınmış toplam hak sahibi hane sayısı Y_t , karekökü alınmış bağımsız değişkenlerden hane nüfusu X_1 ve hanede çalışan kişi sayısı X_2 olarak belirlenmiştir.

Tablo 15: ARCH(2) Modeli İçin Parametre Tahminleri ve Standart Hataları

Parametre	Tahmin	Standart Hata	t-değeri	Yaklaşık Olasılık > t
Karekökü Alınmış Hane Nüfusu	0,2851	0,008844	32,24	<,0001
Karekökü Alınmış Hanede Çalışan Kişi Sayısı	0,3382	0,0248	13,62	<,0001
AR1	-0,7999	0,0403	-19,84	<,0001
ARCH0	0,4181	0,0443	9,43	<,0001
ARCH1	0,2039	0,0766	2,66	0,0078
ARCH2	0,1508	0,0623	2,42	0,0155

Modeli daha açık ifade etmek gerekirse;

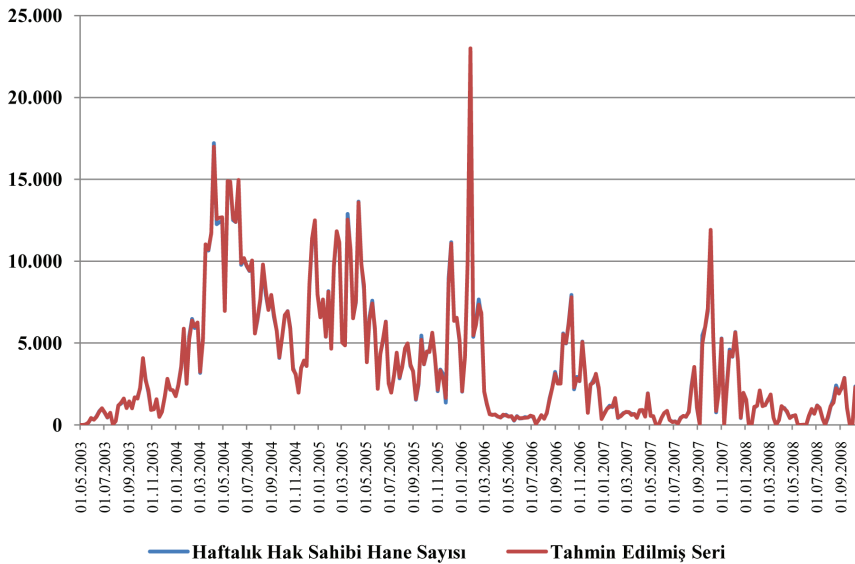
$$Y_t = \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \varepsilon_t, \quad \varepsilon_t = \phi_1 \varepsilon_{t-1}, \quad n_t = \sigma_t e_t,$$

$$\sigma_t^2 = \theta_0 + \phi_1 \sigma_{t-1}^2 + \phi_2 \sigma_{t-2}^2$$

Parametre tahmin değerlerini yerine koyacak olursak;

$$y_t = 0,2851X_1 + 0,3382X_2 + \varepsilon_t, \quad \varepsilon_t = -0,7999\varepsilon_{t-1},$$

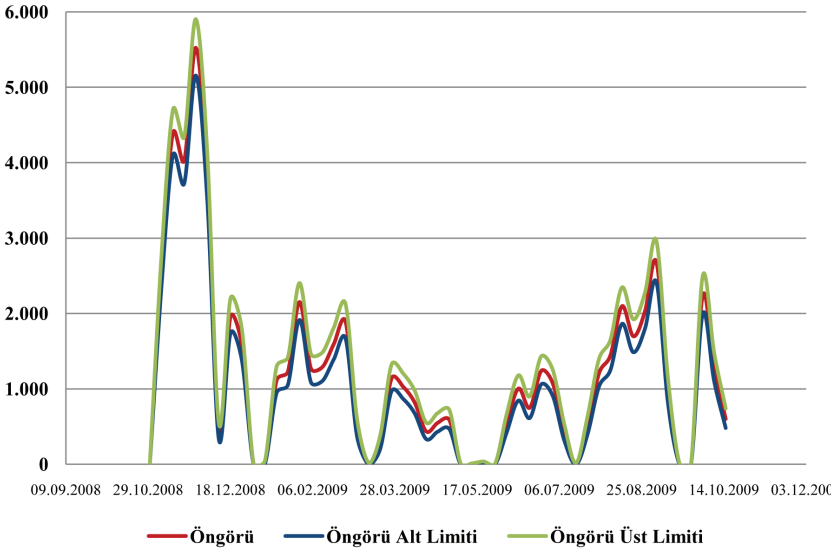
$$\sigma_t^2 = 0,4181 + 0,2039\sigma_{t-1}^2 + 0,1508\sigma_{t-2}^2 \text{ olarak elde edilmiştir.}$$

Grafik 34: Haftalık Hak Sahibi Hane Sayısı ile ARCH(2) Kullanılarak Tahmin Edilen (Fitted) Serinin Zamana Göre Değişimi

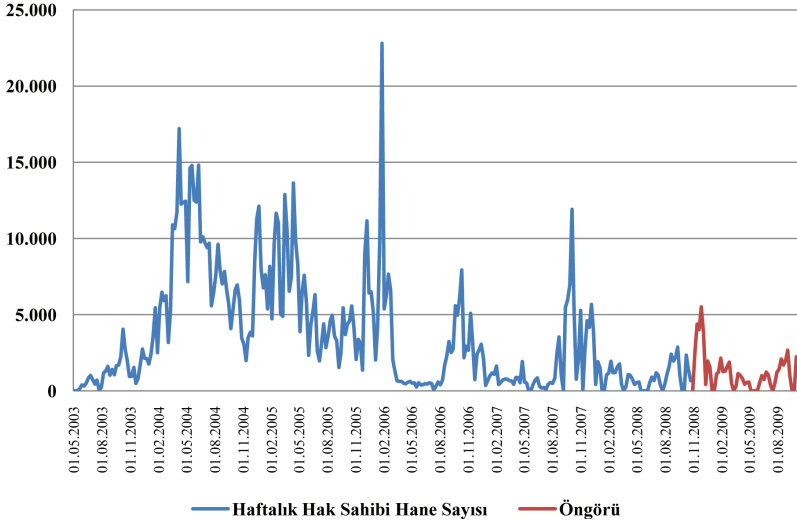
Grafığe bakılacak olursa tahmin edilen (fitted) seri ile haftalık hak sahibi hane sayısına ilişkin serinin neredeyse aynı şekilde davrandığı görölmektedir.

Uygun bulunan ARCH(2) modeline göre 30.10.2008 tarihinden itibaren 51 haftalık öngörü (forecasting) yapılmıştır. Öngörü yapılırken hane nüfusu ve hanede çalışan kişi sayısı değişkenleri için son 51 haftalık veri kullanılmıştır. Bu modelden elde edilen öngörü sonuçlarına göre 30.10.2008 - 15.10.2009 tarihleri arasında Türkiye genelinde ŞNT programı için hak sahibi hane sayısı **61.846** olarak öngörülmüştür. Ayrıca 30.10.2008 tarihinden itibaren ortalama haftalık hak sahibi hane sayısı da **1.213** olarak öngörülmüştür. (51 haftalık öngörü değerleri ve %5 anlamlık düzeyinde alt ve üst öngörü limitlerine ilişkin daha detaylı bilgi için bkz. Tablo 16)

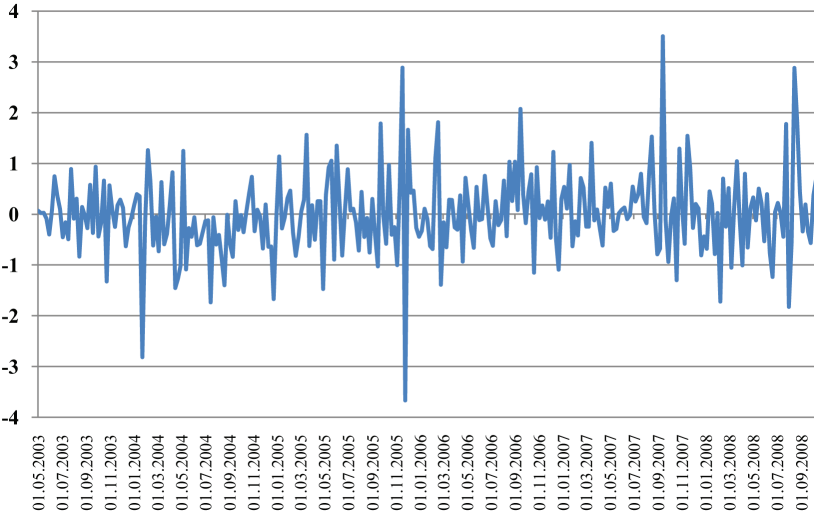
Grafik 35: ARCH(2) Modeline Göre 51 Haftalık Hak Sahibi Hane Sayısı Öngürüsü ile %5 Anlamlılık Düzeyinde Öngörü Alt ve Üst Limitleri

Grafikten görüldüğü üzere ARCH(2) ile yapılan modellemede öngörü hata miktarı Mevsimsel $ARIMA(1,0,1)_x(0,1,1)_7$ ile modellenmiş hak sahibi hane sayısı serisinden elde edilen öngörü hata miktarına göre oldukça düşüktür.

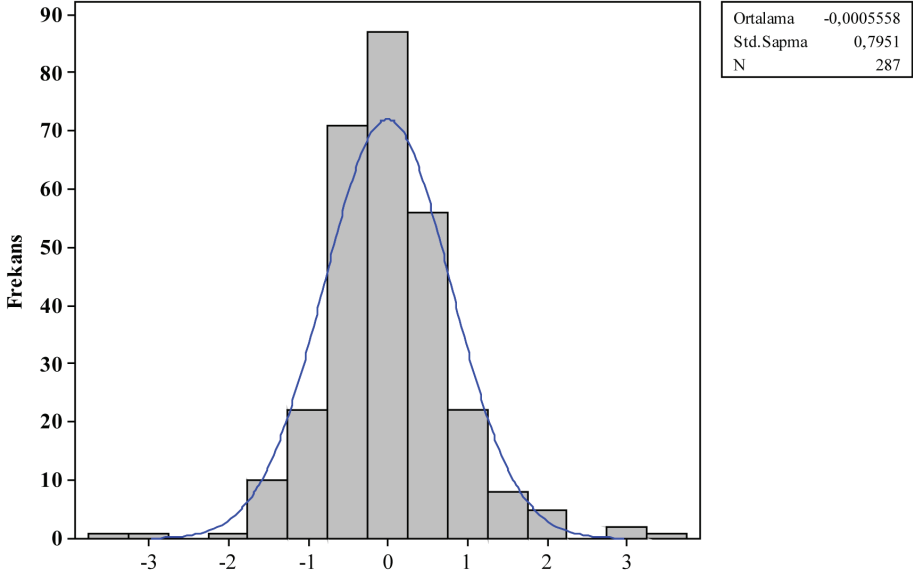

**Grafik 36: Haftalık Hak Sahibi Hane Sayısı ile ARCH(2) Modeline Göre
51 Haftalık Hak Sahibi Hane Sayısı Öngürüsü**

Artık terimlerin sağlanması gereken varsayımları kontrol için ARCH-Test sonuçlarına bakılmış ve DW test istatistiği 2,05 (2'ye oldukça yakın) olarak bulunmuştur.

Grafik 37: Artık Terimlerin Zamana Göre Değişimi

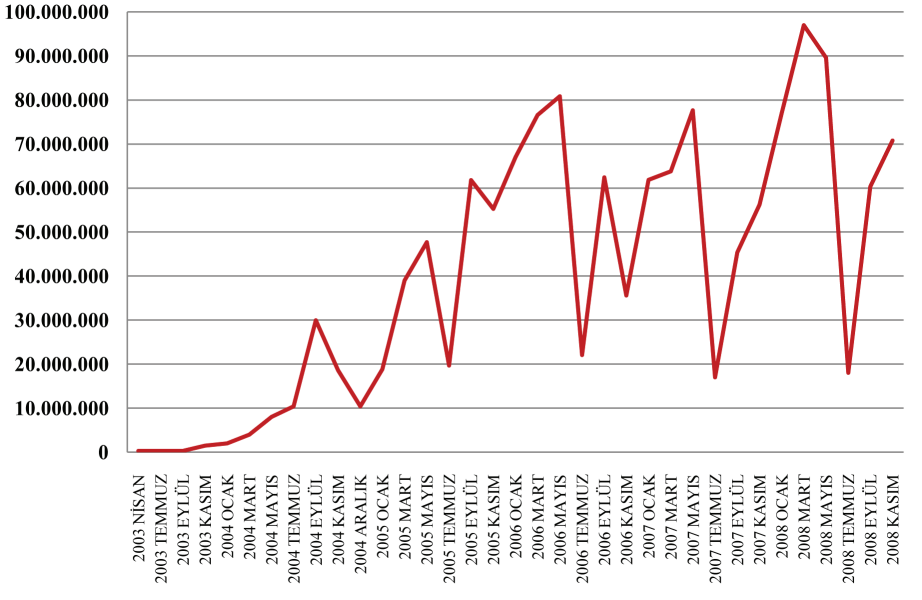

Grafik 38: ARCH(2) Modelinden Elde Edilen Artık Terimlerin Histogramu

Artık terimlerin Normal Dağılıma sahip olup olmadığını kontrol etmek için ayrıca Shapiro-Wilk Testi yapılmış ve test istatistiği sonucuna göre 0,01 anlamlılık düzeyinde artık terimlerin Normal Dağılımdan geldiği görülmüştür. Artık terimlerin Histogramuna bakıldığında da ortalaması 0, standart sapması 0,8 olan Normal Dağılımdan geldiği görülmektedir. DW Test İstatistiğine göre artık terimlerin arasında bir otokorelasyon bulunmaması ve artık terimlerin normal dağılımdan geldiğinin saptanması ile artık terimlere ilişkin varsayımlar sağlanmıştır.

ŞNT programı hak sahibi sayısına ilişkin serinin açıklanmasında ARCH(2) modeli ile Mevsimsel $ARIMA(1,0,1)_{\times}(0,1,1)_7$ modelleri kullanılmış ve modellemeler sonucunda elde edilen AIC ve SBC kriterleri, tahmin ve öngörü hata miktarları ve artık terimlere ilişkin varsayımların sağlanması açısından ARCH(2) modelinin SARIMA modeline göre daha etkin ve açıklayıcı olduğu bulunmuştur.

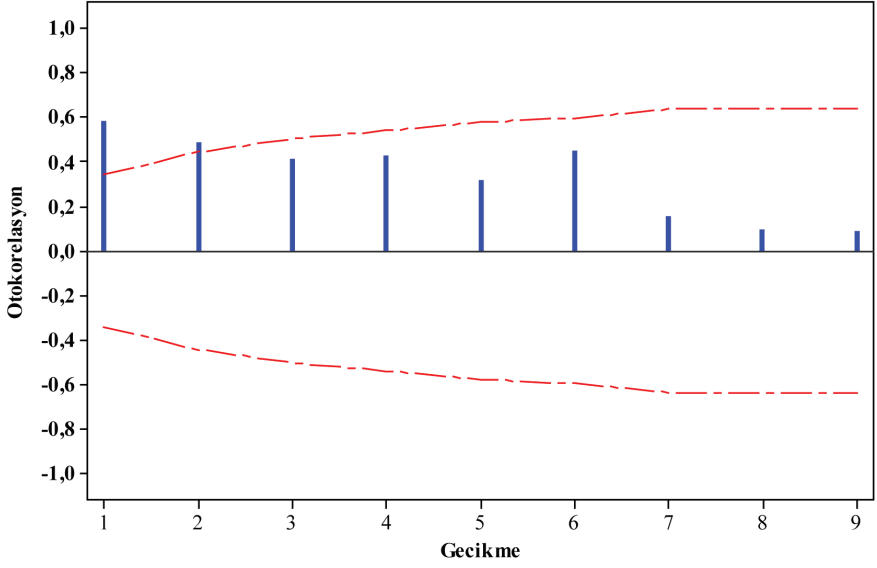
4.3. DÖNEMLİK TOPLAM ŞNT ÖDEMELERİNİN MODELLENMESİ

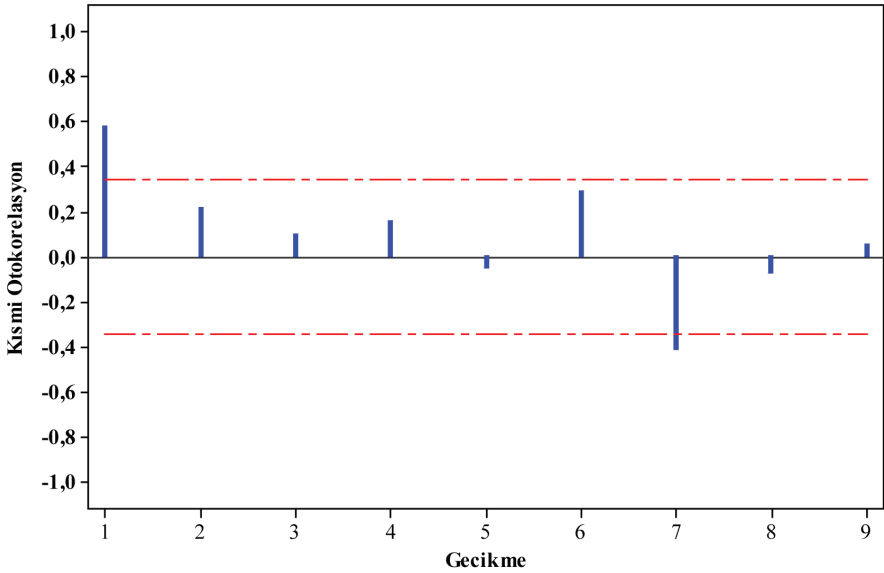
Grafik 39: Dönemlik Toplam Ödeme Miktarının Ödeme Dönemlerine Göre Değişimi (TL)

Grafığe bakıldığında ŞNT programının başladığı 2003 yılında ortalama dönemlik ödeme miktarı 0,6 Milyon TL olarak göze çarpmaktadır. Uygulamanın yurt genelinde yaygınlaştırılmaya başlandığı 2004 yılında ortalama dönemlik ödeme 11,9 Milyon TL'ye yükselmiş, 2005 yılından itibaren ise dönemlik ödeme miktarları fark edilir düzeyde yükselerek mevsimsel olarak belirli dönemlerde artmış, belirli dönemlerde ise azalmıştır. Dönemlik ödeme miktarına ilişkin bu değişimin temel nedeni mevcut durum başlığı altında da ifade edildiği üzere ŞNT eğitim yardımları kapsamında yapılan ödemenin 9 ay boyunca, sağlık ve gebelik yardımlarına ilişkin ödemelerinse 12 ay boyunca yapılmasıdır.

Dönemlik ödeme miktarlarına ilişkin serinin grafiği incelendiğinde serinin durağan olmadığı, bir artış trendi ile mevsimsel bir seyrinin olduğu görülmektedir.

Grafik 40: Dönemlik Ödeme Miktarına İlişkin Serinin %5'lik Hata Limitleri ile Otokorelasyon Grafiği

Grafik 41: Dönemlik Ödeme Miktarının %5'lik Hata Limitleri ile Kısmi Otokorelasyon Grafiği

Yılda 6 döneme ilişkin ödeme yapıldığından ödeme serisinin 1. ve 6. gecikmeleri ADF testi ile kontrol edilecek ve bu gecikmelerde birim kök olup olmadığı incelenecektir. ADF testi sonuçlarına göre serinin birinci dereceden ve mevsimsel olarak birinci dereceden farkının alınması uygun görülmüştür. (1. ve 6. gecikme için ADF test istatistiği sonuçları $p=0,05$ değerinden büyüktür.)

Birinci dereceden ve mevsimsel olarak birinci dereceden farkı alınmış serinin tekrar Otokorelasyon ve Kısmi Otokorelasyon grafikleri ile Minimum Bilgi Kriteri (Minimum information Criteria) Tablosu sonuçlarına bakılıp seri için birkaç farklı SARIMA modeli kurgulanmıştır. Bu modellerden parametre tahmin değerleri en açıklayıcı olan ve Akaike (AIC) ile Schwarz (SBC) Bilgi Kriterlerinin en düşük değeri verdiği Mevsimsel $ARIMA(1,1,1)_\times(0,1,0)_6$ Modeli, serinin açıklanmasında uygun bir model olarak seçilmiştir.

Tablo 17: Mevsimsel ARIMA Modeli için Koşullu En Küçük Kareler (E.K.K.) Yöntemi İle Parametre Tahminleri ve Standart Hataları

Parametre	Tahmin	Standart Hata	t-değeri	Yaklaşık Olasılık > t	Lag
MA1,1	1	0,05216	19,17	<,0001	1
AR1,1	0,56065	0,18027	3,11	0,0045	1

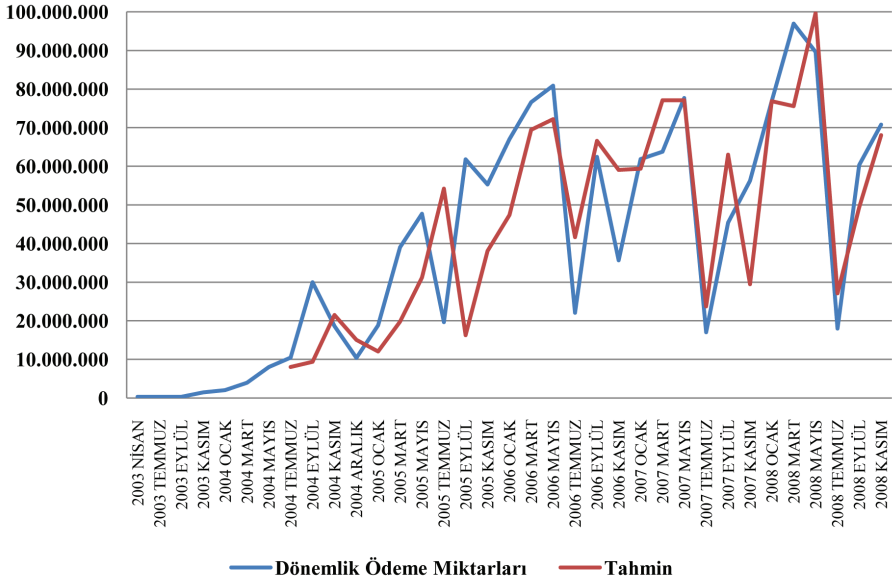
Modeli daha açık ifade etmek gerekirse;

$$(1 - \phi B)(1 - B^7)Z_t = (1 - \theta B)a_t$$

Burada ϕ Otoregresif Parametreyi (AR) ve θ Hareketli Ortalama Parametresini (MA) göstermektedir. Parametre tahmin değerlerini yerine koyacak olursak modelimiz;

$$(1 - 0,56065B)(1 - B^7)Z_t = (1 - B)a_t \text{ olarak elde edilmiştir.}$$

Uygun modelin belirlenmesinden sonra seri ile tahmin edilen modelden (fitted) elde edilen tahmin değerlerinin grafiği incelenmiştir.

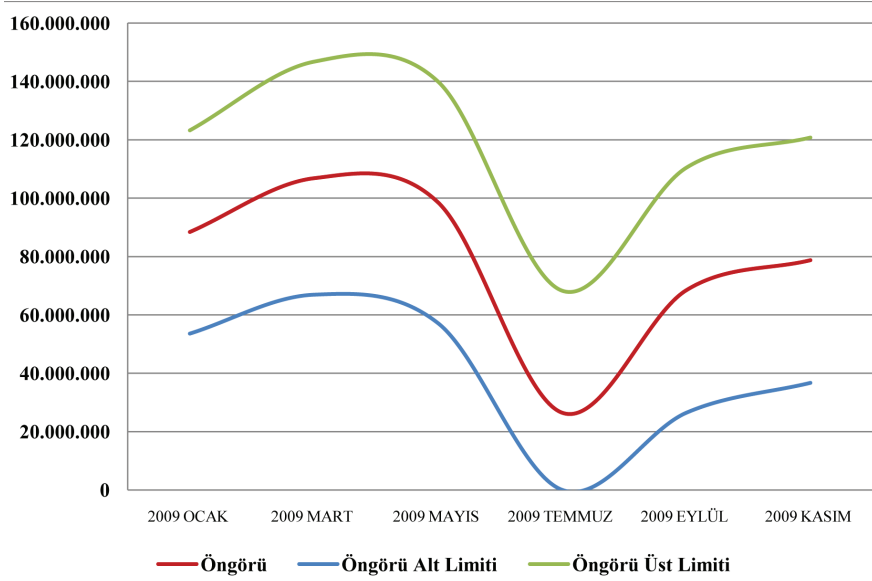

Grafik 42: Dönemlik Ödeme Miktarı İle SARIMA Kullanılarak Tahmin Edilen (Fitted) Serinin Zamana Göre Değişimi (TL)

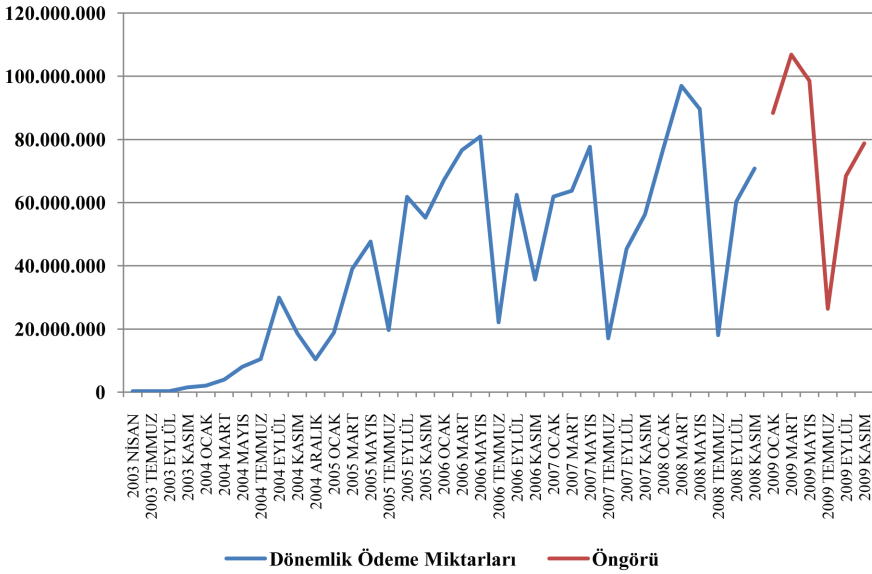
Grafiğe bakılacak olursa tahmin edilen (fitted) seri ile dönemlik ödeme miktarına ilişkin serinin oldukça benzer şekilde davrandığı görülmektedir.

Uygun bulunan Mevsimsel $ARIMA(1,1,1)_x(0,1,0)_6$ modeline göre 2009 Ocak ödemesinden itibaren 6 ödeme dönemine ilişkin öngörü (forecasting) yapılmıştır. Bu modelden elde edilen öngörü sonuçlarına göre Ocak 2009 – Kasım 2009 Dönemlerinde Türkiye genelinde ŞNT programı için kullanılacak kaynak miktarı **467.213.995 TL** olarak öngörülmüştür. Ayrıca Ocak 2009’ dan itibaren ortalama dönemlik ödeme miktarı öngörüsü de **77.868.999 TL** olarak bulunmuştur. (6 dönemlik öngörü değerleri ve %5 anlamlık düzeyinde alt ve üst öngörü limitlerine ilişkin daha detaylı bilgi için bkz. Tablo 18)

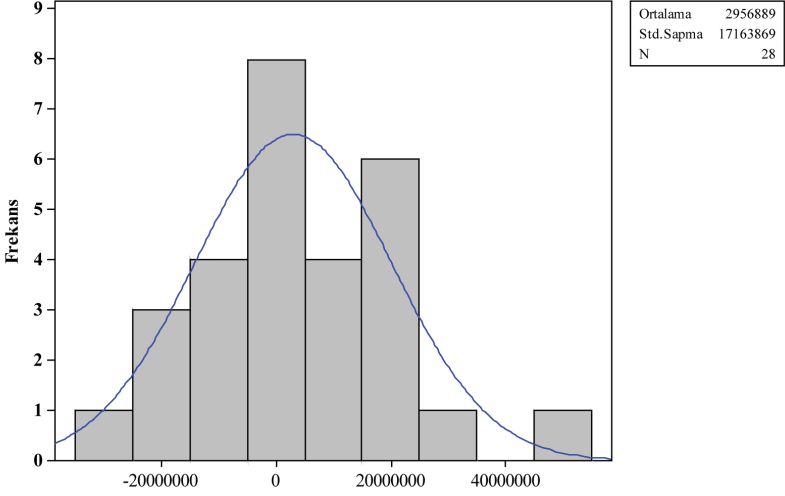

Grafik 43: Mevsimsel $ARIMA(1,1,1)_\times(0,1,0)_6$ Modeline Göre 6 Dönemlik Ödeme Miktarı Öngörüsü ile %5 Anlamlılık Düzeyinde Öngörü Alt ve Üst Limitleri (TL)

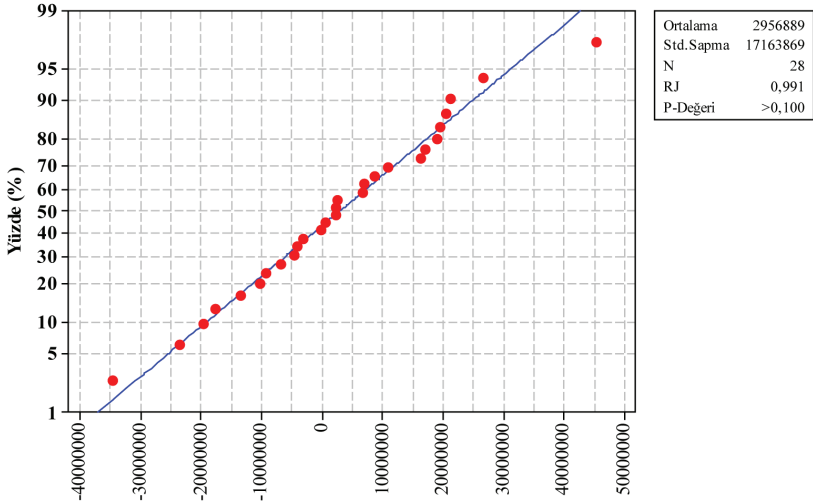

Grafik 44: Dönemlik Ödeme Miktarı ile Mevsimsel $ARIMA(1,1,1)_\times(0,1,0)_6$ Modeline Göre 6 Dönemlik Ödeme Öngörüsü (TL)

Artık terimlerin sağlanması gereken varsayımları kontrol için ARCH-Test sonuçlarına bakılmış ve DW Test İstatistiği 1,95 (2'ye oldukça yakın) olarak bulunmuştur.

Grafik 45: Mevsimsel $ARIMA(1,1,1)_x(0,1,0)_6$ Modelinden Elde Edilen Artık Terimlerin Histogramı

Grafik 45: Mevsimsel $ARIMA(1,1,1)_x(0,1,0)_6$ Modelinden Elde Edilen Artık Terimlerin Normal Olasılık Grafiği

Artık terimlerin Normal Dağılıma sahip olup olmadığını kontrol etmek için ayrıca Shapiro-Wilk Testi yapılmış ve test istatistiği sonucunda elde edilen p değerine göre ($p>0,1$) artık terimlerin Normal Dağılımdan geldiği hipotezi reddedilememiştir. DW Test İstatistiğine göre artık terimlerin arasında bir otokorelasyon bulunmaması ve artık terimlerin Normal Dağılımdan geldiğinin saptanması ile artık terimlere ilişkin varsayımlar sağlanmıştır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRMELER

Şartlı Nakit Transferi (ŞNT) maddi yetersizlikler içinde bulunan ailelerin nakit transferleri yoluyla eğitim çağında bulunan çocuklarının eğitime devamlarının sağlanmasını, sağlık hizmetlerine erişimlerini artırarak çocuklarının eğitim ve sağlık durumlarının düzeltilmesini hedefleyen nakdi bir sosyal yardım programıdır. Bu program ile özellikle nüfusun en yoksul kesimi hedef alınarak, temel gereksinimleri olan eğitim ve sağlık gibi ihtiyaçların karşılanması ile yoksul ebeveynlerin okullaşma ve sağlık hizmetlerine erişimi konusunda olumlu davranış geliştirmeleri suretiyle, insani sermayeye yapılan yatırımın desteklenmesi ve yoksulluğun kuşaklar arası transferinin önlenerek sosyal içermenin teşvik edilmesi sağlanmaktadır.

Kısa ve uzun vadede iki temel hedefi bulunan ŞNT programının kısa vadedeki hedefi, nakit transferleri yoluyla yoksulluğun azaltılması üzerinde hızlı bir etkinin yaratılması, uzun vadedeki hedefi ise insani sermayeye yatırım amacıyla, temel eğitim, sağlık ve beslenme hizmetlerine erişimin artırılması suretiyle yoksulluğun azaltılması olarak sayılabilir. Söz konusu hedeflere ulaşmak için ülkeler, bölgesel ve yerel ihtiyaçlara göre değişiklikler göstermekle birlikte aynı temel prensip çerçevesinde ŞNT programlarını yürütmüşlerdir/ yürütmektedirler.

1990'lı yıllardan başlamak suretiyle Dünya üzerinde 20'ye yakın ülkede uygulanan/uygulanmış ŞNT programı ülkemizde ise 2001 yılı krizi sonrası yaşanan olumsuz etkileri azaltmak amacıyla Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu bünyesinde oluşturulan Sosyal Riski Azaltma Projesi kapsamında başlatılmıştır. 2003 yılında pilot bir uygulama olarak başlayan program, elde edilen deneyimler sonrasında 2004 yılında itibaren yurt genelinde yaygınlaştırılmış, yaygınlaştırma sonucu ihtiyaç sahibi vatandaşlar tarafından benimsenmiş ve program için gelen talepler ve verilen destekler yıllar itibarıyla fark edilir düzeyde artmıştır. Söz konusu artışı modellemek adına bu çalışma ile ŞNT programı kapsamındaki yardım başvuruları (talepleri), fayda sahibi hane sayısının değişimi ve kullanılması planlanan kaynak miktarına ilişkin öngörüler oluşturulmuştur.

Türkiye’deki ŞNT programı kurgulanırken TÜİK tarafından 1994 yılında yapılan Hanehalkı Gelir ve Tüketim Harcamaları verilerine göre nüfusun en yoksul kesimi hedef alınmıştır. Buna göre ulaşılması planlanan fayda sahibi sayısı da 1,1 milyon kişi olarak belirlenmiştir. Ancak ŞNT programı temelinde başvurular hane bazında yapılmaktadır. Başvurular sonucu da hak sahibi olan hanelerin gerekli işlemleri tamamlaması ile ŞNT programına dahil olabilecek her bir hane ferdi, hane nüfusuna bakılmaksızın talep doğrultusunda program kapsamına alınmaktadır. Burada sorgulanması gereken, kayıt dışı ekonomi oranının düşük olmadığı, yurt genelindeki fertlerin tamamını kapsayan ve çeşitli veri tabanları ile entegre çalışabilen bir bilgi ve iletişim ağının bulunmadığı ve yoksul hanelerin sosyo-ekonomik durumlarındaki değişimin nüfusun yoğun olduğu yerlerde yeterince izlenemediği düşünüldüğünde, beyan usulüne göre alınan ŞNT başvuruları sonucu program kapsamına alınan hanelerin, gerçekten nüfusun en yoksul %6’lık kesimine dahil olup olmadığıdır. Söz konusu durumu gidermek ve ihtiyaç sahibi vatandaşların durum değişimini takip edebilmek adına SYDGM bünyesinde Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planı Vatandaş Odaklı Hizmet Dönüşümü 48 No’lu eylemde yer alan “Bütünleşik Sosyal Yardım Hizmetleri Projesi” için çalışmalar yürütülmektedir. Bu projenin hayata geçirilmesi ile sosyal yardım alanında sağlıklı işleyen ve diğer büyük veritabanları ile entegre çalışabilecek bir veritabanı oluşturulması planlanmaktadır. Bu veritabanı ile başvuruda bulunan hanelerin bilgileri kayıt altına alındığı gibi diğer veritabanlarından çapraz sorgular ile başvuru sırasındaki beyanının da kontrol edilmesi mümkün kılınacaktır. Bunun yanında ihtiyaç sahibi kesimin bilimsel ölçütler doğrultusunda ve güncel veriler ile yerel ve bölgesel dinamikler de göz önünde bulundurulurken belirlenebilmesi için, SYDGM bünyesinde bir puanlama formülünün geliştirilmesi konusunda çalışmalar yürütülmektedir.

ŞNT programının başlangıç aşamasında ulaşılması planlanan 1,1 milyon fayda sahibi kişi sayısı, 2008 sonu itibariyle eğitim yardımları kapsamında 1.951.420, sağlık yardımları kapsamında 1.026.725 ve gebelik yardımları kapsamında 38.478 olmak üzere toplamda 3 milyonun üzerine çıkmıştır. Hedef kitesini nüfusun en yoksul %6’lık kesiminin oluşturduğu ŞNT programında

2003-2008 Döneminde ŞNT sağlık yardımlarından özellikle Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki 0-6 yaş arası nüfusun %40 'ından fazlası, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki 0-6 yaş arası nüfusun ise %31'inden fazlası faydalanmıştır. Benzer bir şekilde 2003-2008 Döneminde ŞNT eğitim yardımlarından Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki 6-17 yaş arası nüfusun yaklaşık olarak %37'sinden fazlası, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki 6-17 yaş arası nüfusun ise %36'sından fazlası faydalanmıştır. Programın bu denli kapsayıcı ve yaygın olmasının temel nedeni, birçok sosyal yardım programında olduğu gibi uygulamanın mikro düzeyde başlayıp daha sonra kapsamının genişletilmesi ile gerek fayda sahibi sayısında, gerekse harcanan ve harcanması muhtemel kaynak miktarında ciddi oranda artışın yaşanması olarak düşünülebilir. Bu artış sonucunda fayda sahibi kesim üzerinde bir beklenti oluşmakta ve bu beklenti de, programın sonlandırılması konusunda ciddi bir direnç olarak karar vericilerin karşısına çıkmaktadır.

ŞNT programı için yapılan başvurular (yardım talepleri) incelendiğinde pilot uygulamanın yapıldığı 2003 yılında ortalama haftalık başvuru sayısı 2.000 civarında değişmekte iken programın yurt genelinde yaygınlaştırılmaya başlandığı 2004 yılından itibaren başvuru sayısı hızlı bir şekilde yükselmiş ve 2004 yılı Mayıs ayında haftalık toplam başvuru sayısı 30.000'e ulaşmıştır. Yardım talepleri başvuruda bulunulan yere göre gruplandırıldığında, bu başvuruların %55'i kent/ilçe merkezlerinden, %45'i ise köy ve beldelerden yapılmıştır. 2007 yılı ADNKS sonuçlarına göre yurt genelindeki nüfusun %70'inden fazlasının il ve ilçe merkezlerinde, %30'undan azının ise köy ve beldelerde yaşadığı bilinmektedir. Buna göre köy ve beldelerden ŞNT programı için yapılan toplam başvurunun köy ve belde nüfusuna oranının il ve ilçe merkezinden yapılan toplam başvurunun il ve ilçe merkezi nüfusuna oranından daha yüksek olduğu, başka bir deyişle ŞNT programına olan talebin köy ve beldelerde daha fazla olduğu söylenebilir. TÜİK'in yoksulluk çalışması sonuçlarına göre de kırsal yerlerde yaşayanların yoksulluk riskinin kentsel yerlerde yaşayanlara göre daha fazla olduğu (TÜİK, 2008) da elde edilen bulguyu destekler niteliktedir.

Hak sahibi ailelerin ikamet durumlarına bakıldığında %49'unun kent / ilçe merkezlerinde %51'inin ise köy ve beldelerde yaşadığı görülmektedir. Buna göre ŞNT programı için köy ve beldelerden yapılan her 100 başvurudan ortalama 66'sı hak sahibi olurken kent/ilçe merkezlerinden yapılan her 100 başvurudan ortalama 52'si hak sahibi olmaktadır.

ŞNT programı haftalık başvuru sayısını modellemek için oluşturulan mevsimsel zaman serisi modeline göre 25.12.2008 tarihinden itibaren 51 haftalık öngörü yapılmış ve elde edilen öngörü sonuçlarına göre 25.12.2008 - 17.12.2009 tarihleri arasında Türkiye genelinde ŞNT programı için yapılacak toplam başvuru sayısı 203.263 olarak bulunmuştur. Ayrıca 25.12.2008 tarihinden itibaren ortalama haftalık başvuru sayısı öngörüsü de 3.986 olarak elde edilmiştir. Tahmin ve öngörü hata miktarlarının daha düşük olduğu, daha açık bir ifade ile; haftalık başvuru sayısı serisinin açıklanmasında daha etkin bir model olan Genelleştirilmiş Otoregresif Koşullu Değişen Varyans (GARCH) modeline göre, 25.12.2008 - 17.12.2009 tarihleri arasında Türkiye genelinde ŞNT programı için yapılacak toplam başvuru sayısı öngörüsü 151.361, haftalık ortalama başvuru sayısı öngörüsü de 2.968 olarak bulunmuştur. GARCH modeli öngörü hata miktarlarına göre 2009 yılı içerisinde söz konusu program için yapılacak başvuru sayısı öngörüsünün %95'lik güven aralığında 139.929 ile 163.456 arasında değişeceği söylenebilir.

Hane nüfusu, Otoregresif Koşullu Değişen Varyans ile Genelleştirilmiş Otoregresif Koşullu Değişen Varyans Modellemeleri neticesinde ŞNT programı başvuru sayısının değişiminde açıklayıcı bir değişken olarak görülmektedir. Daha açık bir ifade ile hane nüfusu arttıkça ŞNT programına başvuru eğilimi de artmaktadır. TÜİK'in yoksulluk çalışması sonuçları da hanehalkı büyüklüğünün artmasının yoksulluk riskini arttırdığını, özellikle hane nüfusunun 7 veya daha kalabalık olduğu hanelerde kentsel yerlerde yoksulluk riskinin %33,14 iken kırsal yerlerde bu oranın %50,26'ya çıktığını göstermektedir (TÜİK, 2008). Yurt genelinde batıdan doğuya doğru gidildikçe ŞNT programından faydalanan hanelerin ortalama hane nüfusu artmakta, özellikle Doğu Anadolu Bölgesi'nde söz konusu rakam 6'ya, Güneydoğu Anadolu

Bölgesi'nde ise 7'ye ulaşmaktadır. Dolayısıyla bu bölgelerden ŞNT programı için yapılan başvuru sayıları ile halihazırda sistemden faydalanan hane sayılarının diğer bölgelere göre fark edilir düzeyde yüksek olması normaldir.

ŞNT programı etki değerlendirmesi kapsamında yapılan ikinci nitel ve Antropolojik çalışma sonuçlarına göre; programın doğum oranlarını artırdığı yönünde bir bulguya rastlanmamıştır. Özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde program dahilindeki hanelerin kalabalık nüfusa sahip olduğu ve hane nüfuslarının ŞNT programı kapsamında verilen destekler ile bir artış gösterdiği yönündeki söylemlere, ilgili çalışmada söz konusu bölgelerde hane nüfusunun fazla olmasının haneye işgücü kazandırdığı, özellikle kırsal kesimde ikamet eden yoksul durumdaki hanelerde her bir hane ferдинin gündelik işlerde çalıştığı, bunun yanında ailesel faktörlerden ötürü hane nüfusunun kalabalıklaşmasının teşvik edildiği bulguları ile cevap verilmiştir (M. Adato, A. Kudat, T. Roopnaraine, N. Smith, E. Altinok, N. Çelebioğlu, S. Cemal, T. Atalar, R. Çölaşan, S. Erhan ve W. Quabili, 2007). Ayrıca ŞNT programı için yardım talepleri ve bu taleplere karşın hak sahibi olan hanelerin sayısı 2006 yılından itibaren belirli oranlar çerçevesinde azalmış ve daha tahmin edilebilir düzeye indirgenerek değişkenliği (volatilitesi) düşmüştür.

ŞNT programı haftalık hak sahibi hane sayısını modellemek için oluşturulan mevsimsel zaman serisi modeline göre 30.10.2008 tarihinden itibaren 51 haftalık öngörü yapılmış ve öngörü sonuçlarına göre de 30.10.2008 - 15.10.2009 tarihleri arasında Türkiye genelinde ŞNT programı için yeni hak sahibi olacak hane sayısı 57.908 olarak bulunmuştur. Ayrıca 30.10.2008 tarihinden itibaren ortalama haftalık hak sahibi hane sayısı öngörüsü de 1.135 olarak bulunmuştur. Tahmin ve öngörü hata miktarlarının daha düşük olduğu, daha açık bir ifade ile haftalık hak sahibi hane sayısı serisinin açıklanmasında daha etkin bir model olan Otoregresif Koşullu Değişen Varyans (ARCH) modeline göre de 30.10.2008 - 15.10.2009 tarihleri arasında Türkiye genelinde ŞNT programı için yeni hak sahibi olacak hane sayısı öngörüsü 61.846, haftalık ortalama hak sahibi hane sayısı öngörüsü de 1.213 olarak bulunmuştur. ARCH modeli öngörü hata miktarlarına göre 2009 yılı içerisinde ŞNT programı kapsamına

alınacak yeni hak sahibi hane sayısı öngörüsünün %95'lik güven aralığında 54.439 ile 69.920 arasında değişeceği söylenebilir.

ŞNT programından faydalanan hanelerin hanede çalışan kişi sayılarına baktığında; birçok hanede çalışanın bulunmadığı ya da söz konusu sayının 1'i geçmediği görülmektedir. Yapılan analiz çalışmalarında haneden çalışan kişi sayısı ile fayda sahibi hane sayısı arasında pozitif bir korelasyon bulunmuştur. Halbuki hanedeki çalışan kişi sayısının artmasının başka bir deyişle haneye giren gelirin artmasının yoksulluğu azaltıcı yönde bir etkisinin bulunması gerekmektedir. Bu durum yoksul hanelerde çalışan kişilerin birçoğunun sosyal güvenceden yoksun olarak geçici işlerde çalışması ve haneye giren gelirin kalabalık hane nüfuslarına yetmemesiyle açıklanabilir. Buna ek olarak Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü'nün, Sosyal Yardım ve Proje Destek Faaliyetlerinin Etki Analizine yönelik Araştırma Projesi'nin bulgularına göre; SYDTF' den yardım ya da destek alan hanelerin %90'ının aylık ortalama gelirlerinin 500 TL'nin altında olduğu, hiç çalışanı olmayan hanelerin oranının %25,2, 1 çalışanı olan hanelerin oranının ise %62,97 olduğu bulunmuştur (SYDGM, 2007, Ortakaya, A.F. ve Biçer, E., 2008). Ayrıca TÜİK 'in 2007 yılı yoksulluk araştırması sonuçlarına göre 4 kişilik hane için aylık yoksulluk sınırının 619 TL (TÜİK, 2008) olduğu, ŞNT programından faydalanan kalabalık hanelerin fert başına hane gelirinin oldukça düşük olduğunu destekler niteliktedir.

2008 yılında başlayan ve etkisini 2009 yılında daha da artırarak göstermesi beklenen ekonomik kriz neticesinde işsizlik oranlarında bir artışın yaşanması ve sosyal güvenceden yoksun kişi sayısının artması sonucu, sosyal yardıma olan talebin yükselmesi, buna müteakip ülkenin en geniş sosyal yardım uygulamalarından biri olan ŞNT programı için de yardım başvurularının ve hak sahibi hane sayılarının 2009 yılı içerisinde artarak kurgulanan ekonometrik modellerdeki öngörü miktarlarını geçmesi beklenebilir.

ŞNT programı için yapılan dönemlik ödeme miktarları incelendiğinde, programın pilot uygulamasının yapıldığı 2003 yılında ortalama dönemlik ödeme miktarı 0,6 Milyon TL olarak görülmekte iken, uygulamanın yurt genelinde yaygınlaştırılmaya başlandığı 2004 yılında ortalama dönemlik ödeme mikta-

rı 11,9 Milyon TL'ye yükselmiştir. 2005 yılından itibaren ise dönemlik ödeme miktarları fark edilir düzeyde artarak mevsimsel bir seyir göstermiştir.

Dönemlik ödeme miktarını modellemek için kullanılan mevsimsel zaman serisi modeline göre 2009 Ocak ödemesinden itibaren 6 ödeme dönemine ilişkin öngörü yapılmış ve öngörü sonuçlarına göre Ocak 2009 - Kasım 2009 Dönemlerinde Türkiye genelinde ŞNT programı için kullanılacak toplam kaynak miktarı öngörüsü 467.213.995 TL olarak bulunmuştur. Ayrıca Ocak 2009'dan itibaren ortalama dönemlik ödeme miktarı öngörüsü de 77.868.999 TL olarak elde edilmiştir.

ŞNT programı için harcanan kaynak miktarının yıllara göre arttığı, özellikle 2008 yılı içerisinde de SYDT Fonu giderlerinin yaklaşık olarak %23'ünü oluşturduğu görülmektedir. 2009 yılı dönemlik toplam ödeme miktarlarına ilişkin projeksiyonlar da göz önünde bulundurularak, ŞNT programının halihazırdaki uygulama şeklinin devamı durumunda, 2009 yılı SYDT Fonu bütçe planlaması yapılırken bu programa yönelik önemli oranda kaynak tahsisi yapılması düşünülmelidir. 2009 yılında SYDT Fonu bütçesinin önceki yıllara göre belirli miktarlarda artması da göz önünde bulundurularak, ŞNT aktarımlarının Fon giderlerinin %25'inin üzerine çıkmaması beklenebilir.

Bu denli yaygın, fayda sahipleri tarafından benimsenmiş, 2009 yılı içerisinde yaklaşık olarak 140 Bin ile 163 Bin arasında başvurunun yapılması ve başvuru sonucunda 55 Bin ile 70 Bin arasında yeni hak sahibinin olması beklenen bir programın, SYDT Fonu'nun kaynak miktarı da göz önünde bulundurularak yeniden yapılandırılması düşünülebilir. Yeniden yapılanma süreci içerisinde Brezilya'daki Bolsa Familia programı kapsamındaki ŞNT uygulamasında olduğu gibi, aşırı yoksul hanelere hanedeki birey sayısı da göz önünde bulundurularak günün ekonomik durumuna göre ve asgari ücreti de geçmemek şartıyla belirli miktarlarda aylık nakdi transferler yapılabilir. Başka bir öneri olarak da ŞNT programı eğitim desteğinin kapsamı daha da genişletilerek, genelleştirilmiş bir eğitim desteği biçiminde ilk ve ortaöğretim çağında çocuğu bulunan ailelere, çocuklarının okula devamı şartıyla verilmesini amaçlayan bir program olarak genel bütçeye devredilmesi düşünülebilir.

KAYNAKÇA

Adato, M. (2000a), "The Impact of PROGRESA on Community Social Relationships", International Food Policy Research Institute, Washington, D.C.

Adato, M., Coady D. ve Ruel M. (2000b), *Final Report: An Operations Evaluation of PROGRESA from the Perspective of Beneficiaries, Promotoras, School Directors, and Health Staff*, International Food Policy Research Institute, Washington, D.C.

Adato M., Kudat A., Roopnaraine, T., Smith, N., Altinok, E., Çelebioğlu, N., Cemal, S., Atalar, T., Çölaşan, R., Erhan S. ve Quabili, W., (2007), *Türkiye'deki Şartlı Nakit Transferi Programının Değerlendirmesinde ikinci nitel ve Antropolojik Çalışma*, Uluslararası Gıda Politikaları Araştırma Enstitüsü, Washington, D.C.

Ahmed A. U., Adato M., Kudat A., Gilligan D., Roopnaraine T. ve Çölaşan R. (2007), *Türkiye'deki Şartlı Nakit Transferi Programının Değerlendirme Yöntemi*, Uluslararası Gıda Politikaları Araştırma Enstitüsü, Washington, D.C.

Ahmed A. U. (2006), "Conditional Cash and Food Transfer Programs for Education in Bangladesh", 3. *Uluslararası Şartlı Nakit Transferleri Konferansı*, 26-30 Haziran 2006, İstanbul.

Attanasio, O., Fitzsimons E. ve Gomez A. (2005), *The Impact of a Conditional Education Subsidy on School Enrollment in Colombia Report Summary Familias 01*, The Institute for Fiscal Studies, London UK.

Ayala Danışmanlık (2006), "Country Program Profiles", 3. *Uluslararası Şartlı Nakit Transferleri Konferansı*, 26-30 Haziran 2006, İstanbul.

Castañeda T. ve Lindert K. (2005), "Designing and Implementing Household Targeting Systems: Lessons from Latin America and the United States", The

World Bank, Social Protection Discussion Paper No: 526, Washington, D.C.
Coady, D., M. Grosh ve Hoddinott J. (2004), "Targeting of Transfers in Developing Countries: Review of Lessons and Experiences", World Bank Social Protection Papers, Washington, D.C.

de Janvry, A., Finan F., Sadoulet E. ve Vakis R. (2005), "Can Conditional Cash Transfers Programs Serve as Safety Nets in Keeping Children at School and from Working when Exposed to Shocks", Journal of Development Economics.

Gertler, P., Martinez S. ve Rubio M. (2006), "Investing Cash Transfers to Raise Long-Term Living Standards", World Bank Policy Research Working Paper No. 3994.

Gertler, Paul J. (2000), *Final Report: The Impact of PROGRESA on Health*, International Food Policy Research Institute. Washington, DC.

Glewwe, P. ve Olinto P. (2004), *Evaluating the Impact of Conditional Cash transfers on Schooling: An Experimental Analysis of Honduras PRAF Program. Final Report for USAID*, Washington, D.C.

Gomez R. ve Hermosillo (2006), "Oportunidades: The Human Development Program of Mexico", 3. Uluslararası Şartlı Nakit Transferleri Konferansı, 26-30 Haziran 2006, İstanbul.

Haddad L., Hoddinott J. ve Alderman H. (eds). (1997), *Intrahousehold Resource Allocation in Developing Countries. Models, Methods and Policy*, John Hopkins University Press.

Khandker, S.R., Pitt M. ve Fuwa N. (2003), "Subsidy to Promote Girls' Secondary Education: The Female Stipend in Bangladesh", The World Bank, Washington, DC.

Maluccio, J. ve Flores R. (2005), *Impact Evaluation of the Pilot Phase of the Nicaraguan Red de Protección Social. Research Report 141*, International Food Policy Research Institute, Washington, D.C.

Mutzig, Jean Marc (2006), "The Bolsa Família Grants Program", 3. Uluslararası Şartlı Nakit Transferleri Konferansı, 26-30 Haziran 2006, İstanbul.

Ortakaya, Ahmet Fatih ve Biçer, Ersin (2008), "SYDGM'nin Sosyal Yardımların ve Proje Desteklerinin Etki Analizi Projesi Sonuçları Üzerine Bir Değerlendirme", 5. Aile Şurası, "Aile Destek Hizmetleri Bildirileri", 5-7 Kasım 2008, Ankara

Özcan, Yusuf Z. ve Ayata S. (2001), Fayda Sahibi Değerlendirmesi Araştırması, ODTÜ Sosyoloji Bölümü, Ankara.

Rawlings, Laura B. ve de la Brière, Bénédicte (2006), "Examining Conditional Cash Transfer Programs: A Role for Increased Social Inclusion?" The World Bank, Social Protection Discussion Paper No: 0603, Washington, D.C.

Rawlings, Laura (2004), "A New Approach to Social Assistance: Latin America's Experience with Conditional Cash Transfer Programs", The World Bank, Social Protection Discussion Paper No: 0416, Washington, D.C.

Serpa, M., Joya de Suarez, M. J. (2003), "PVO - NGO Experiences With AIN-C in Honduras Participatory Study", USAID.

Skoufias, E. (2005), *PROGRESA and Its Impacts on the Welfare of Rural Households in Mexico Research Report No:139*, International Food Policy Research Institute, Washington, D.C.

Stecklov, G., Winters, P., Todd J. ve Regalia F.(2006), "Demographic Externalities from Poverty Programs in developing countries: experimental evidence from Latin America. Working Paper 2006-1", Department of Economics, American University, Washington DC.

SYDGM (2008), *Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü'nün Sosyal Yardım ve Proje Destek Faaliyetlerinin Etki Analizi Araştırması Çalıştay Raporu*, SYDGM, Ankara.

SYDGM (2007), *Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü'nün Sosyal Yardım ve Proje Destek Faaliyetlerinin Etki Analizi Araştırması Raporu*, SYDGM, Ankara.

SYDGM (2007), *Sosyal Riski Azaltma Projesi*, SYDGM, Ankara.

SYDGM (2006), *Şartlı Nakit Transferi El Kitabı*, SYDGM, Ankara.

SYDTF (2005), *Şartlı Nakit Transferi El Kitabı*, SYDTF, Ankara.

TÜİK (2007), *Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) 2007 Nüfus Sayımı Sonuçları*, 31.12.2007, TÜİK, Ankara.

TÜİK (2008), *2007 Yoksulluk Çalışması Sonuçları*, TÜİK Haber Bülteni Sayı:192, 5 Aralık 2008, TÜİK, Ankara.

Vélez, C. E., Castaño, E. Deutsch R. (1998), "An Economic Interpretation of Colombia's SISBEN: A Composite Welfare Index Derived from the Optimal Scaling Algorithm", Inter-American Development Bank, Washington, DC.

Yap, Yoon-T., Sedlacek, G. ve Orazem P. F. (2002), "Limiting Child Labor Through Behavior-Based Income Transfers: An Experimental Evaluation of the PETI Program in Rural Brazil", The World Bank, Washington, D.C.

Ek 1 - Tablo 1: Honduras, Meksika, Brezilya ve Kolombiya'daki ŞNT Uygulamalarına İlişkin Özet Bilgiler

Program Adı	Başlama Tarihi	Toplam Bütçesi	Kurulum Alt Yapı ve Yönetim Giderleri	Amaçları	Hedef Kitle
PRAF, Honduras	01.02.1991	(2006-2010) yılları toplam bütçesi 69 Milyon \$	(2006-2010) yılları 6,5 Milyon \$. Toplam bütçenin %9,7'si	Bütünleşik bir sosyal koruma çerçevesinde yoksul ailelerin desteklenmesidir.	Eğitim: 6-12 yaş yoksul aile çocukları Sağlık: 0-5 yaş yoksul aile çocukları Gıda: 0-5 yaş yoksul aile çocukları Diğer: Yoksul anne adayları
PROGRESA, Meksika	08.08.1997	2006 yılı sonu itibarıyla 3,2 Milyar \$, Ülkenin toplam harcamasının %1,75'i Projedeki kaynağın %47'si eğitim, %30'u sağlık, %7'si gıda, %6'sı yaşlı birey destekleri ve %1'i genç aile fertlerinin desteklenmesi için kullanılmıştır.	288 Milyon \$ (2006 yılı sonu itibarıyla toplam proje bütçesinin %9'u)	Nüfusun en yoksul kesiminde yer alan ailelerin eğitim, sağlık ve gıda gereksinimlerinin karşılanmasını sağlamak ve aile içerisindeki fertlerin beşeri sermayelerine yatırım yapmak suretiyle daha iyi eğitim ve sağlık olanaklarına sahip bireyler oluşturarak yoksulluğun kuşaklar arası transferini önlemektir.	Günlük ortalama geliri 25'in altında olan aşırı yoksul aileler
Bolsa Familia, Brezilya	20.10.2003	2005 yılındaki ortalama bütçesi 3,1 Milyar \$. Ülkenin toplam harcamasının %1,41'i	124 Milyon \$ (Proje bütçesinin %4'ü)	Nakit transferleri yoluyla kısa vadede, şartlılık ilkesi sonucu meydana getirdiği olumlu davranış değişikliği ile de uzun vadede yoksulluk ve açlıkla savaşmaktadır.	Aylık ortalama geliri 30 \$'ın altında olan aşırı yoksul aileler ile aylık ortalama geliri 30-60\$ arasında olan yoksul aileler.
Familias en Acción, Kolombiya	01.12.2000	2006 sonu itibarıyla 385 Milyon \$	19,25 Milyon \$ (Proje bütçesinin %5'i)	Genel amaç aşırı yoksul ailelerin beşeri sermayelerine yapılan yatırımı artırmaktır. Özel amaçlar ise aşırı yoksul ailelerin gıda için yaptıkları harcamaya destek olmak, çocuklarının yoksulluk nedeni ile okulu bırakma oranlarını düşürmek, 7 yaş altı yoksul aile çocuklarına sunulan sağlık hizmetlerinin seviyesini artırmaktır.	SISBEN'e ²⁷ göre 1. seviyede (aşırı yoksul) bireyi bulunan aileler ya da kayıtlara göre yerinden edilmiş (displaced) aileler. Gıda yardımı için 7 yaşından küçük çocuğa sahip olan yoksul aileler Eğitim yardımı için 7-17 yaş arası bireye sahip olan yoksul aileler.

Kaynak: Ayala Danışmanlık, 2006

27 SISBEN (Beneficiary Selection System for Socially aimed Programmes – Sosyal Amaçlı Programlar için Fayda Sahibi Seçme Sistemi): Kolombiya'da sosyal yardım programlarından faydalanacakların belirlenmesine yönelik olarak kullanılan Temsili Ortalamalar Değerlendirmesi yöntemidir. Bu yöntemde ailedeki bireyler 1'den 6'ya kadar sıralamaya tabi tutulur. 1 aşırı yoksulu, 6 en zengini ifade eder (C. E. Vélez, E. Castaño, R. Deutsch, 1998).

Tablo 1 (Devamı)

Program Adı	Faydalanma Koşulları	Ulaşılan Fayda Sahibi Sayısı	Hedefleme Mekanizması
PRAF, Honduras	<p>0-5 yaş arası çocuklardan; 2 yaşından ufak olanların en az ayda 1 kez sağlık merkezini ziyaret etmesi, 2-5 yaş arasında olanların her üç ayda bir sağlık merkezini ziyaret etmesi,</p> <p>Anne adaylarının en az 5 kez check-up dan geçmesi ve yıl boyunca düzenlenen sağlık kurslarına en az 4 kez katılmış olması ve 2 yaşından ufak çocuğu olan annelerin AIN-C²⁸ kontrolü yaptırması</p> <p>1-6. sınıf arasındaki öğrencilerin yıl içerisinde 30 günden fazla devamsızlık yapmaması</p>	2006 sonu itibariyle, 16 Bölge, 113 Belediye ve 1.115 kasaba	<p>1. aşamada yoksulluğun yüksek olduğu belediyeler, 2. aşamada ise bu belediyeler içinden aşırı yoksul nüfusa sahip kasabalar TOD kullanılarak seçilmiştir.</p>
PROGRESA, Meksika	<p>Eğitim: ilk ve orta öğretime devam eden fayda sahiplerinin %85 oranında devam koşulunu sağlaması, Yüksek öğretime devam eden yoksul hanelerdeki gençlerin eğitim sürelerini tamamlamaları,</p> <p>Sağlık: Yoksul ailelerin; 0-1 yaş arası çocuklarını 7. gün, 28.gün 2. 4. 6. 9. ve 12. ay olmak üzere 7 kez, 1-2 yaş arası çocuklarını her üç ayda bir olmak üzere toplamda 4 kez, 3-5 yaş arası çocuklarını her dört ayda bir olmak üzere yılda 3 kez, 6-11 yaş arası çocuklarını her altı ayda bir olmak üzere yılda 2 kez sağlık kontrolüne götürmesi,</p> <p>Buluğ çağına erişmiş kişilerin her üç ayda bir olmak üzere yılda 4 kez, Anne adaylarının doğum öncesi periyotta 5 kez ve lohusalık ile emzirme dönemlerinde 2 kez sağlık kontrollerini yaptırması,</p> <p>Orta ve genç yaşta fayda sahiplerinin ise yılda 1 kez sağlık kontrolünden geçmesi</p> <p>Gıda: Yoksul ailelerin düzenli olarak randevulara katılmaları</p>	<p>2006 yılı sonu itibariyle yaklaşık olarak 5 Milyon aile (Meksika nüfusunun %18'i).</p> <p>Fayda sahibi ailelerin büyük çoğunluğu (%95'inden fazlası) 2500 ve daha aşağı nüfusa sahip kırsal yerleşim yerlerinde ikamet etmektedirler.</p>	<p>Program kapsamına alınacak olan yoksul hanelerin belirlenmesinde birinci aşamada coğrafi hedefleme mekanizması, ikinci aşamada ise birçok sosyo-ekonomik göstergenin dikkate alındığı Temsili Ortalamalar Değerlendirmesi (TOD) yöntemi kullanılmaktadır.</p>

Kaynak: Ayala Danışmanlık, 2006

28 AIN-C (Atención Integral de la Niñez en la Comunidad) orta ve düşük seviyedeki beslenmeyi önlemek amacıyla Honduras'da üretilmiş bir koruyucu sağlık programıdır (M. Serpa, M. J. Joya de Suarez 2003).

Tablo 1 (Devamı)

Program Adı	Faydalanma Koşulları	Ulaşılan Fayda Sahibi Sayısı	Hedefleme Mekanizması
Bolsa Familia, Brezilya	<p>Eğitim: 6-15 yaş arası yoksul ve aşırı yoksul aile çocuklarının %85 oranında devam koşulunu sağlaması,</p> <p>Sağlık: 0-6 yaş arası yoksul ve aşırı yoksul aile çocuklarının düzenli aşılarının ve sağlık kontrollerinin yaptırılarak beslenme ve gelişim durumunda olumlu gelişme sağlanması</p> <p>· Anne adaylarının hamilelik öncesi düzenli sağlık kontrollerini yapturmaları</p>	2006 yılı mart ayı sonu itibariyle yaklaşık olarak 9 milyon aile (Brezilya nüfusunun %20'si ve toplam hedef kitlenin yani 11,1 milyon yoksul ve aşırı yoksul ailenin %81'i)	2005 yılı öncesinde Doğrulanmamış Ortalamalar Değerlendirmesi yöntemi, 2005 yılından sonra ise Doğrulanmış Ortalamalar Değerlendirmesi yöntemi kullanılmaktadır . Program için yapılan başvurular belediyeler tarafından tek bir sisteme kaydedilir. Federal hükümet bu tek veri tabanı (Cadastro Unico) üzerinden kayıtların doğruluğunu test eder ve belediyelere belirli zaman aralıklarıyla kayıtları güncellemeleri için imkan tanır. Kaydı doğrulanan kişilerin fayda sahibi olmasına belediyelerdeki sosyal kontrol kabinesi karar verir. (Bu kabinenin yarısına yakını sivil toplum temsilcilerinden oluşmaktadır)
Familias en Acción, Kolombiya	<p>Gıda yardımında her bir çocuk için 2 ayda bir sağlık kontrolleri ile büyüme durumlarındaki değişiminin takip edilmesi,</p> <p>Eğitim yardımında ise 2 aylık süreçlerde 8 günden fazla devamsızlık yapılmaması.</p> <p>Ailenin Familias en Acción dışında başka bir milli yardım programından faydalanmamış olması,</p>	2006 sonu itibariyle 762 Belediye, 520.527 aile, 1.364.217 fayda sahibi. Bu fayda sahiplerinden gıda yardımı alan 538.149 kişi, eğitim yardımı alan orta öğretimdeki öğrenci sayısı 354.072, lisedeki öğrenci sayısı 471.996'dır.	Coğrafi hedefleme kullanılarak 100.000'den daha az nüfusa sahip olan belediyeler seçilir. Daha sonra bu belediyelerden de SISBEN' e göre seçim şansı mümkün olan kişiler seçilir. İkincil olarak kayıtlara göre yerinden edilmiş (displaced) aileler seçilir.

Kaynak: Ayala Danışmanlık, 2006

Tablo 1 (Devamı)

Program Adı	Ödemeler	Kayıt ve İzleme Mekanizması
PRAE, Honduras	<p>4 ayda bir olmak üzere, Sağlık ödemeleri aile başına 34-136 \$, Eğitim ödemeleri aile başına 24-96 \$'dır.</p> <p>Doğumun hastanede yapılması halinde anne adayları için 60 \$</p>	<p>Eğitim boyutunda; Okul devamsızlık durumu dönemin başladığı ilk aydan itibaren 4 ayda bir olmak üzere bildirilmektedir</p> <p>Sağlık boyutunda; Sağlık Bakanlığı 'nın belirlediği standartlara göre sağlık merkezi kontrolleri ve check-up'ları bildirilmektedir.</p>
PROGRESA, Meksika	<p>2006 yılı ödeme miktarlarına göre Gıda için aylık ortalama 17 \$, yaşlı birey destekleri için aylık ortalama 23 \$, Eğitim boyutunda ödemeler aylık olup okula devam eden ilköğretim 3. sınıf öğrencisine 11\$, 4. sınıf öğrencisine 13\$, 5. sınıf öğrencisine 16 \$, 6. sınıf öğrencisine 22\$'dır. Lise 1. sınıftaki erkek öğrenciye 32\$, kız öğrenciye 34\$, lise 2. sınıftaki erkek öğrenciye 34\$, kız öğrenciye 37\$, lise 3. sınıftaki erkek öğrenciye 36\$, kız öğrenciye 41\$, yüksek öğrenim 1. sınıftaki erkek öğrenciye 53\$, kız öğrenciye 61\$, 2. sınıftaki erkek öğrenciye 57\$, kız öğrenciye 65\$, 3. sınıftaki erkek öğrenciye 60\$ ve kız öğrenciye 69\$ olarak ödenmektedir.</p> <p>İlk ve orta öğretim bursları, gıda desteği ve yaşlı birey desteği alan bir aileye aylık yapılan ödeme miktarı 100\$'ı, ilk orta ve yüksek öğretim bursları, gıda desteği ve yaşlı birey desteği alan bir aileye ise aylık yapılan ödeme miktarı 169\$'ı geçmemektedir.</p>	<p>PROGRESA' ya kaydolun her bir fayda sahibine ilişkin formlar izleme ve takip çalışmaları için sağlık merkezlerine ve okullara gönderilir. Bu formlar okullarda eğitim görevlileri, sağlık merkezlerinde ise doktor ve hemşireler tarafından doldurulur ve PROGRESA görevlilerine teslim edilir.</p> <p>Bazı bölgesel hükümetler söz konusu işlemleri elektronik ortamda yapabilmektedir. Özellikle sağlık hizmetleri ile orta ve yüksek öğrenim desteklerine ilişkin hizmetlerin takibi dijital ortama taşınmıştır.</p> <p>Yapılan bu işlemler bölgesel hükümetlerin desteği ve Meksika Hükümetinin koordinesinde yürütülmektedir.</p>
Bolsa Familia, Brezilya	<p>Aylık geliri 30\$ altında olan aşırı yoksul ailelere aylık 25\$ ve 15 yaş altı çocukları için (3 çocuğu geçmemek şartı ile) çocuk başına 7,5 \$, aylık geliri 30-60 \$ arasında olan yoksul ailelere ise sadece 15 yaş altı çocukları için (3 çocuğu geçmemek şartı ile) çocuk başına aylık 7,5 \$ ödeme yapılmaktadır.</p> <p>Bu şekilde aşırı yoksul aileler aylık en fazla 47,5 \$, yoksul ailelere ise 22,5\$ yardım yapılmaktadır.</p>	<p>Eğitim ve Sağlık işlemlerinin izlenmesi ve takip edilmesinde büyük sorumluluk belediyeler aittir. Belediyeler sağlık kontrollerinin takibini yaparak SISVAN isimli bir sistem aracılığı ile dijital ortamda bu bilgileri her 6 ayda bir Sağlık Bakanlığına gönderirler. Benzer bir şekilde fayda sahiplerinin okula devam durumları da dijital ortamda her iki ayda bir Milli Eğitim Bakanlığı'na bildirilir.</p> <p>Milli Eğitim ve Sağlık Bakanlıkları gerekli işlemleri tamamladıktan sonra bu bildirimleri Sosyal Kalkınma Bakanlığına gönderirler. Sosyal Kalkınma Bakanlığı fayda sahibinin istenilen şartları yerine getirmediğini tespit etmesi durumunda bu aileye uyarı gönderir. İkinci uyardan sonra fayda sahibinin yardımı 1 ay süre ile durdurulur. 5 kez uyarı alan fayda sahibinin yardımı durdurularak sorunu çözülmek üzere devlet görevlileri bu ailelere gönderilir.</p>
Familias en Acción, Kolombiya	<p>Gıda yardımı: 7 yaşından küçük bireyi bulunan ailelere, aile başına aylık 20\$,</p> <p>Eğitim Yardımı: orta öğretime devam eden öğrencilere, öğrenci başına aylık 6\$, liseye devam eden öğrencilere, öğrenci başına aylık 12\$</p> <p>olmak üzere ödemeler şartların sağlandığı teyit edildikten sonra her iki ayda bir (aylık olarak) belediyelerdeki banka ofislerine yapılmaktadır.</p>	<p>Yıllık olarak kayıtlar güncellenmektedir. Eğitim yardımından faydalanabilmek için anneler her eğitim öğretim yılı başında çocuklarının okula kayıt olduklarına ilişkin bilgiyi sunmakla yükümlüdürler. Ailelerin şartları yerine getirdiklerine ilişkin formlar eğitim boyutu için okullarda ve sağlık boyutu için hastanelerde doldurularak merkeze gönderilir.</p> <p>Bu işlemler yerelde belediyelerdeki sertifika komiteleri gibi sivil katılım ile takip edilirken merkezde ise denetçiler ve müfettişler tarafından takip edilmektedir.</p>

Kaynak: Ayala Danışmanlık, 2006

**Ek 2 - Tablo 2: 2003-2007 Mart Dönemi SRAP Yerel Girişimler Bileşeni
Kapsamında Desteklenen Alt Projeler ile 2007 Mart-2008 Dönemi
SYDGM Proje Destek Programları Kapsamında Desteklenen Projeler**

Alt Programlar	SRAP Tarafından 4 yılda Desteklenen (2003 - 2007 Mart)			SYDGM Tarafından 21 Ayda Desteklenen (2007 Mart - 2008)			TOPLAM (2003 Mart - 2008)		
	Proje Sayısı	Desteklenen Kişi Sayısı	Aktarılan Tutar (TL)	Proje Sayısı	Desteklenen Kişi Sayısı	Aktarılan Tutar (TL)	Proje Sayısı	Desteklenen Kişi Sayısı	Aktarılan Tutar (TL)
Gelir Getirici Küçük Ölçekli Projeler	5.129	45.049	119.503.328	6.529	62.224	79.282.641	11.658	107.273	198.785.969
Geçici İstihdam Proje Destekleri	730	4.933	5.698.482	2	72	174.212	732	5.005	5.872.694
İstihdama Yönelik Beceri Kazandırma Eğitimleri	392	13.095	9.388.389	112	2.851	2.733.071	504	15.946	12.121.460
İşbirliğine Yönelik Sosyal Hizmet Proje Destekleri	2.461	458.880	39.976.862	379	318.989	21.184.293	2.840	777.869	61.161.156
Toplum Kalkınması Proje Destekleri	12	2.504	916.723	10	7.605	334.862	22	10.109	1.251.585
TOPLAM	8.724	524.461	175.483.784	7.032	391.741	103.709.079	15.756	916.202	279.192.863

*Kaynak: SRAP Yerel Girişimler ve SYDGM Proje Destek Programları Veri Tabanları
(12.01.2009 itibarıyla)*

Ek 3 - Tablo 10: Mevsimsel $ARIMA(1,0,1)_x(0,1,1)_7$ Modeli ile Elde Edilmiş ŞNT Programı Başvuru Sayısı İçin 51 Haftalık Öngörü

Hafta Başlangıç Tarihleri	Haftalık Öngörü	Haftalık Alt Öngörü Limiti	Haftalık Üst Öngörü Limiti
25.12.2008	8.511	2.148	19.090
01.01.2009	6.235	487	18.458
08.01.2009	4.185	0	16.576
15.01.2009	6.335	111	22.092
22.01.2009	6.147	33	22.811
29.01.2009	6.387	22	24.081
05.02.2009	6.163	2	24.250
12.02.2009	5.409	41	23.559
19.02.2009	3.916	369	20.845
26.02.2009	2.535	1.078	17.833
05.03.2009	4.495	296	22.886
12.03.2009	4.545	310	23.243
19.03.2009	4.943	235	24.319
26.03.2009	4.912	256	24.396
02.04.2009	4.379	439	23.504
09.04.2009	3.151	1.004	20.720
16.04.2009	1.999	1.903	17.699
23.04.2009	3.856	709	22.748
30.04.2009	3.981	672	23.139
07.05.2009	4.425	517	24.264
14.05.2009	4.459	513	24.399
21.05.2009	4.004	716	23.505
28.05.2009	2.872	1.357	20.742
04.06.2009	1.805	0	17.745
11.06.2009	3.619	948	22.832
18.06.2009	3.769	884	23.260
25.06.2009	4.228	688	24.424
02.07.2009	4.286	670	24.594
09.07.2009	3.861	882	23.706
16.07.2009	2.766	1.563	20.944
23.07.2009	1.731	0	17.946
30.07.2009	3.527	1.098	23.078
06.08.2009	3.687	1.020	23.525

Tablo 10 (Devamı)

13.08.2009	4.153	802	24.712
20.08.2009	4.219	777	24.898
27.08.2009	3.805	997	24.008
03.09.2009	2.725	1.708	21.235
10.09.2009	1.703	0	18.222
17.09.2009	3.491	1.210	23.397
24.09.2009	3.655	1.125	23.854
01.10.2009	4.123	892	25.055
08.10.2009	4.193	864	25.250
15.10.2009	3.783	1.092	24.354
22.10.2009	2.709	1.828	21.563
29.10.2009	1.692	0	18.528
05.11.2009	3.477	1.308	23.746
12.11.2009	3.642	1.217	24.209
19.11.2009	4.111	974	25.422
26.11.2009	4.183	943	25.620
03.12.2009	3.775	1.179	24.717
10.12.2009	2.702	1.939	21.905
TOPLAM	203.263	39.827	1.147.909

**Ek 4 -Tablo 12: GARCH (2,1) Modeli ile Elde Edilmiş ŞNT Programı
Başvuru Sayısı İçin 51 Haftalık Öngörü**

Hafta Başlangıç Tarihleri	Haftalık Öngörü	Haftalık Alt Öngörü Limiti	Haftalık Üst Öngörü Limiti
25.12.2008	2.364	2.173	2.564
01.01.2009	31	10	63
08.01.2009	11	1	33
15.01.2009	1.482	1.292	1.685
22.01.2009	1.782	1.572	2.006
29.01.2009	2.754	2.490	3.031
05.02.2009	1.782	1.570	2.006
12.02.2009	1.878	1.661	2.108
19.02.2009	2.344	2.101	2.601
26.02.2009	2.725	2.461	3.001
05.03.2009	715	584	860
12.03.2009	1	0	13
19.03.2009	497	389	619
26.03.2009	1.623	1.421	1.837
02.04.2009	1.994	1.769	2.231
09.04.2009	1.825	1.611	2.053
16.04.2009	800	661	953
23.04.2009	837	694	993
30.04.2009	928	777	1.092
07.05.2009	2	1	16
14.05.2009	2	1	16
21.05.2009	0	0	10
28.05.2009	8	0	29
04.06.2009	851	707	1.008
11.06.2009	1.550	1.353	1.760
18.06.2009	1.270	1.092	1.460
25.06.2009	1.721	1.513	1.942
02.07.2009	1.678	1.472	1.897
09.07.2009	677	550	818
16.07.2009	10	0	33
23.07.2009	880	733	1.040
30.07.2009	1.655	1.452	1.872

Tablo 12 (Devamı)

06.08.2009	3.313	3.019	3.621
13.08.2009	5.003	4.638	5.383
20.08.2009	4.772	4.416	5.141
27.08.2009	6.301	5.889	6.726
03.09.2009	7.752	7.295	8.222
10.09.2009	3.722	3.412	4.045
17.09.2009	0	0	9
24.09.2009	1	0	13
01.10.2009	9.000	8.511	9.503
08.10.2009	9.298	8.801	9.809
15.10.2009	7.824	7.364	8.298
22.10.2009	9.266	8.768	9.777
29.10.2009	11.455	10.897	12.027
05.11.2009	8.400	7.927	8.887
12.11.2009	8	0	29
19.11.2009	2.578	2.322	2.848
26.11.2009	5.637	5.251	6.037
03.12.2009	10.391	9.859	10.937
10.12.2009	9.965	9.450	10.493
TOPLAM	151.361	139.929	163.456

Ek 5 - Tablo 14: Mevsimsel $ARIMA(1,0,1)_x(0,1,1)_7$ Modeli ile Elde Edilmiş ŞNT Programı Hak Sahibi Sayısı İçin 51 Haftalık Öngörü

Hafta Başlangıç Tarihleri	Haftalık Öngörü	Haftalık Alt Öngörü Limiti	Haftalık Üst Öngörü Limiti
30.10.2008	875	24	4.109
06.11.2008	759	188	4.736
13.11.2008	680	405	5.223
20.11.2008	706	549	5.860
27.11.2008	1.144	367	7.533
04.12.2008	1.046	530	7.694
11.12.2008	1.037	630	8.014
18.12.2008	1.069	732	8.548
25.12.2008	925	0	8.453
01.01.2009	824	0	8.406
08.01.2009	840	0	8.680
15.01.2009	1.299	850	10.246
22.01.2009	1.182	1.001	10.081
29.01.2009	1.161	1.065	10.159
05.02.2009	1.185	1.115	10.449
12.02.2009	1.024	0	10.115
19.02.2009	909	0	9.875
26.02.2009	919	0	10.015
05.03.2009	1.388	1.086	11.551
12.03.2009	1.261	1.231	11.258
19.03.2009	1.233	0	11.241
26.03.2009	1.251	0	11.430
02.04.2009	1.080	0	10.991
09.04.2009	958	0	10.667
16.04.2009	964	0	10.750
23.04.2009	1.439	1.221	12.282
30.04.2009	1.306	0	11.931
07.05.2009	1.273	0	11.873
14.05.2009	1.288	0	12.014
21.05.2009	1.112	0	11.524
28.05.2009	986	0	11.159
04.06.2009	990	0	11.214
11.06.2009	1.468	1.317	12.752

Tablo 14 (Devamı)

18.06.2009	1.331	0	12.372
25.06.2009	1.296	0	12.293
02.07.2009	1.309	0	12.411
09.07.2009	1.130	0	11.893
16.07.2009	1.001	0	11.506
23.07.2009	1.004	0	11.548
30.07.2009	1.484	1.398	13.094
06.08.2009	1.344	0	12.698
13.08.2009	1.309	0	12.609
20.08.2009	1.321	0	12.714
27.08.2009	1.140	0	12.180
03.09.2009	1.010	0	11.780
10.09.2009	1.012	0	11.815
17.09.2009	1.493	1.472	13.371
24.09.2009	1.352	0	12.965
01.10.2009	1.316	0	12.870
08.10.2009	1.327	0	12.969
15.10.2009	1.146	0	12.424
TOPLAM	57.908	15.179	544.341

Ek 6 - Tablo 16: ARCH (2) Modeli ile Elde Edilmiş ŞNT Programı Hak Sahibi Hane Sayısı İçin 51 Haftalık Öngörü

Hafta Başlangıç Tarihleri	Haftalık Öngörü	Haftalık Alt Öngörü Limiti	Haftalık Üst Öngörü Limiti
30.10.2008	3	0	11
06.11.2008	2.510	2.310	2.718
13.11.2008	4.388	4.090	4.695
20.11.2008	4.027	3.725	4.342
27.11.2008	5.522	5.155	5.901
04.12.2008	3.812	3.502	4.134
11.12.2008	425	325	538
18.12.2008	1.960	1.736	2.198
25.12.2008	1.573	1.372	1.788
01.01.2009	2	1	16
08.01.2009	15	2	42
15.01.2009	1.109	941	1.292
22.01.2009	1.230	1.052	1.421
29.01.2009	2.151	1.913	2.402
05.02.2009	1.268	1.088	1.463
12.02.2009	1.289	1.107	1.486
19.02.2009	1.600	1.395	1.818
26.02.2009	1.887	1.665	2.123
05.03.2009	483	374	605
12.03.2009	4	0	21
19.03.2009	285	203	381
26.03.2009	1.140	969	1.325
02.04.2009	1.027	865	1.203
09.04.2009	818	674	976
16.04.2009	434	331	551
23.04.2009	548	432	679
30.04.2009	588	467	722
07.05.2009	0	0	10
14.05.2009	1	0	12
21.05.2009	12	1	36
28.05.2009	1	0	14
04.06.2009	537	422	666
11.06.2009	1.002	842	1.176

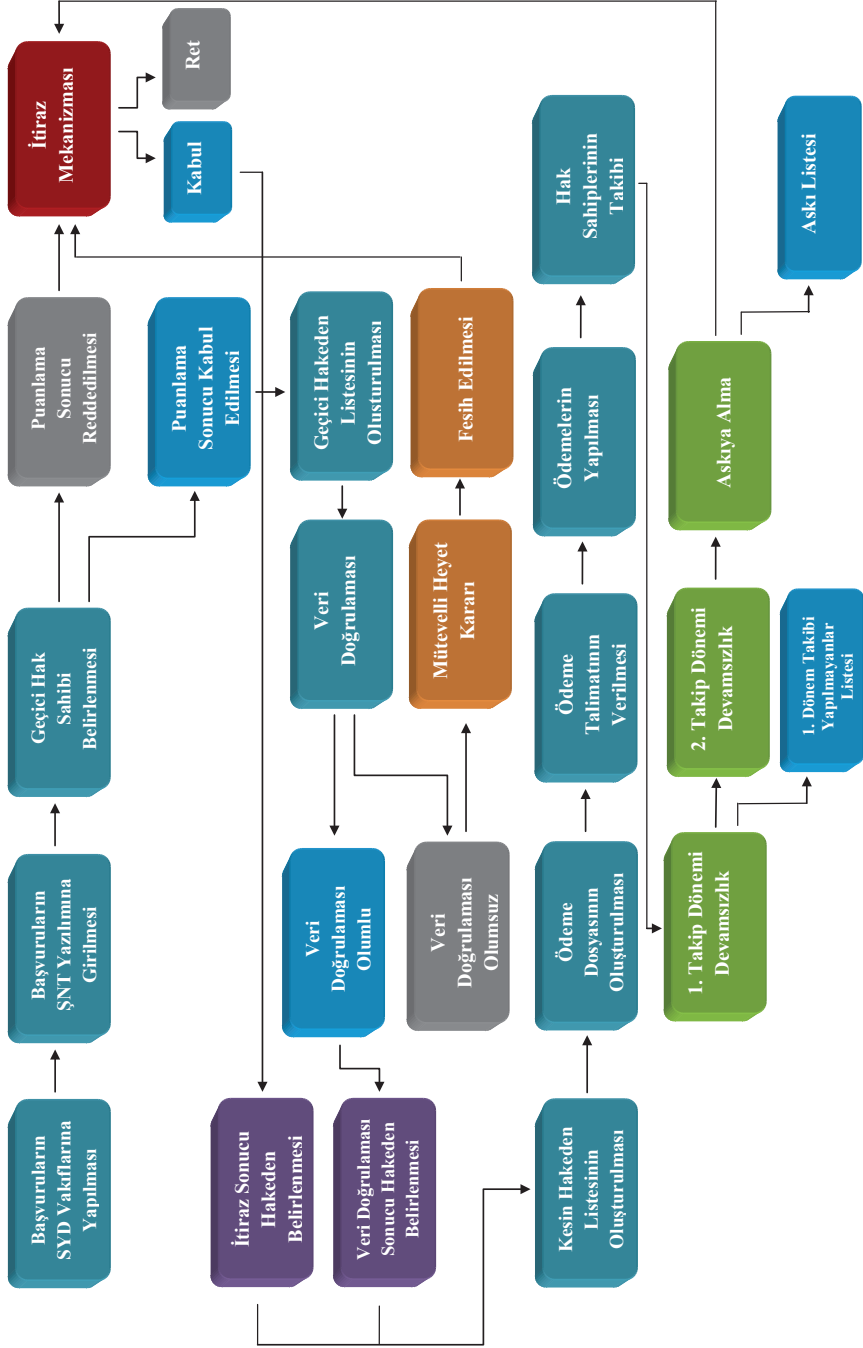
Tablo 16 (Devamı)

18.06.2009	749	612	900
25.06.2009	1.239	1.060	1.432
02.07.2009	1.065	899	1.244
09.07.2009	412	312	526
16.07.2009	1	0	15
23.07.2009	497	386	621
30.07.2009	1.204	1.028	1.394
06.08.2009	1.440	1.246	1.648
13.08.2009	2.095	1.860	2.345
20.08.2009	1.696	1.484	1.921
27.08.2009	2.030	1.799	2.276
03.09.2009	2.680	2.412	2.961
10.09.2009	962	805	1.132
17.09.2009	0	0	11
24.09.2009	1	0	14
01.10.2009	2.235	1.992	2.492
08.10.2009	1.288	1.105	1.484
15.10.2009	601	479	738
TOPLAM	61.846	54.439	69.920

Ek 7 - Tablo 18: Mevsimsel $ARIMA(1,1,1)_\times(0,1,0)_6$ Modeli ile Elde Edilmiş ŞNT Programı Ödemeleri İçin 6 Dönemlik Öngörü

Ödeme Dönemleri	Dönemlik Ödeme Öngörüsü (TL)	Dönemlik Alt Öngörü Limiti (TL)	Dönemlik Üst Öngörü Limiti (TL)
2009 OCAK	88.377.466	53.572.519	123.182.412
2009 MART	106.806.690	66.904.769	146.708.610
2009 MAYIS	98.509.128	57.134.559	139.883.697
2009 TEMMUZ	26.411.030	0	68.237.793
2009 EYLÜL	68.404.046	26.436.149	110.371.943
2009 KASIM	78.705.636	36.693.474	120.717.797
TOPLAM	467.213.995	240.741.470	709.102.253

Ek 8 - Şema 1: Şartlı Nakit Transferi Genel İş Akış Şeması

Kaynak: SYDTF, 2005:25

ÖZET

Temel olarak Şartlı Nakit Transferi (ŞNT), beşeri sermayeye yatırım yapmak amacıyla yoksulluk riski altındaki ailelerin eğitim çağındaki çocuklarını düzenli okula göndermelerini ve temel sağlık hizmetlerinden düzenli olarak faydalanmalarını hedefleyen nakit bir sosyal yardım programıdır. Alışıl-gelmiş sosyal yardım uygulamalarından farklı ve son zamanlarda oldukça popüler olarak yapılan bu uygulama ile kısa vadede nakit desteği yoluyla yoksulluğun hızlı bir şekilde azaltılması, uzun vadede ise yoksul ailelerin temel sağlık, eğitim ve gıda gereksinimlerinin karşılanması yoluyla insani sermayelerine yatırım yapılması amaçlanmıştır. Bu amaçlar doğrultusunda ŞNT programları 1990'lı yıllardan başlamak suretiyle dünya üzerinde 20' den fazla ülkede Dünya Bankası aracılığı ya da öncülüğü ile uygulanmaya başlanmıştır. ŞNT uygulaması Türkiye'de ise 2001 krizi sonrası yaşanan olumsuz etkileri azaltmak amacıyla, Dünya Bankası kredisiyle Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu bünyesinde oluşturulan Sosyal Riski Azaltma Projesi kapsamında başlatılmıştır.

Ülkemizde uygulanan Şartlı Nakit Transferi programı kısa zamanda ihtiyaç sahibi vatandaşlar tarafından benimsenmiş, bu yardımlar için gelen talepler ve verilen destekler yıllar itibariyle fark edilir düzeyde artmıştır. Söz konusu yardım taleplerindeki artışın ve kullanılan kaynak miktarının değişiminin bilimsel olarak incelenmesi ihtiyacı ile ŞNT' nin dünya üzerinde 20 den fazla ülkede uygulanmasına karşın böyle bir çalışmanın yapılmamış olması, bu çalışmayı gerekli kılmıştır. Bu çalışmada Türkiye'de ŞNT uygulaması için yapılan başvurular (talepler) ile söz konusu uygulamadan faydalanan hanelerin zamana göre değişimi modellenmiş ve kullanılması planlanan tahmini kaynak miktarının değişimi incelenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Şartlı Nakit Transferi (ŞNT), Temsili Ortalamalar Değerlendirmesi (TOD), Mevsimsel Otoregresif Bütünleşik Hareketli Ortalama (SARIMA) Modelleri, Otoregresif Koşullu Değişen Varyans (ARCH) Modelleri, Genelleştirilmiş Otoregresif Koşullu Değişen Varyans (GARCH) Modelleri.

ABSTRACT

Basically, Conditional Cash Transfer (CCT) is a social assistance program which aims for investing in human capital by enabling families under risk of poverty to send their children to school and to benefit from health services regularly. CCT, differing from traditional social assistance programs and becoming famous in recent years, aims for decreasing poverty by means of cash transfers in the short run and aims for investing in children's human capital by providing basic preventative health care, regular school attendance and nutrition in the long run. Under the state of these aims, starting from 1990s more than 20 countries in world started their own CCT program by the mediation or leadership of World Bank. CCT program in Turkey started so as to decrease the adverse effects of economic crisis in 2001 within the Social Risk Mitigation Project which was financially supported by the World Bank loan and constituted under the Social Assistance and Solidarity Foundation.

CCT program in Turkey adopted by poor families in a little while and demands and overall payments within the program increased significantly in a consideration of years. The need for examining the increase in these demands and overall payments scientifically; and CCT is being applied over 20 countries and such a study's being never done, made this study necessary. In this thesis study the change of CCT applications and number of beneficiary household over time were modeled and the approximate periodical payment to beneficiaries was forecasted.

Key Words: Conditional Cash Transfer (CCT), Proxy Means Test (PMT), Seasonal Autoregressive Integrated Moving Average (SARIMA) Models, Autoregressive Conditional Heteroscedastic (ARCH) Models, General Autoregressive Conditional Heteroscedastic (GARCH) Models.